

H U M A N
R I G H T S
W A T C H

Ανεπιθύμητοι επισκέπτες

Καταχρηστικές πρακτικές της Ελληνικής Αστυνομίας κατά των μεταναστών στην Αθήνα

Ανεπιθύμητοι επισκέπτες
Καταχρηστικές πρακτικές της Ελληνικής Αστυνομίας κατά των
μεταναστών στην Αθήνα

Copyright © 2013 Human Rights Watch
Με την επιφύλαξη κάθε δικαιώματος.
Εκτύπωση στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής
ISBN: 978-1-62313-0251
Σχέδιο εξωφύλλου: Rafael Jimenez

Η Human Rights Watch είναι προσηλωμένη στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε όλο τον κόσμο. Στεκόμαστε στο πλευρό των θυμάτων και των ακτιβιστών για την πρόληψη των διακρίσεων, την προάσπιση της πολιτικής ελευθερίας, την προστασία των ατόμων από απάνθρωπη συμπεριφορά σε περιόδους πολέμου και την παραπομπή των παραβατών στη δικαιοσύνη. Ερευνούμε και εκθέτουμε τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και επιδιώκουμε τη λογοδοσία των δραστών. Καλούμε τις κυβερνήσεις και όσους κατέχουν εξουσία να θέσουν τέρμα στις καταχρηστικές πρακτικές και να σεβαστούν το διεθνές δίκαιο ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Καλούμε το κοινό και τη διεθνή κοινότητα να συστρατευτούν μαζί μας, στηρίζοντας τον αγώνα μας για τη διασφάλιση ανθρωπίνων δικαιωμάτων για όλους.

Η Human Rights Watch είναι μια διεθνής οργάνωση με προσωπικό σε περισσότερες από 40 χώρες και γραφεία στο Άμστερνταμ, στη Βηρυτό, στο Βερολίνο, στις Βρυξέλλες, στο Σικάγο, στη Γενεύη, στην Γκόμα, στο Γιοχάνεσμπουργκ, στο Λονδίνο, στο Λος Άντζελες, στη Μόσχα, στο Ναϊρόμπι, στη Νέα Υόρκη, στο Παρίσι, στο Σαν Φρανσίσκο, στο Τόκιο, στο Τορόντο, στην Τύνιδα, στην Ουάσιγκτον και στη Ζυρίχη.

Για περισσότερες πληροφορίες, παρακαλούμε επισκεφθείτε τον δικτυακό μας τόπο:
<http://www.hrw.org>

Ανεπιθύμητοι επισκέπτες

Καταχρηστικές πρακτικές της Ελληνικής Αστυνομίας κατά των μεταναστών στην Αθήνα

Σύνοψη	1
Κύριες συστάσεις	9
Προς την ελληνική κυβέρνηση:	9
Προς τους περιφερειακούς και διεθνείς φορείς:	10
Μεθοδολογία	11
Ορολογία	13
I. Ιστορικό	14
Επιχείρηση «Ξένιος Ζευς»	16
II. Καταχρηστικοί έλεγχοι εξακρίβωσης στοιχείων	21
Διακριτική αντιμετώπιση ατόμων βάσει εθνοτικής καταγωγής	24
Η διακριτική αντιμετώπιση ατόμων βάσει εθνοτικής καταγωγής συνιστά παραβίαση δικαιωμάτων	29
Παραμβατικές έρευνες	34
Παραβίαση του δικαιώματος στην ιδιωτική ζωή	38
Σωματική κακοποίηση και λεκτική βία κατά τη διάρκεια των ελέγχων	39
Η κακομεταχείριση συνιστά σε κάθε περίπτωση παραβίαση δικαιωμάτων	42
III. Αυθαίρετη στέρηση της ελευθερίας	46
Το δικαίωμα στην ελευθερία	52
Συστάσεις	57
Προς την ελληνική κυβέρνηση.....	57
Προς το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη	57

Προς την Ευρωπαϊκή Ένωση, συμπεριλαμβανομένων της Επιτροπής και του Συμβουλίου (κρατών-μελών)	59
Προς το Συμβούλιο της Ευρώπης	60
Προς τα Ηνωμένα Έθνη	60
Ευχαριστίες	62

Σύνοψη

Τα ανθρώπινα δικαιώματα δεν υπάρχουν για την αστυνομία.

—Dome Kafari, 28 ετών, μετανάστης χωρίς έγγραφα από το Μπενίν, Αθήνα, 13 Φεβρουαρίου 2013.

Όσα χρόνια και να ζήσεις εδώ, θα παραμένεις ξένος.

—Lamine Kaba, 41 ετών, μακροχρόνιος νόμιμος μετανάστης από τη Γουινέα, Αθήνα, 14 Απριλίου 2013.

Στις αρχές Αυγούστου 2012, η ελληνική κυβέρνηση ξεκίνησε μια αστυνομική επιχείρηση με σκοπό την καταπολέμηση της παράτυπης μετανάστευσης και της εγκληματικότητας στην Αθήνα. Η σκληρή ειρωνεία είναι ότι οι Αρχές αποφάσισαν να ονομάσουν την εν λόγω πρωτοβουλία «επιχείρηση “Ξένιος Ζευς”». Το όνομα αυτό παραπέμπει στον θεό Δία του αρχαιοελληνικού πανθέου, ο οποίος ήταν ο προστάτης της φιλοξενίας και των επισκεπτών. Στην ελληνική μυθολογία, γινόταν επίκληση στον Δία, τον βασιλιά των θεών, για την εκδίκηση τυχόν αδικίας εις βάρος των ξένων. Στην πραγματικότητα, όμως, η επιχείρηση «Ξένιος Ζευς» είναι κάθε άλλο παρά φιλόξενη απέναντι στους αλλοδαπούς μετανάστες και αιτούντες άσυλο στην ελληνική πρωτεύουσα.

Μια βασική τακτική στο πλαίσιο της επιχείρησης «Ξένιος Ζευς» είναι η χρήση των εξουσιών της αστυνομίας για τη διεξαγωγή εξακρίβωσης στοιχείων με σκοπό τον έλεγχο του νομικού καθεστώτος ατόμων για τα οποία πιθανολογείται ότι είναι παράτυποι μετανάστες. Παρότι αυτού του είδους οι αστυνομικοί έλεγχοι ήταν συχνοί και πριν από την έναρξη της επιχείρησης, τα επίσημα στατιστικά στοιχεία καταδεικνύουν σημαντική εντατικοποίηση των ελέγχων μετά την έναρξή της. Στο διάστημα από τις 4 Αυγούστου 2012 έως τις 22 Φεβρουαρίου 2013 –που είναι η πιο πρόσφατη περίοδος για την οποία υπάρχουν διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία από την κυβέρνηση– σχεδόν 85.000 άτομα αλλοδαπής καταγωγής είχαν υποστεί έλεγχο από την αστυνομία στους δρόμους της Αθήνας και είχαν προσαχθεί σε αστυνομικό τμήμα για εξέταση των εγγράφων ταυτότητάς τους και του νομικού καθεστώτος τους. Μόνο για 4.811 εξ αυτών – περίπου 6%– διαπιστώθηκε ότι διέμεναν παράνομα στην Ελλάδα.

Σε μια χώρα που είναι ήδη διαβόητη για το δυσλειτουργικό σύστημα ασύλου της, τις απάνθρωπες και εξευτελιστικές συνθήκες κράτησης μεταναστών και τις καταχρηστικές

πρακτικές των Αρχών επιβολής του νόμου, η εντατικοποίηση των αστυνομικών επιχειρήσεων «σκούπα» κατά των παράτυπων μεταναστών στο κέντρο της Αθήνας προκάλεσαν άμεσες ανησυχίες. Στις 8 Αυγούστου 2012 –όταν είχαν ήδη συγκεντρωθεί 6.000 άτομα–, η Human Rights Watch εξέδωσε δελτίο Τύπου με το οποίο προέτρεπε τις Αρχές να αποφεύγουν τις διακρίσεις λόγω φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, την αυθαίρετη κράτηση και την απάνθρωπη και ταπεινωτική μεταχείριση.

Η παρούσα έκθεση βασίζεται σε συνεντεύξεις που παραχώρησαν σαράντα τέσσερα άτομα, τα οποία έχουν υποβληθεί τουλάχιστον μία φορά σε εξακρίβωση στοιχείων μετά την έναρξη της επιχείρησης «Ξένιος Ζευς». Τριάντα πέντε εξ αυτών είχαν νόμιμο δικαίωμα να βρίσκονται στην Ελλάδα κατά τον χρόνο διεξαγωγής των ελέγχων, καθώς είναι αιτούντες άσυλο, νομίμως διαμένοντες αλλοδαποί ή Έλληνες αλλοδαπής καταγωγής.

Οι αναφορές που ακούσαμε επιβεβαίωσαν τις αρχικές μας ανησυχίες για την επιχείρηση «Ξένιος Ζευς». Έξω στους δρόμους, οι αστυνομικοί σταματούν τακτικά, ακόμη και επανειλημμένα, ανθρώπους που φαίνονται να είναι αλλοδαποί, τους υποβάλλουν σε έρευνα και τους διατάσσουν να αποδείξουν ότι έχουν νόμιμο δικαίωμα να βρίσκονται στην Ελλάδα. Ακόμη και όταν τα άτομα αυτά διαθέτουν έγγραφα, πολύ συχνά σταματούνται για έλεγχο από την αστυνομία και έπειτα οδηγούνται σε αστυνομικό τμήμα, όπου ενδέχεται να τεθούν υπό κράτηση για ώρες, εν αναμονή της εξακρίβωσης του νομικού καθεστώτος τους.

Αυτή η χρονοβόρα και παρεμβατική διαδικασία συνιστά αυθαίρετη και διακριτική στέρψη της ελευθερίας. Πολλοί νομίμως διαμένοντες και εγγεγραμμένοι αιτούντες άσυλο που παραχώρησαν συνέντευξη για την παρούσα έκθεση είχαν υποστεί έλεγχο από αστυνομικούς στον δρόμο, περιορισμό σε αστυνομικά λεωφορεία, κράτηση σε αστυνομικά τμήματα, καθώς και στη Διεύθυνση Αλλοδαπών, για διάστημα έως και πέντε ωρών. Σε μία περίπτωση, ένα άτομο που μας παραχώρησε συνέντευξη κρατήθηκε για διάστημα περίπου 10 ωρών. Οι ελληνικές Αρχές ισχυρίζονται ότι η διαδικασία αυτή είναι απαραίτητη για τον εντοπισμό πλαστών εγγράφων και για τον έλεγχο της γνησιότητας των φωτοτυπιών εγγράφων, καθώς και ότι δεν διαθέτουν επαρκές δυναμικό ή κατάλληλο εξοπλισμό για τον έλεγχο της εγκυρότητας των εγγράφων ταυτότητας στον δρόμο. Ωστόσο, οι Αρχές δεν έχουν λάβει μέτρα προκειμένου να εξασφαλίσουν στους αστυνομικούς τη δυνατότητα να πραγματοποιούν αυτόν τον έλεγχο στον δρόμο, παρέχοντας, μεταξύ άλλων, τα τεχνικά μέσα που θα επέτρεπαν στην αστυνομία να διεξαγάγει αυτές τις διαδικασίες εξ αποστάσεως.

Ο Ali, ένας 33χρονος εγγεγραμμένος Αφγανός αιτών άσυλο, μας διηγήθηκε πώς ναυάγησαν τα σχέδιά του για ένα οικογενειακό πικνίκ στις 2 Απριλίου 2013, όταν αστυνομικοί τον σταμάτησαν κοντά στον σταθμό του μετρό Αττική, μαζί με τη 12χρονη κόρη του και τον 8χρονο γιο του:

Με έπιασε η αστυνομία... Τα παιδιά εξήγησαν ότι «είναι πατέρας μας, έχει ροζ κάρτα [δελτίο αιτούντος άσυλο], γιατί τον έχετε πιάσει;» Είπαν [οι αστυνομικοί] ότι «θα τον πάμε [στη Διεύθυνση] Αλλοδαπών, θα κάνουμε έλεγχο [των εγγράφων ταυτότητας] και θα τον αφήσουμε». Μετά, η αστυνομία μου είπε να πω στα παιδιά να πάνε σπίτι ... Είπα, «Μα μένουμε στον Πειραιά, πώς θα πάνε τα παιδιά μόνα τους;» Μου είπαν, «Δεν μας νοιάζει, να τους πεις να φύγουν».

Ο Ali επέλεξε να κρατήσει μαζί του τα αναστατωμένα παιδιά του καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας, αν και τα παιδιά κρατήθηκαν χωριστά από τον ίδιο και τα υπόλοιπα περίπου σαράντα πέντε άτομα που είχε συγκεντρώσει η αστυνομία. Έπειτα από πέντε ώρες, ο ίδιος και τα παιδιά του αφέθηκαν ελεύθεροι μόνο κατόπιν παρέμβασης που έγινε υπέρ τους εκ μέρους μιας ελληνικής μη κυβερνητικής οργάνωσης (ΜΚΟ).

Οι αστυνομικές Αρχές αναφέρουν ότι οι αστυνομικοί καθορίζουν ποιον θα σταματήσουν για έλεγχο βάσει της ενημέρωσης και της κρίσης τους, καθώς και βάσει των πληροφοριών που διαθέτουν σχετικά με τους τόπους συνάθροισης μεταναστών χωρίς έγγραφα. Ωστόσο, το γεγονός ότι μόνον 6% των ελέγχων έχουν οδηγήσει στον εντοπισμό και την κράτηση μεταναστών χωρίς έγγραφα υπονομεύει την αξιοπιστία του ισχυρισμού αυτού και εγείρει την ανησυχία ότι οι αστυνομικοί ενδεχομένως επιλέγουν τα άτομα που αποφασίζουν να σταματήσουν για έλεγχο βάσει της εθνοτικής τους καταγωγής. Οι έλεγχοι βάσει πληροφοριών θα έπρεπε να οδηγούν σε υψηλότερο ποσοστό εντοπισμού παράτυπων μεταναστών. Δεδομένου ότι στα στατιστικά στοιχεία της αστυνομίας δεν περιλαμβάνεται ο μεγάλος αριθμός ατόμων που σταματούνται για μια γρήγορη εξακρίβωση στοιχείων στον δρόμο και αφήνονται ελεύθερα επιτόπου, το συνολικό ποσοστό εντοπισμού παράτυπων μεταναστών είναι πιθανό να είναι ακόμη χαμηλότερο και από 6%. Επιπλέον, πολλοί από τους ανθρώπους που μας παραχώρησαν συνέντευξη θεωρούν ότι οι αστυνομικοί τους σταμάτησαν για έλεγχο εξαιτίας των σωματικών τους χαρακτηριστικών και ακούσαμε αναφορές για σαφή στοχοποίηση βάσει φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής.

Για παράδειγμα, ο Τυρας, ένας 19χρονος αιτών άσυλο από τη Γουινέα, μας είπε ότι στις αρχές Φεβρουαρίου, γύρω στις 5 μ.μ., ένστολοι αστυνομικοί και αστυνομικοί με πολιτικά ανάγκασαν μαύρους και Ασιάτες, μεταξύ των οποίων και τον ίδιο, να κατέβουν από λεωφορείο στην πλατεία Αμερικής, στο κέντρο της Αθήνας:

Υπήρχαν τουλάχιστον επτά μαύροι και δύο Ασιάτες... [Οι] αστυνομικοί ήρθαν στην πόρτα και είπαν στα ελληνικά: «Όλοι οι μπλακ έξω, όλοι οι μπλακ έξω [Όλοι οι μαύροι έξω, όλοι οι μαύροι έξω]». ... Οι Έλληνες μέσα στο λεωφορείο χειροκροτούσαν για να τους ενθαρρύνουν.

Ο Faustin Moto Pamba, ένας 28χρονος νόμιμος μετανάστης από το Κονγκό, ανέφερε στη Human Rights Watch τον Απρίλιο του 2013 στην Αθήνα:

Το όνομα αυτό, Ξένιος Δίας, είναι ένα από τα πολλά παρατσούκλια που έχει ο Δίας [ο προστάτης της φιλοξενίας]. Στην αρχαιότητα οι Έλληνες ήταν φιλόξενοι. Όταν ερχόταν κάποιος ξένος, ήταν αναγκασμένοι να... τον κάνουν να αισθανθεί ότι είναι στο σπίτι του. Τώρα εμάς μας σταματάνε για να αισθανθούμε ότι είμαστε στο σπίτι μας ή για να νιώσουμε διαφορετικοί και ότι πρέπει να φύγουμε.

Ο Faustin Moto Pamba, 28 ετών, νόμιμος μετανάστης από το Κονγκό, ο οποίος βρίσκεται στην Ελλάδα από πολύ μικρή ηλικία, οδηγήθηκε σε αστυνομικό τμήμα για εξέταση των εγγράφων του κατά τη διάρκεια επιχείρησης «σκούπα» τον Φεβρουάριο, στο κέντρο της Αθήνας.
© 2013 Human Rights Watch

Τον Νοέμβριο του 2012, η πρεσβεία των ΗΠΑ στην Ελλάδα έλαβε το ασυνήθιστο μέτρο να ενημερώσει τις ειδικές ταξιδιωτικές οδηγίες της όσον αφορά την Ελλάδα προκειμένου να προειδοποιήσει τους επισκέπτες από τις ΗΠΑ σχετικά με «επιβεβαιωμένες αναφορές για κράτηση Αφροαμερικανών πολιτών των ΗΠΑ από τις αστυνομικές Αρχές, κατά τη διεξαγωγή επιχειρήσεων “σκούπα” για παράνομους μετανάστες στην Αθήνα».

Τον Ιανουάριο του 2013, αποκαλύφθηκε η είδηση ότι η αστυνομία, στο πλαίσιο ελέγχου για τον εντοπισμό παράτυπων μεταναστών, είχε συλλάβει και περάσει χειροπέδες σε έναν Αμερικανό πολίτη νιγηριανής καταγωγής τον Ιούλιο του 2012. Ο ίδιος ισχυρίστηκε ότι οι αστυνομικοί τον ξυλοκόπησαν σε σημείο που έχασε τις αισθήσεις του, όταν επιχειρήσε να φωτογραφίσει με το κινητό του τηλέφωνο τις χειροπέδες που του είχαν περάσει.

Η κακομεταχείριση μεταναστών και αιτούντων άσυλο από την αστυνομία είναι ένα μακροχρόνιο και σοβαρό πρόβλημα στην Ελλάδα, όπως έχει καταγραφεί από τη Human Rights Watch και άλλους φορείς. Παρότι κατά τη διάρκεια της παρούσας έρευνας ακούσαμε μόνο τέσσερις περιπτώσεις σωματικής κακοποίησης στο πλαίσιο ελέγχων για τον εντοπισμό παράτυπων μεταναστών, σχεδόν όλα τα άτομα που μας παραχώρησαν συνέντευξη διαμαρτυρήθηκαν για αντιμετώπιση χωρίς κανένα σεβασμό, όπως αγενή, προσβλητική και απειλητική συμπεριφορά. Η σωματική έρευνα και η έρευνα σε τσάντες κατά τη διάρκεια ελέγχων για τον εντοπισμό παράτυπων μεταναστών φαίνεται να αποτελεί συνήθη πρακτική, ακόμη και ελλείψει οποιασδήποτε εύλογης υπόνοιας ότι το άτομο φέρει παράνομα ή επικίνδυνα αντικείμενα.

Η Ελλάδα έχει το δικαίωμα να ελέγξει την παράτυπη μετανάστευση και το καθήκον να βελτιώσει την ασφάλεια στους δρόμους για όλους. Ωστόσο, το εύρος και η ένταση των επιχειρήσεων «σκούπα» κατά των μεταναστών στο πλαίσιο της επιχείρησης «Ξένιος Ζευς» εγείρουν σοβαρές ανησυχίες για το κατά πόσον τα μέσα για την επίτευξη των θεμιτών αυτών σκοπών είναι απαραίτητα και αναλογικά. Τα επίσημα στατιστικά στοιχεία και η έρευνά μας καταδεικνύουν ότι η αστυνομία απλώνει υπερβολικά τα δίκτυα της προσπαθώντας να πιάσει όσο το δυνατόν περισσότερα άτομα και επιφυλάσσει σε άτομα που έχουν νόμιμο δικαίωμα να βρίσκονται στην Ελλάδα, συμπεριλαμβανομένων τουριστών, μια αντιμετώπιση που απαγορεύεται από το διεθνές δίκαιο.

Το δικαίωμα στην ελευθερία και την ασφάλεια του ατόμου αποτελεί θεμελιώδη αρχή του διεθνούς δικαίου ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Οποιαδήποτε στέρηση της ελευθερίας,

προκειμένου να είναι σύννομη, πρέπει να διενεργείται σύμφωνα με τον νόμο, να μην συνιστά διάκριση και να μην είναι αυθαίρετη. Ενώ η ελληνική κυβέρνηση βεβαιώνει ότι η κράτηση στο πλαίσιο εξακρίβωσης στοιχείων αποτελεί δικαιολογημένο περιορισμό της ελευθερίας κινήσεως, η Human Rights Watch πιστεύει ότι η ευρέως διαδεδομένη πρακτική της κράτησης αλλοδαπών για ώρες για τον σκοπό της εξακρίβωσης του νομικού καθεστώτος τους συνιστά αυθαίρετη στέρηση της ελευθερίας. Η Ομάδα Εργασίας του ΟΗΕ για την Αυθαίρετη Κράτηση προειδοποίησε τον Ιανουάριο του 2013, μετά την επίσκεψή της στην Ελλάδα, ότι «οποιαδήποτε κράτηση για λόγους που συνιστούν διάκριση αποτελεί αυθαίρετη κράτηση και, επιπλέον, ότι η κράτηση χωρίς καμία νομική βάση καθιστά επίσης την κράτηση αυθαίρετη».

Η πρακτική της χρήσης εθνοτικού προφίλ συνιστά διάκριση και είναι παράνομη όταν η αστυνομία στοχοποιεί συστηματικά ορισμένες ομάδες ατόμων που σταματά για ελέγχους ελλείψει αντικειμενικών κριτηρίων, ακόμα και όταν οι πράξεις αυτές βασίζονται περισσότερο σε υποσυνείδητα στερεότυπα παρά σε εσκεμμένη πολιτική. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου έχει καταστήσει σαφές ότι η διαφορετική μεταχείριση που βασίζεται αποκλειστικά ή σε καθοριστικό βαθμό στην εθνοτική καταγωγή δεν μπορεί να δικαιολογηθεί σε μια σύγχρονη δημοκρατική κοινωνία. Η διακριτική αντιμετώπιση ατόμων βάσει εθνοτικής καταγωγής είναι παράνομη στο πλαίσιο του ελέγχου της μετανάστευσης, καθώς και της γενικής αστυνόμευσης, όπως βεβαίωσε η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ σε μια απόφαση-ορόσημο του 2009, όταν απεφάνθη ότι ο έλεγχος εξακρίβωσης στοιχείων στον οποίο υποβλήθηκε μαύρη Ισπανίδα πολίτις σε σιδηροδρομικό σταθμό στην Ισπανία συνιστούσε απαγορευμένη διάκριση.

Τον Απρίλιο του 2013, ο Επίτροπος του Συμβουλίου της Ευρώπης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου Nils Muižnieks εξέδωσε μια έντονα επικριτική έκθεση με βάση την επίσκεψή του στην Ελλάδα τον Ιανουάριο του 2013. Η έκθεση παρότρυνε τις Αρχές να «θέσουν τέρμα στην πρακτική του “εθνοτικού προφίλ” από την αστυνομία, που αναφέρεται ότι χρησιμοποιείται ευρέως... ως μέρος της επιχείρησης της αστυνομίας “Ξένιος Ζευς”...».

Οι καταχρηστικές πρακτικές που καταγράφονται στην παρούσα έκθεση παραβιάζουν επίσης τους νόμους και τις πολιτικές της Ελλάδας όσον αφορά την απαγόρευση των διακρίσεων, τη δικαιολογημένη σωματική έρευνα και την έρευνα μεταφερόμενων αντικειμένων (τσαντών), καθώς και τους λόγους στέρησης της ελευθερίας.

Η έλλειψη εκπαίδευσης των αστυνομικών που συμμετέχουν στην επιχείρηση «Ξένιος Ζευς» καθιστά πιθανότερη τη διακριτική αντιμετώπιση ατόμων βάσει εθνοτικής καταγωγής και τη συστηματική στέρηση της ελευθερίας. Κατά κανόνα, στην επιχείρηση δεν συμμετέχουν εξειδικευμένες ομάδες, αλλά μάλλον κινητοποιούνται αστυνομικοί σε διάφορα σημεία της πόλης, ιδίως στην περιοχή του κέντρου. Εξαιρουμένων των αστυνομικών που υπάγονται στη μονάδα Συνοριακών Φυλάκων, οι αστυνομικοί που πραγματοποιούν τους ελέγχους για τον εντοπισμό μεταναστών δεν λαμβάνουν εξειδικευμένη εκπαίδευση για θέματα μετανάστευσης και ασύλου, μεταξύ άλλων και για τον τρόπο με τον οποίο μπορούν να διαπιστώνουν εάν ένα άτομο πληροί τις νόμιμες προϋποθέσεις παραμονής στην Ελλάδα και για τον τρόπο αναγνώρισης των πλαστών εγγράφων. Επίσης, δεν έχουν εκδοθεί από τους αρμόδιους για τη διεύθυνση της επιχείρησης «Ξένιος Ζευς» συγκεκριμένες κατευθυντήριες γραμμές προς τους αστυνομικούς που συμμετέχουν στην επιχείρηση όσον αφορά τον τρόπο διεξαγωγής των ελέγχων.

Αξιωματικοί της αστυνομίας θεωρούν επιτυχημένη την επιχείρηση «Ξένιος Ζευς» και παραθέτουν ως κύριους δείκτες τα χαμηλότερα ποσοστά εγκληματικότητας, την αυξημένη κυκλοφορία πεζών στο κέντρο της Αθήνας, καθώς και την ακριβέστερη καταγραφή των μεταναστών που ζουν στην Αθήνα. Η σύγκριση μεταξύ του πρώτου τριμήνου του 2012 και του πρώτου τριμήνου του 2013 δείχνει μείωση στις ληστείες κατά 14,38% και στις κλοπές-διαρρήξεις κατά 24,39% στην Αττική. Δεν είναι σαφές, ωστόσο, κατά πόσον τα θετικά αποτελέσματα οφείλονται στους ελέγχους εξακρίβωσης στοιχείων που διεξάγονται αδιακρίτως ή περισσότερο στην αποτελεσματικότερη αστυνόμευση των πραγματικών εγκληματικών συμπεριφορών. Στο πλαίσιο της επιχείρησης «Ξένιος Ζευς», η αστυνομία συνέλαβε μόνο 59 άτομα (αλλοδαπούς και ημεδαπούς) για ποινικά αδικήματα όπως παράνομη οπλοκατοχή και κατοχή ναρκωτικών ουσιών, στο διάστημα από τις 4 Αυγούστου 2012 έως τις 6 Φεβρουαρίου 2013. Αυτό που είναι, πάντως, σαφές είναι ότι οι εν λόγω έλεγχοι εξακρίβωσης στοιχείων συνεπάγονται μια σημαντική επένδυση πόρων της αστυνομίας και έχουν οδηγήσει σε ευρέως εκτεταμένες παραβιάσεις δικαιωμάτων.

Η Human Rights Watch καλεί την ελληνική κυβέρνηση να αναθεωρήσει τις γενικές εξουσίες της όσον αφορά την εξακρίβωση στοιχείων και τη σωματική έρευνα, συμπεριλαμβανομένης της επιχείρησης «Ξένιος Ζευς», προκειμένου να διασφαλίσει ότι όλα τα μέτρα για τον εντοπισμό παράτυπων μεταναστών εφαρμόζονται σε πλαίσιο

πλήρους συμμόρφωσης προς το εθνικό και το διεθνές δίκαιο που απαγορεύουν τις διακρίσεις, συμπεριλαμβανομένης της διακριτικής αντιμετώπισης ατόμων βάσει εθνοτικής καταγωγής, καθώς και την αυθαίρετη στέρηση της ελευθερίας.

Κύριες συστάσεις

Προς την ελληνική κυβέρνηση:

- Να καταδικάσει δημοσίως τη διακριτική αντιμετώπιση ατόμων βάσει εθνοτικής καταγωγής από την αστυνομία, καθώς και άλλες περιπτώσεις διακρίσεων και καταχρηστικών πρακτικών από την αστυνομία, να μεταδώσει ένα σαφές και ξεκάθαρο μήνυμα ότι αυτές οι μέθοδοι είναι απαράδεκτες, καθώς και να δεσμευτεί ότι θα λάβει συγκεκριμένα μέτρα για την καταγραφή, την ανάλυση και την αντιμετώπιση αυτών των προβλημάτων, μεταξύ άλλων και μέσω της λογοδοσίας των υπαιτίων των εν λόγω καταχρηστικών πρακτικών;
- Να παράσχει σαφή καθοδήγηση στους αστυνομικούς, ώστε να περιοριστεί η στέρηση της ελευθερίας στο πλαίσιο ελέγχου για τον εντοπισμό παράτυπων μεταναστών, συμπεριλαμβανομένης της υποχρέωσης οποιαδήποτε στέρηση της ελευθερίας, ακόμη και για σύντομο χρονικό διάστημα, να βασίζεται σε εύλογη και εξατομικευμένη υπόνοια ότι τα έγγραφα ταυτότητας ενός ατόμου δεν είναι γνήσια;
- Να διασφαλίσει, είτε διά νόμου είτε μέσω δεσμευτικών εγκυκλίων, σαφείς κατευθυντήριες γραμμές για τα όργανα επιβολής του νόμου όσον αφορά τους ελέγχους για τον εντοπισμό παράτυπων μεταναστών, συμπεριλαμβανομένων των επιτρεπόμενων λόγων για τη διεξαγωγή της εξακρίβωσης στοιχείων και για τη διενέργεια σωματικής έρευνας και της έρευνας προσωπικών αντικειμένων;
- Να διασφαλίσει ότι σε κάθε αστυνομική περίπτωση που αναπτύσσεται για μια επιχείρηση ελέγχου της μετανάστευσης υπάρχει τουλάχιστον ένας αστυνομικός ή μια ομάδα αστυνομικών, που διαθέτει υψηλού επιπέδου εξειδικευμένη εκπαίδευση σε θέματα μετανάστευσης και ασύλου, καθώς και εκπαίδευση για τους τρόπους εντοπισμού και αναγνώρισης πλαστών εγγράφων;
- Προκειμένου να αποφεύγεται η αδικαιολόγητη στέρηση της ελευθερίας, να αναπτύξει και να θέσει σε εφαρμογή τις απαραίτητες τεχνικές ικανότητες που θα παράσχουν στις αστυνομικές περιπόλους τη δυνατότητα να ελέγχουν την εγκυρότητα των εγγράφων ταυτότητας στον δρόμο.

Προς τους περιφερειακούς και διεθνείς φορείς:

- Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, καθώς και ο Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ οφείλουν να παρακολουθούν τη συνέχιση της εφαρμογής της επιχείρησης «Ξένιος Ζευς» από τις ελληνικές Αρχές και να επιβάλλουν στην Ελλάδα την τήρηση των υποχρεώσεων που υπέχει δυνάμει του δικαίου της ΕΕ και του διεθνούς δικαίου ανθρωπίνων δικαιωμάτων;
- Οι φορείς του Συμβουλίου της Ευρώπης και του ΟΗΕ για τα ανθρώπινα δικαιώματα οφείλουν να συνεχίσουν να ασκούν πίεση στην Ελλάδα σχετικά με την αντιμετώπιση των ζητημάτων που προκαλούν ανησυχία όσον αφορά τις διακρίσεις και τις καταχρηστικές πρακτικές των Αρχών επιβολής του νόμου, καθώς και την αυθαίρετη στέρηση της ελευθερίας.

Μεθοδολογία

Η παρούσα έκθεση βασίζεται σε έρευνα της Human Rights Watch, η οποία διεξήχθη στην Αθήνα τον Φεβρουάριο και τον Απρίλιο του 2013. Επιλέξαμε να εστιάσουμε στην Αθήνα επειδή η υποστηρικτική έρευνα, η οποία περιλάμβανε στατιστικά στοιχεία που δημοσιεύθηκαν από την Ελληνική Αστυνομία και παρακολούθηση των μέσων ενημέρωσης, υπέδειξε ότι το πρόβλημα των καταχρηστικών ελέγχων εξακρίβωσης στοιχείων στο πλαίσιο των αστυνομικών επιχειρήσεων για τον έλεγχο της μετανάστευσης είναι εντονότερο στην πρωτεύουσα. Ο σημαντικότερος λόγος είναι ότι η επιχείρηση «Ξένιος Ζευς», η οποία αποσκοπεί στην αντιμετώπιση της παρουσίας μεταναστών χωρίς έγγραφα στην Ελλάδα, επικεντρώνεται στην Αθήνα.

Πήραμε συνεντεύξεις από 43 άνδρες, 4 γυναίκες και 2 αγόρια ηλικίας 15 και 16 ετών, που μας εξέθεσαν τις εμπειρίες τους κατά τη διάρκεια αστυνομικών επιχειρήσεων εξακρίβωσης στοιχείων και σωματικής έρευνας. Επίσης, πήραμε συνέντευξη από 8 μετανάστες χωρίς έγγραφα, 20 εγγεγραμμένους αιτούντες άσυλο, 5 άτομα με άλλο καθεστώς προστασίας (ένα άτομο με αναγνωρισμένο καθεστώς πρόσφυγα, ένα άτομο με «επικουρική προστασία», καθώς και ένα άτομο που είναι κάτοχος άδειας παραμονής «για ανθρωπιστικούς λόγους»), 10 νομίμως διαμένοντες αλλοδαπούς στην Ελλάδα, καθώς και έναν μετανάστη, κάτοχο εγγράφου το οποίο διατάσσει την αναστολή της απέλασής του. Τα πρόσωπα αυτά κατάγονται από το Αφγανιστάν, την Αλγερία, το Μπενίν, το Κογκό, την Αίγυπτο, τη Γουινέα, το Μαρόκο, τη Νιγηρία, τη Σενεγάλη, τη Σιέρα Λεόνε, τη Σομαλία, το Σουδάν, τη Συρία και το Τόγκο. Ακόμη, πήραμε συνέντευξη από τέσσερις Έλληνες πολίτες αφρικανικής καταγωγής, καθώς και από έναν λευκό Έλληνα πολίτη (που αντιπροσωπεύει, δηλαδή, την εθνική καταγωγή της πλειονότητας του πληθυσμού).

Από τα 49 άτομα που μας παραχώρησαν συνέντευξη, τα 44 μας είπαν ότι είχαν υποβληθεί σε εξακρίβωση στοιχείων από την αστυνομία μετά την έναρξη της επιχείρησης «Ξένιος Ζευς» στις 4 Αυγούστου 2012. Σημειώνουμε, ωστόσο, ότι πολλά από τα άτομα από τα οποία πήραμε συνέντευξη έκαναν λόγο για ελέγχους ακόμη και πριν από την έναρξη της επιχείρησης.

Οι συνεντεύξεις έγιναν από μέλος του προσωπικού της Human Rights Watch, είτε στα ελληνικά, στις περιπτώσεις των ατόμων που ήταν σε θέση να εκφραστούν στα ελληνικά,

είτε στη μητρική γλώσσα του εκάστοτε συνεντευξιζόμενου, με τη βοήθεια διερμνέων. Συνεντεύξεις με θύματα έγιναν επίσης στα γαλλικά και στα αγγλικά, στις περιπτώσεις των ατόμων που ήταν σε θέση να εκφραστούν σε αυτές τις γλώσσες. Οι διερμνείς έλαβαν αμοιβή για τις υπηρεσίες τους.

Όλες οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν ατομικά και σε ιδιωτικούς χώρους. Για όλους τους ενήλικους, χρησιμοποιούμε μόνο το όνομα των συνεντευξιζόμενων, προκειμένου να προστατεύσουμε την ιδιωτική τους ζωή και να αποφευχθεί το ενδεχόμενο να υποστούν τυχόν αρνητικές συνέπειες επειδή μίλησαν μαζί μας, εκτός από τις περιπτώσεις στις οποίες το ίδιο το άτομο ζήτησε να χρησιμοποιηθεί το πλήρες ονοματεπώνυμό του. Όπου σημειώνεται, χρησιμοποιήσαμε ψευδώνυμο για τους ενήλικους, κατόπιν αιτήματός τους, για τους ίδιους λόγους. Σύμφωνα με την πολιτική της Human Rights Watch, για όλα τα παιδιά χρησιμοποιούμε ψευδώνυμα ακολουθούμενα από ένα αρχικό γράμμα. Όλα τα άτομα από τα οποία πήραμε συνέντευξη ενημερώθηκαν για τον σκοπό της συνέντευξης και για το γεγονός ότι η μαρτυρία τους μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε δημοσίευση. Δεν προτάθηκαν ούτε προσφέρθηκαν κίνητρα στα πρόσωπα που μας παραχώρησαν συνεντεύξεις.

Πήραμε επίσης συνέντευξη από τον υποστράτηγο Εμμανουήλ Κατριάδακη και τον ταξίαρχο Αλέξανδρο Δενέκο στο Αρχηγείο της Ελληνικής Αστυνομίας, στο Υπουργείο Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη. Μιλήσαμε ακόμη με ανώτερους εκπροσώπους της Ένωσης Αστυνομικών Υπαλλήλων Αττικής, του Σωματείου Ειδικών Φρουρών της Ελληνικής Αστυνομίας Αττικής, καθώς και της Ένωσης Συνοριακών Φυλάκων Νομού Αττικής. Συναντηθήκαμε επίσης με τον Βοηθό Συνήγορο του Πολίτη για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και με εκπροσώπους της Αντιπροσωπείας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στην Ελλάδα, καθώς και με την Ομάδα Δράσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Ελλάδα.

Ορολογία

Αναφερόμαστε στον έλεγχο για την εξακρίβωση των στοιχείων ταυτότητας με τον όρο «εξακρίβωση στοιχείων». Οι επιχειρήσεις εξακρίβωσης στοιχείων αναφέρονται επίσης, σε όλη την έκταση της παρούσας έκθεσης, και ως «αστυνομικοί έλεγχοι» ή απλώς «έλεγχοι». Ο όρος «προσαγωγή» αναφέρεται στη διαδικασία κατά την οποία ένα άτομο οδηγείται στο αστυνομικό τμήμα.

Σύμφωνα με τις διεθνείς συμβάσεις, στην παρούσα έκθεση, ο όρος «παιδί» αναφέρεται σε κάθε πρόσωπο ηλικίας κάτω των 18 ετών.¹

Όπου τα άτομα των οποίων τα λόγια παρατίθενται στην παρούσα έκθεση αναφέρονται στο «Αλλοδαπών», εννοούν τα γραφεία της Διεύθυνσης Αλλοδαπών στην Αθήνα.

Όπου τα άτομα κάνουν λόγο για την «κόκκινη» ή «ροζ κάρτα», αναφέρονται στο ειδικό δελτίο αιτούντος άσυλο αλλοδαπού, ένα έγγραφο το οποίο αποδεικνύει ότι είναι εγγεγραμμένοι αιτούντες άσυλο με άδεια να βρίσκονται στην Ελλάδα.

Όπου τα άτομα αναφέρουν τη λέξη «χαρτί», εννοούν το έγγραφο το οποίο εκδίδεται από τις Αρχές και διατάσσει τα εν λόγω άτομα να εγκαταλείψουν τη χώρα εντός ορισμένου χρονικού διαστήματος (συνήθως 30 ημέρες). Η εν λόγω εντολή χρησιμεύει ως αποδεικτικό νόμιμης παραμονής μέχρι την προθεσμία εγκατάλειψης της χώρας. Ο όρος «χαρτί» ή, στον πληθυντικό, «χαρτιά» έχει επίσης την ευρύτερη έννοια των «εγγράφων», όπως χρησιμοποιείται συνήθως από τους αστυνομικούς όταν ζητούν από ένα άτομο κάποιο αποδεικτικό της ταυτότητάς του.

¹ Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ΣΔΠ), που εγκρίθηκε στις 20 Νοεμβρίου 1989, ψήφισμα της Γενικής Συνέλευσης 44/25, παράρτημα, 44 U.N. GAOR Supp. (No. 49) στο 167, U.N. Doc. A/44/49 (1989), τέθηκε σε ισχύ στις 2 Σεπτεμβρίου 1990 και κυρώθηκε από την Ελλάδα στις 11 Μαΐου 1993, άρθρο 1.

I. Ιστορικό

Από τις αρχές της δεκαετίας του 2000, η Ελλάδα έχει καταστεί η κυριότερη πύλη εισόδου στην Ευρωπαϊκή Ένωση για τους μετανάστες χωρίς έγγραφα και τους αιτούντες άσυλο από την Ασία και την Αφρική, εν μέρει λόγω των χερσαίων συνόρων της με την Τουρκία, που αποτελεί σημαντική οδό διέλευσης προς την Ευρώπη. Ο διευθυντής του Οργανισμού Εξωτερικών Συνόρων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Frontex, δήλωσε τον Αύγουστο του 2012 ότι στην Ελλάδα σημειώνεται το 67% των περιπτώσεων παράτυπης διέλευσης συνόρων προς την ΕΕ.² Σύμφωνα με επίσημα στοιχεία της ελληνικής κυβέρνησης, οι Αφγανοί αποτελούν μακράν την πολυπληθέστερη εθνική ομάδα ατόμων που εισήλθαν παράτυπα στην Ελλάδα το 2012, με δεύτερους κατά σειρά τους Πακιστανούς.³ Σύμφωνα με την εκτίμηση των ελληνικών Αρχών, τον Απρίλιο του 2012 στην Ελλάδα υπήρχαν έως και ένα εκατομμύριο μετανάστες χωρίς έγγραφα.⁴

Η αποτυχία των διαδοχικών ελληνικών κυβερνήσεων να υιοθετήσουν συνεκτικές μεταναστευτικές πολιτικές, η χρόνια κακοδιαχείριση του συστήματος ασύλου και, πιο πρόσφατα, η βαθιά οικονομική κρίση και η συνακόλουθη λιτότητα έχουν οξύνει το φαινόμενο που η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNHCR) χαρακτήρισε στα τέλη του 2010 ως «ανθρωπιστική κρίση».⁵ Αναρίθμητοι μετανάστες χωρίς έγγραφα και αιτούντες άσυλο ζουν σε συνθήκες απόλυτης ένδειας, διαμένοντας σε εγκαταλειμμένα

² Migration News Sheet, “FRONTEX reports that Greece is the country of entry of more than two-thirds of clandestine migration into the EU” (Ο FRONTEX αναφέρει ότι η Ελλάδα είναι η χώρα εισόδου για πάνω από τα δύο τρίτα των παράνομων μεταναστών στην ΕΕ), Σεπτέμβριος 2012.

³ Ελληνική Αστυνομία, «Στατιστικά Στοιχεία Παράνομης Μετανάστευσης 2012», http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=12080&Itemid=429&lang= (πρόσβαση στις 13 Απριλίου 2013). Τρίτοι και τέταρτοι είναι, αντίστοιχα, οι Αλβανοί και οι Μπανγκλαντεσιανοί. Κατά τους πρώτους τρεις μήνες του 2013, τα περισσότερα άτομα που εισήλθαν παράτυπα στην Ελλάδα ήταν, ανά υπηκοότητα, Αλβανοί (2.344), Σύριοι (1.276), Αφγανοί (1.276), Πακιστανοί (1.172), Ελληνική Αστυνομία, «Στατιστικά Στοιχεία Παράνομης Μετανάστευσης 2013», http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=24727&Itemid=73&lang= (πρόσβαση στις 13 Απριλίου 2013).

⁴ “Chrysochoidis eyes 30 migrant detention centers by 2014” (Ο Χρυσοχοΐδης προαναγγέλλει 30 κέντρα κράτησης μεταναστών μέχρι το 2014), ekathimerini.com, 26 Μαρτίου 2012, http://www.ekathimerini.com/4dcgi/_w_articles_ws1_1_26/03/2012_434766 (πρόσβαση στις 17 Μαΐου 2012). Τον Φεβρουάριο του 2013, ο αναπληρωτής υπουργός Εσωτερικών Χαράλαμπος Αθανασίου δήλωσε ότι υπάρχουν 537.237 νομίμως διαμένοντες αλλοδαποί στην Ελλάδα, σημειώνοντας ταυτόχρονα ότι είχαν συλληφθεί 577.900 παράτυποι μετανάστες στο διάστημα από το 2008 έως το 2012. “Figures show 537,237 migrants living in Greece legally” (Τα αριθμητικά στοιχεία δείχνουν ότι υπάρχουν 537.237 μετανάστες που διαμένουν νόμιμα στην Ελλάδα), ekathimerini.com, 26 Φεβρουαρίου 2013, http://www.ekathimerini.com/4dcgi/_w_articles_ws1_1_26/02/2013_484665 (πρόσβαση στις 11 Μαρτίου 2013).

⁵ «Ύπατη Αρμοστεία: “Ανθρωπιστική κρίση” η κατάσταση του ασύλου στην Ελλάδα», Ενημερωτικό Σημείωμα της UNHCR, 21 Σεπτεμβρίου 2010, <http://www.unhcr.org/4c98a0ac9.html> (πρόσβαση στις 22 Μαρτίου 2013).

κτίρια, πλατείες, πάρκα, ακόμη και δάση. Για πολλούς, είτε πρόκειται για οικονομικούς μετανάστες είτε για αιτούντες άσυλο, απώτερος στόχος είναι να μεταβούν μέσω Ελλάδας σε άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Εκατοντάδες αλλοδαποί συναθροίζονται σε πόλεις με λιμάνια, όπως η Πάτρα και η Ηγουμενίτσα, αναζητώντας μια ευκαιρία να επιβιβαστούν κρυφά σε φορτηγά και πλοία με προορισμό την Ιταλία, συχνά θέτοντας σε κίνδυνο τη ζωή τους ή τη σωματική τους ακεραιότητα για να επιτύχουν τον στόχο τους.⁶

Ειδικότερα, οι άνθρωποι που ζουν εδώ και πολλά χρόνια στο κέντρο της Αθήνας είδαν τις συνοικίες τους να αλλάζουν δραματικά με την εισροή μεταναστών και αιτούντων άσυλο. Οι ανησυχίες για την αύξηση της εγκληματικότητας και την υποβάθμιση του αστικού κέντρου αποτελούν πλέον κυρίαρχο στοιχείο των καθημερινών συζητήσεων, καθώς και του πολιτικού λόγου. Κόμματα από ολόκληρο το ιδεολογικό φάσμα συσχετίζουν συστηματικά και ρητά την παράτυπη μετανάστευση με τα δεινά της πρωτεύουσας.

Η παράτυπη μετανάστευση και η εγκληματικότητα στην Αθήνα αποτέλεσαν κορυφαία ζητήματα της πολιτικής ατζέντας πριν από τις εθνικές εκλογές του 2012. Ως υποψήφιος τότε, ο νυν πρωθυπουργός Αντώνης Σαμαράς στήριξε εν μέρει τον προεκλογικό αγώνα του στην υπόσχεση για ανακατάληψη των ελληνικών πόλεων από τους μετανάστες: «Η Ελλάδα σήμερα έχει γίνει κέντρο λαθρομεταναστών. Χρειάζεται να ανακαταλάβουμε τις πόλεις μας, στις οποίες οργιάζει το εμπόριο ναρκωτικών, η πορνεία, το παρεμπόριο. Υπάρχουν πολλές αρρώστιες. Δεν μιλάω μόνο για την Αθήνα, μιλάω και για την περιφέρεια».⁷ Η Χρυσή Αυγή, ένα λαϊκιστικό, ακροδεξιό κόμμα, έχει αυξήσει τα τελευταία χρόνια τη δύναμη και τη δημοτικότητά της, εν μέρει επειδή εκμεταλλεύτηκε το αντιμεταναστευτικό αίσθημα. Η Χρυσή Αυγή έλαβε ικανό ποσοστό ψήφων στις εθνικές εκλογές του Ιουνίου του 2012, ώστε να διασφαλίσει την είσοδό της στη Βουλή, για πρώτη φορά στα χρονικά του κόμματος, καταλαμβάνοντας 18 έδρες.

Επιπλέον, τα τελευταία χρόνια έχει σημειωθεί ανησυχητική έξαρση των ξενοφοβικών επιθέσεων εναντίον μεταναστών και αιτούντων άσυλο. Η Human Rights Watch κατέγραψε

⁶ Human Rights Watch, «Στον δρόμο της επιστροφής: Επαναπροωθήσεις ασυνόδευτων ανηλίκων μεταναστών και ενηλίκων αιτούντων άσυλο με συνοπτικές διαδικασίες από την Ιταλία στην Ελλάδα», (Νέα Υόρκη, Human Rights Watch, Ιανουάριος 2013, <http://www.hrw.org/reports/2013/01/21/turned-away>).

⁷ Επίσημο κανάλι της Νέας Δημοκρατίας στο YouTube, «Α. Σαμαράς: Ο νόμος θα επιστρέψει στις πόλεις», 19 Απριλίου 2012, <http://www.youtube.com/watch?v=fXUXRwk7U6Q&feature=youtu.be> (πρόσβαση στις 13 Απριλίου 2013).

51 σοβαρές επιθέσεις από αυτόκλητες ομάδες πολιτοφυλακής, κατά κύριο λόγο στο κέντρο της Αθήνας, στο διάστημα από τον Αύγουστο του 2009 έως τον Μάιο του 2012.⁸

Ένα δίκτυο ελληνικών μη κυβερνητικών οργανώσεων, υπό τον συντονισμό της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNHCR) και της ελληνικής Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, κατέγραψε 217 περιστατικά ρατσιστικών επιθέσεων στο διάστημα από τον Οκτώβριο του 2011 έως τον Δεκέμβριο του 2012.⁹ Παρότι η κυβέρνηση έλαβε προσφάτως μέτρα για την αντιμετώπιση του προβλήματος, μεταξύ άλλων και μέσω της σύστασης, τον Ιανουάριο του 2013, εξειδικευμένων αστυνομικών μονάδων σε όλη την Ελλάδα για την αντιμετώπιση των ρατσιστικών εγκλημάτων, οι επιθέσεις συνεχίζονται και, μέχρι σήμερα, κανείς δεν έχει καταδικαστεί βάσει του νομοθετήματος της Ελλάδας του 2008 περί εγκλημάτων μίσους.

Επιχείρηση «Ξένιος Ζευς»

Η κυβέρνηση Σαμαρά ξεκίνησε την επιχείρηση «Ξένιος Ζευς» στις 4 Αυγούστου 2012, λίγο αφότου ανέλαβε την εξουσία. Η επιχείρηση έχει τρεις βασικές πτυχές: 1) απώθηση των παράνομων μεταναστών μέσω της σφράγισης των συνόρων με την Τουρκία· 2) εντοπισμό των μεταναστών χωρίς έγγραφα, ιδίως στα αστικά κέντρα, και επιστροφή τους στις χώρες προέλευσής τους· και 3) η Αθήνα να ξαναγίνει μητρόπολη με ευνομία και ποιότητα ζωής τόσο για τους κατοίκους όσο και για τους επισκέπτες της.¹⁰ Η επιχείρηση επεκτάθηκε στην Πάτρα στις αρχές Οκτωβρίου 2012.¹¹

Ανακοινώνοντας την επιχείρηση, ο υπουργός Δημόσιας Τάξης Νίκος Δένδιας δήλωσε ότι:

⁸ Human Rights Watch, *Μίσος στους δρόμους: Η Ξενοφοβική βία στην Ελλάδα* (Νέα Υόρκη: Human Rights Watch, Ιούλιος 2012), <http://www.hrw.org/reports/2012/07/10/hate-streets-o>.

⁹ Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας, “Pilot phase conclusions 1.10.2011-31.12.2011” (Συμπεράσματα πιλοτικής φάσης 1.10.2011-31.12.2011), 30 Μαρτίου 2012, <http://www.unhcr.gr/1againstracism/pilot-phase-conclusions-1-10-2011-31-12-2011/> (πρόσβαση στις 24 Απριλίου 2013)· Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας, «Ετήσια Έκθεση 2012 του Δικτύου Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας», 24 Απριλίου 2013, <http://www.unhcr.gr/1againstracism/11940/> (πρόσβαση στις 24 Απριλίου 2013).

¹⁰ Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας, «Αστυνομική επιχείρηση “ΞΕΝΙΟΣ ΖΕΥΣ” σε Αθήνα και Έβρο για την αντιμετώπιση της παράνομης μετανάστευσης. Δηλώσεις του Εκπροσώπου Τύπου της Ελληνικής Αστυνομίας», Δελτίο Τύπου, 4 Αυγούστου 2012, http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&lang='..'&perform=view&id=18424&Itemid=950&lang= (πρόσβαση στις 13 Απριλίου 2013).

¹¹ Υπουργείο Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη, «Επίσκεψη του Υπουργού Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη κ. Νικόλαου Δένδια στην Πάτρα», Δελτίο Τύπου, 2 Οκτωβρίου 2012, http://www.morocp.gov.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=4364&Itemid=555&lang= (πρόσβαση στις 16 Απριλίου 2013).

[Ο]λόκληρες περιοχές της Αθήνας έχουν μετατραπεί σε άβατο και σε αυτές τις περιοχές ανθεί κάθε είδους παραβατική συμπεριφορά. Το εμπόριο ναρκωτικών, η πορνεία, το παρεμπόριο, οι κλοπές, οι ληστείες, οι σοβαροί τραυματισμοί, οι φόνοι, ακόμη και εγκλήματα για μικρής αξίας αντικείμενα... Θέλω να ξεκαθαρίσω ότι θύματα αυτής της απαράδεκτης κατάστασης είναι πρώτα οι ίδιοι οι μετανάστες, οι οποίοι ζουν σε συνθήκες τραγικές και αναγκάζονται να γίνουν... διακινητές ναρκωτικών, προαγωγοί, παραχαράκτες, κλέφτες... προκειμένου να επιβιώσουν.¹²

Ο κ. Δένδιας τόνισε τα εξής: «Δεν μας νοιάζει το χρώμα, το έθνος, η θρησκεία των παρανόμων. Το μόνο κριτήριο είναι η τήρηση της νομιμότητας με απόλυτο σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων...».¹³

Μια βασική τακτική στο πλαίσιο της επιχείρησης «Ξένιος Ζευς» είναι η χρήση των υφιστάμενων γενικών αστυνομικών εξουσιών για τη διεξαγωγή ελέγχων εξακρίβωσης στοιχείων με σκοπό τον έλεγχο του νομικού καθεστώτος ατόμων με βάση την υπόθεση ότι είναι παράτυποι μετανάστες. Παρότι αυτού του είδους οι αστυνομικοί έλεγχοι ήταν συχνοί και πριν από την έναρξη της επιχείρησης, τα επίσημα στατιστικά στοιχεία καταδεικνύουν σημαντική εντατικοποίηση των ελέγχων μετά την έναρξή της. Μέχρι τα τέλη Φεβρουαρίου 2013, μόνο στην Αθήνα, 84.792 αλλοδαποί είχαν προσαχθεί σε αστυνομικά τμήματα για εξακρίβωση του νομικού καθεστώτος τους στην Ελλάδα· 4.811 είχαν συλληφθεί για παράνομη είσοδο και παραμονή στην Ελλάδα –που αποτελεί ποινικό αδίκημα– και τέθηκαν υπό κράτηση εν αναμονή της απέλασής τους. Το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη σταμάτησε να δημοσιεύει στατιστικά στοιχεία σχετικά με τον αριθμό των προσαγωγών αλλοδαπών σε αστυνομικά τμήματα στο πλαίσιο της επιχείρησης «Ξένιος Ζευς» στις 23 Φεβρουαρίου 2013. Έως τις 8 Απριλίου 2013, είχαν συλληφθεί 5.194 αλλοδαποί επειδή δεν πληρούσαν τις νόμιμες προϋποθέσεις παραμονής στη χώρα.¹⁴ Είναι αδύνατο να γνωρίζουμε πόσα άτομα έχουν υποβληθεί σε ελέγχους εξακρίβωσης στοιχείων

¹² Υπουργείο Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη, «Σημερινές δηλώσεις του Υπουργού Δημόσιας Τάξης & Προστασίας του Πολίτη κ. Ν. Δένδια για την επιχείρηση “ΞΕΝΙΟΣ ΖΕΥΣ”», Δελτίο Τύπου, 4 Αυγούστου 2012, http://www.minocp.gov.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=4322&Itemid=551&lang= (πρόσβαση στις 13 Απριλίου 2013).

¹³ Ο.π.

¹⁴ Ιστοσελίδα της Ελληνικής Αστυνομίας σχετικά με την «Αστυνομική επιχείρηση “Ξένιος Ζευς” για την αντιμετώπιση της παράνομης μετανάστευσης», http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&lang=%27..%27&perform=view&id=18437&Itemid=o&lang= (πρόσβαση στις 13 Απριλίου 2013).

για τον εντοπισμό παράτυπων μεταναστών στον δρόμο, αλλά δεν προσήχθησαν σε αστυνομικά τμήματα, επειδή η αστυνομία δεν έχει δημοσιεύσει αυτά τα στατιστικά στοιχεία.

Κατά κανόνα, στην επιχείρηση δεν συμμετέχουν εξειδικευμένες ομάδες, αλλά μάλλον κινητοποιούνται αστυνομικοί σε διάφορα σημεία της πόλης, ιδίως στην περιοχή του κέντρου, σε καθημερινή βάση. Στις επιχειρήσεις «σκούπα» συχνά συμμετέχει μια ειδική κατηγορία χαμηλόβαθμου και λιγότερο εκπαιδευμένου προσωπικού, οι αποκαλούμενοι ειδικοί φρουροί.¹⁵ Σύμφωνα με αξιωματικούς της αστυνομίας, οι αλλοδαποί που διαθέτουν έγκυρα έγγραφα τα οποία αποδεικνύουν τη νόμιμη παραμονή τους στην Ελλάδα θα σταματούνται μόνο για σύντομο χρονικό διάστημα. Οι αστυνομικοί θα κρατούν και θα προσάγουν σε αστυνομικό τμήμα άτομα που δεν διαθέτουν έγγραφα ή διαθέτουν έγγραφα που οι αστυνομικοί κρίνουν ότι χρειάζεται να ελεγχθούν.

Η επιχείρηση συνεπάγεται σημαντική επένδυση πόρων της αστυνομίας, με αναρίθμητους αστυνομικούς να διεξάγουν ελέγχους στον δρόμο, χρόνο που δαπανάται για την κράτηση ατόμων στον δρόμο εν αναμονή της μεταφοράς τους στα αστυνομικά τμήματα, αστυνομικά λεωφορεία για την προσαγωγή των ατόμων στα αστυνομικά τμήματα και πόρους σε προσωπικό στη Διεύθυνση Αλλοδαπών, όπου εξετάζεται η γνησιότητα των εγγράφων. Αξιωματικοί της αστυνομίας στο Υπουργείο Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη αναφέρουν ότι η Ελληνική Αστυνομία δεν διαθέτει επαρκή τεχνική ικανότητα και κατάλληλο εξοπλισμό για τον έλεγχο της εγκυρότητας των εγγράφων ταυτότητας στον δρόμο, ιδίως κατά τη διάρκεια επιχειρήσεων «σκούπα» μεγάλης κλίμακας.

Ωστόσο, η έρευνά μας καταδεικνύει ότι οι αστυνομικοί ελέγχουν επίσης τα έγγραφα ατόμων επιτόπου, χωρίς προσαγωγή τους στο τμήμα για περαιτέρω εξέταση των εγγράφων ταυτότητας. Τα περισσότερα από τα άτομα που μας είπαν ότι έχουν προσαχθεί σε αστυνομικά τμήματα για εξέταση των εγγράφων ταυτότητάς τους έχουν επίσης υποβληθεί σε αστυνομικούς ελέγχους, κατά τους οποίους οι αστυνομικοί έκαναν έναν γρήγορο έλεγχο των εγγράφων τους επιτόπου.

¹⁵ Οι ειδικοί φρουροί, ένα Σώμα που συστάθηκε το 1999, προσλαμβάνονται σύμφωνα με ένα σύστημα αντικειμενικών κριτηρίων (μόρια) και πρέπει να είναι απόφοιτοι λυκείου, να έχουν εκπληρώσει τις στρατιωτικές τους υποχρεώσεις (και κατά προτίμηση να έχουν υπηρετήσει σε ειδικές δυνάμεις των Ενόπλων Δυνάμεων) και να μην έχουν υπερβεί το 28ο έτος της ηλικίας τους. Δεν λαμβάνουν τη διετή εκπαίδευση που λαμβάνουν οι αστυνομικοί, αλλά παρακολουθούν τρίμηνη εκπαίδευση, η οποία περιλαμβάνει και την κατοχή όπλου. Οι ομάδες δίκυκλης αστυνόμευσης, που δημιουργήθηκαν τον Απρίλιο του 2010 για την καταστολή της εγκληματικής δραστηριότητας, ιδίως στην Αθήνα, στελεχώνονται στην πλειονότητά τους από ειδικούς φρουρούς.

Αν και σε γενικές γραμμές εκφράστηκαν θετικά για τα αποτελέσματα της επιχείρησης «Ξένιος Ζευς», και οι τρεις ενώσεις αστυνομικών με τις οποίες επικοινωνήσαμε επισήμαναν την επιβάρυνση που αυτή συνεπάγεται για τους αστυνομικούς. Ο Βασίλης Ντούμας, πρόεδρος του Σωματείου Ειδικών Φρουρών της Ελληνικής Αστυνομίας Αττικής, που εκπροσωπεί τα συμφέροντα των χαμηλόβαθμων αστυνομικών που εκτελούν υπηρεσίες περιπολιών στην περιφέρεια της Αττικής, δήλωσε ότι έχουν λάβει «πολλές διαμαρτυρίες» από μέλη του σωματείου σχετικά με τον χρόνο που δαπανάται μόνο για τη διεξαγωγή ελέγχων για τον εντοπισμό παράτυπων μεταναστών από την έναρξη της επιχείρησης «Ξένιος Ζευς».¹⁶ Ο Σπήλιος Κρικέτος, γενικός γραμματέας της Ένωσης Αστυνομικών Υπαλλήλων Αττικής, είπε ότι δεν τον «ικανοποιεί να στέλνει κόσμο στους καταυλισμούς [κέντρα κράτησης μεταναστών]. Ικανοποίησή μας είναι να πιάνουμε αληθινούς εγκληματίες. [Αλλά] είμαστε αναγκασμένοι να πιάσουμε και κάποιον που έχει έρθει από τη Συρία και δεν έχει χαρτιά».¹⁷ Εκπρόσωποι της Ένωσης Συνοριακών Φυλάκων Νομού Αττικής διαμαρτυρήθηκαν επίσης για τις αυξημένες (απλήρωτες) υπερωρίες και τους μεγαλύτερους κινδύνους για την υγεία και την ασφάλειά τους.¹⁸

Πλην μίας μόνον εξαιρέσης, όλοι οι αστυνομικοί και αξιωματικοί με τους οποίους μιλήσαμε είπαν ότι η επιχείρηση «Ξένιος Ζευς» έχει στεφθεί με επιτυχία και παρέθεσαν ως κύριους δείκτες τα χαμηλότερα ποσοστά εγκληματικότητας και την αυξημένη κυκλοφορία πεζών στο κέντρο της Αθήνας (η οποία εκλαμβάνεται ως ένδειξη του ότι οι άνθρωποι αισθάνονται περισσότερο ασφαλείς), καθώς και την καλύτερη και ακριβέστερη καταγραφή των μεταναστών που ζουν στην Αθήνα.¹⁹ Ωστόσο, σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία της αστυνομίας, από τις 4 Αυγούστου 2012 έως τις 6 Φεβρουαρίου 2013, στο πλαίσιο της επιχείρησης «Ξένιος Ζευς», η αστυνομία συνέλαβε μόνον 59 άτομα (αλλοδαπούς και

¹⁶ Συνέντευξη της Human Rights Watch με τον Βασίλειο Ντούμα, πρόεδρο, και τον Ιωάννη Φαναριώτη, γενικό γραμματέα του Σωματείου Ειδικών Φρουρών της Ελληνικής Αστυνομίας Αττικής, Αθήνα, 3 Απριλίου 2013.

¹⁷ Συνέντευξη της Human Rights Watch με τον Σπήλιο Κρικέτο, γενικό γραμματέα, και τον Βάιο Σκαμπαρδώνη, νομικό σύμβουλο της Ένωσης Αστυνομικών Υπαλλήλων Αττικής, Αθήνα, 3 Απριλίου 2013.

¹⁸ Συνέντευξη της Human Rights Watch με τον Ιωάννη Μπαλούρδο, αντιπρόεδρο, και τον Βασίλειο Τσιμπίδα, γενικό γραμματέα της Ένωσης Συνοριακών Φυλάκων Νομού Αττικής, Αθήνα, 4 Απριλίου 2013.

¹⁹ Η σύγκριση μεταξύ του πρώτου τριμήνου του 2012 και του πρώτου τριμήνου του 2013 δείχνει μείωση στις ληστείες κατά 14,38% και στις κλοπές-διαρρήξεις κατά 24,39% στην Αττική. Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας, «Δελτίο Τύπου σχετικά με τη συνεχιζόμενη μείωση στις βασικές κατηγορίες εγκλημάτων (ανθρωποκτονίες, ληστείες, κλοπές-διαρρήξεις) και το 1ο τρίμηνο του 2013 και στατιστικά στοιχεία για τις υπόλοιπες κατηγορίες αδικημάτων», Δελτίο Τύπου, 8 Απριλίου 2013, http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&lang='..'&perform=view&id=26216&Itemid=1087&lang= (πρόσβαση στις 14 Απριλίου 2013). Ο Σπήλιος Κρικέτος, γενικός γραμματέας της Ένωσης Αστυνομικών Υπαλλήλων Αττικής, ανέφερε ότι έχει σημειωθεί αύξηση της κυκλοφορίας πεζών στο κέντρο της Αθήνας κατά 25%. Συνέντευξη της Human Rights Watch με τον Σπήλιο Κρικέτο, γενικό γραμματέα, και τον Βάιο Σκαμπαρδώνη, νομικό σύμβουλο της Ένωσης Αστυνομικών Υπαλλήλων Αττικής, Αθήνα, 3 Απριλίου 2013.

ημεδαπούς) για παράνομη οπλοκατοχή, κατοχή ναρκωτικών ουσιών, εμπορία ανθρώπων και άλλα αδικήματα στην Αθήνα, που αποτελεί πολύ μικρό αριθμό συλλήψεων αν λάβουμε υπόψη ότι είχαν προσαχθεί δεκάδες χιλιάδες άτομα.²⁰

Η βελτίωση της ασφάλειας στους δρόμους για όλους και η παροχή βοήθειας στους αλλοδαπούς που έχουν ανάγκη είναι θεμιτοί στόχοι. Ωστόσο, το εύρος και η ένταση των επιχειρήσεων «σκούπα» κατά των μεταναστών στο πλαίσιο της επιχείρησης «Ξένιος Ζευς» εγείρουν σοβαρές ανησυχίες για το κατά πόσον τα μέσα για την επίτευξη των στόχων αυτών είναι απαραίτητα και αναλογικά. Το γεγονός ότι για ποσοστό μεγαλύτερο από το 94% των ατόμων που προσήχθησαν σε αστυνομικά τμήματα για την εξακρίβωση του νομικού καθεστώτος τους στην Ελλάδα διαπιστώθηκε ότι βρίσκονται νόμιμα στη χώρα υποδηλώνει ότι η αστυνομία απλώνει υπερβολικά τα δίκτυα της προσπαθώντας να πιάσει όσο το δυνατόν περισσότερα άτομα.

Επιπροσθέτως, όπως διευκρινίζεται στην παρούσα έκθεση, η Human Rights Watch θεωρεί ότι οι διαδικασίες αστυνομικού ελέγχου και σωματικής έρευνας, όταν δεν βασίζονται σε εύλογη υπόνοια, συνιστούν ακατάλληλο και παράνομο μέσο για τον έλεγχο του πληθυσμού μεταναστών στα αστικά κέντρα, έστω και αν ο απώτερος σκοπός είναι θεμιτός.

²⁰ Ελληνική Αστυνομία, «Αποτίμηση της επιχείρησης “Ξένιος Ζευς” από την ημέρα εφαρμογής της», Δελτίο Τύπου, 6 Φεβρουαρίου 2013, http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=24518&Itemid=1058&lang= (πρόσβαση στις 19 Απριλίου 2013).

II. Καταχρηστικοί έλεγχοι εξακρίβωσης στοιχείων

Αν ένας αστυνομικός σε δει ότι είσαι μαύρος, σε φωνάζει, σου παίρνει το χαρτί, το πετάει, σε προσβάλλει. Αν είναι λιγάκι ρατσιστής, θα φας την ώρα σου στο Αλλοδαπών.

—*Franky, 34χρονος αιτών άσυλο από το Τόγκο, Αθήνα, 13 Φεβρουαρίου 2013.*

Στους περισσότερους ανθρώπους στην Ελλάδα, συμπεριλαμβανομένων Ελλήνων πολιτών, έχει συμβεί να τους σταματήσει κάποια στιγμή στη ζωή τους η αστυνομία και να τους ζητήσει να επιδείξουν κάποιο αποδεικτικό της ταυτότητάς τους. Για τους μετανάστες και τους αιτούντες άσυλο που ζουν σε περιοχές με μεγάλη συγκέντρωση μεταναστών, όπως το κέντρο της Αθήνας, η εξακρίβωση στοιχείων αποτελούσε ήδη εδώ και πολύ καιρό σύνηθες φαινόμενο της καθημερινής ζωής, πολύ πριν από την έναρξη της επιχείρησης «Ξένιος Ζευς» τον Αύγουστο του 2012. Η επιχείρηση «Ξένιος Ζευς» ενέτεινε τη συχνότητα και τον επαχθή χαρακτήρα των εν λόγω ελέγχων. Σχεδόν όλοι όσοι μας παραχώρησαν συνέντευξη για την παρούσα έκθεση είχαν υποστεί έλεγχο πολλές φορές: από τους 44 ανθρώπους που μας είπαν ότι τους είχε σταματήσει η αστυνομία για εξακρίβωση στοιχείων μετά την έναρξη της επιχείρησης «Ξένιος Ζευς» στις 4 Αυγούστου 2012, οι 37, συμπεριλαμβανομένων 2 παιδιών, είπαν ότι η αστυνομία τούς είχε σταματήσει πάνω από μία φορά.

Ο Salem, ένας 42χρονος αιτών άσυλο από τη Σομαλία, μας είπε ότι «στους επτά μήνες που βρίσκομαι στην Ελλάδα, η αστυνομία με σταματάει κάθε μέρα. Σήμερα, με σταμάτησαν δύο φορές... Καλή μέρα η σημερινή. Είμαι τυχερός».²¹ Ο 16χρονος Ruhallah M., αιτών άσυλο από το Αφγανιστάν, ο οποίος βρισκόταν στην Αθήνα εδώ και δύο μήνες όταν τον συναντήσαμε, μας είπε ότι η αστυνομία τον σταματούσε κάθε μέρα από την άφιξή του στην πρωτεύουσα.²² Ο Dialo, ένας 42χρονος νόμιμος μετανάστης από τη Γουινέα, ο οποίος βρίσκεται στην Ελλάδα από το 1994, μας είπε ότι «με έχουν σταματήσει πάρα πολλές φορές. Από [την αρχή της επιχείρησης] “Ξένιος Δίας”, 30 φορές».²³

²¹ Συνέντευξη της Human Rights Watch με τον Salem, Αθήνα, 10 Φεβρουαρίου 2013.

²² Συνέντευξη της Human Rights Watch με τον Ruhallah M., Αθήνα, 18 Φεβρουαρίου 2013.

²³ Συνέντευξη της Human Rights Watch με τον Dialo, Αθήνα, 14 Φεβρουαρίου 2013.

Σύμφωνα με την ελληνική νομοθεσία, οι αστυνομικοί έχουν ευρείες εξουσίες να σταματούν άτομα σε δημόσιους χώρους και να τους ζητούν να επιδείξουν κάποιο αποδεικτικό της ταυτότητάς τους – η λεγόμενη «εξακρίβωση στοιχείων». Σύμφωνα με αξιωματούχους του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη, το οποίο είναι αρμόδιο για την επιβολή του νόμου και τον έλεγχο της μετανάστευσης, αυτές οι εξουσίες απορρέουν από το Προεδρικό Διάταγμα 141/1991 (εφεξής «Π.Δ. 141/1991»), το οποίο καθορίζει τις αρμοδιότητες και ενέργειες του προσωπικού του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης, συμπεριλαμβανομένων των αστυνομικών.²⁴

Το Π.Δ. 141/1991 παρέχει στους αστυνομικούς την εξουσία να εξακριβώνουν την ταυτότητα προσώπων που εισέρχονται σε καταστήματα ή κατοικίες ή εξέρχονται απ' αυτές κατά τη διάρκεια της νύκτας, αν από τις συνθήκες δημιουργούνται υπόνοιες διάπραξης εγκληματικής ενέργειας, και να οδηγούν στο αστυνομικό κατάστημα για εξέταση άτομα τα οποία στερούνται στοιχείων αποδεικτικών της ταυτότητάς τους ή τα οποία, εξαιτίας του τόπου, του χρόνου, των περιστάσεων και της συμπεριφοράς τους, δημιουργούν υπόνοιες διάπραξης εγκληματικής ενέργειας.²⁵ Το διάταγμα παρέχει επίσης στην αστυνομία ευρείες εξουσίες για προληπτικούς σκοπούς, προκειμένου να ενεργεί σωματικές έρευνες προσώπων, έρευνες δημοσίων χώρων προσιτών στο κοινό, έρευνες μεταφορικών μέσων και μεταφερόμενων αντικειμένων.²⁶

Επιπλέον της πρόληψης και της καταστολής εγκλημάτων, η Ελληνική Αστυνομία έχει επίσης καθήκον να ελέγχει την τήρηση των νομοθετικών διατάξεων που αφορούν την «είσοδο, παραμονή και εργασία των αλλοδαπών στη χώρα».²⁷ Σύμφωνα με το ελληνικό δίκαιο και το δίκαιο της ΕΕ, οι νομίμως διαμένοντες υπήκοοι τρίτων χωρών στην Ελλάδα,

²⁴ Προεδρικό Διάταγμα 141/1991 (Α-58/1991), σχετικά με τις «Αρμοδιότητες οργάνων και υπηρεσιακές ενέργειες του προσωπικού του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης και θέματα οργάνωσης Υπηρεσιών», 30 Απριλίου 1991 (στο αρχείο της Human Rights Watch). Συνέντευξη της Human Rights Watch με τον υποστράτηγο Εμμανουήλ Κατριάδακη, Γραφείο Προϊσταμένου Επιτελείου του Αρχηγείου Ελληνικής Αστυνομίας, και τον ταξίαρχο Αλέξανδρο Δενέκο, διευθυντή της Διεύθυνσης Αλλοδαπών, Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας, Υπουργείο Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη, Αθήνα, 5 Απριλίου 2013.

²⁵ Π.Δ. 141/1991, άρθρο 74, παράγραφος 15, στοιχεία η και θ. Το διάταγμα δεν προβλέπει προϋπόθεση «εύλογης» υπόνοιας.

²⁶ Ό.π., άρθρο 94. Οι δημόσιοι χώροι ορίζονται ως κάθε ανοικτός χώρος (δρόμος, πλατεία και γενικά η ύπαιθρος) και, από τους κλειστούς χώρους, αυτοί που δεν εμπίπτουν στην έννοια της κατοικίας. Υπόπτο δημόσιο κέντρο είναι εκείνο που χαρακτηρίζεται ως τέτοιο από την αστυνομία εάν έχουν, κατά το παρελθόν, διαπραχθεί σ' αυτό ή υπάρχουν υπόνοιες ότι προπαρασκευάζονται εγκληματικές πράξεις ή γίνεται διακίνηση ή χρήση ναρκωτικών ουσιών και εάν συχνάζουν κατά σύστημα σ' αυτό άτομα που έχουν καταδικαστεί ή θεωρούνται ύποπτα διάπραξης εγκληματικών πράξεων. Στα ύποπτα δημόσια κέντρα ασκείται συνεχής και στενή επιτήρηση από την αστυνομία και περιοδικά μπορεί να γίνονται αιφνιδιαστικοί έλεγχοι και σωματικές έρευνες στους θαμώνες τους. Π.Δ. 141/1991, άρθρο 100.

²⁷ Νόμος 2800/2000 με θέμα «Αναδιάρθρωση Υπηρεσιών Υπουργείου Δημόσιας Τάξης, σύσταση Αρχηγείου Ελληνικής Αστυνομίας και άλλες διατάξεις», 29 Φεβρουαρίου 2000 (στο αρχείο της Human Rights Watch).

συμπεριλαμβανομένων των προσφύγων και των αιτούντων άσυλο, απολαμβάνουν το δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής σε όλη την ελληνική επικράτεια. Εκείνοι που δεν πληρούν τις νόμιμες προϋποθέσεις εισόδου και παραμονής μπορεί να υπόκεινται σε σύλληψη, κράτηση και απέλαση.²⁸

Οι έλεγχοι εξακρίβωσης στοιχείων για τους σκοπούς του ελέγχου της μετανάστευσης, όπως αυτοί που διεξάγονται σε μαζική κλίμακα στο πλαίσιο της συνεχιζόμενης επιχείρησης «Ξένιος Ζευς», δεν υπαγορεύονται ρητώς από τον νόμο. Αναφέρθηκε στη Human Rights Watch ότι η κανονική διαδικασία όσον αφορά τους ελέγχους για τον εντοπισμό παράτυπων μεταναστών απαιτεί τα άτομα που δεν διαθέτουν έγγραφα, ή σε περίπτωση αμφιβολίας για τη γνησιότητα των επιδειχθέντων εγγράφων, να κρατούνται για σύντομο χρονικό διάστημα στον δρόμο και έπειτα να μεταφέρονται με αστυνομικό λεωφορείο στη Διεύθυνση Αλλοδαπών, στην οδό Πέτρου Ράλλη, για εξακρίβωση της ταυτότητάς τους.²⁹

Αυτές οι ευρείες εξουσίες, ελλείψει σαφούς και λεπτομερούς καθοδήγησης, αφήνουν στους αστυνομικούς υπερβολικά μεγάλα περιθώρια διακριτικής ευχέρειας σε ό,τι αφορά την επιλογή των ατόμων που σταματούν για εξακρίβωση στοιχείων. Αποτελεί βασική επιταγή του δικαίου, εδραιωμένη στη διεθνή νομολογία περί ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ότι οι νόμοι πρέπει να είναι αρκούντως σαφείς και επαρκώς καθορισμένοι, ούτως ώστε να περιορίζεται το περιθώριο αυθαίρετης δράσης και ερμηνείας από τις Αρχές επιβολής του νόμου και τις δικαστικές Αρχές. Η νομική ακρίβεια είναι επίσης σημαντική, ώστε τα άτομα να γνωρίζουν ποιες συμπεριφορές απαγορεύονται και να είναι σε θέση να ρυθμίζουν ανάλογα τη συμπεριφορά τους.³⁰

²⁸ Άρθρο 18 του νόμου 3907/2011 «Ίδρυση Υπηρεσίας Ασύλου και Υπηρεσίας Πρώτης Υποδοχής, προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2008/115/ΕΚ “σχετικά με τους κοινούς κανόνες και διαδικασίες στα κράτη-μέλη για την επιστροφή των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών” και λοιπές διατάξεις», και άρθρο 83 του νόμου 3386/2005 «Είσοδος, διαμονή και κοινωνική ένταξη υπηκόων τρίτων χωρών στην Ελληνική Επικράτεια». Ο υπήκοος τρίτης χώρας, που εξέρχεται ή επιχειρεί να εξέλθει από το ελληνικό έδαφος ή εισέρχεται ή επιχειρεί να εισέλθει σε αυτό χωρίς τις νόμιμες διατυπώσεις, τιμωρείται με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον τριών μηνών έως πέντε ετών και χρηματική ποινή τουλάχιστον 1.500 ευρώ. Σε περίπτωση παράτυπης εισόδου στη χώρα, ο εισαγγελέας πλημμελειοδικών έχει, ωστόσο, τη διακριτική ευχέρεια να απόσχει από την ποινική δίωξη για την πράξη αυτήν.

²⁹ Συνέντευξη της Human Rights Watch με τον Ιωάννη Μπαλούρδο, αντιπρόεδρο, και τον Βασίλειο Τσιμπίδα, γενικό γραμματέα της Ένωσης Συνοριακών Φυλάκων Νομού Αττικής, Αθήνα, 4 Απριλίου 2013.

³⁰ Υπάρχουν παραδείγματα ορθών πρακτικών. Ο νόμος περί αστυνομίας και ποινικών αποδείξεων του Ηνωμένου Βασιλείου παρέχει στην αστυνομία την εξουσία να σταματά, να ερευνά και να κρατά ένα άτομο μόνο βάσει «εύλογης υπόνοιας» διάπραξης αδικήματος. Ο συνοδευτικός Κώδικας Πρακτικής επεξηγεί ότι «η εύλογη υπόνοια δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να υποστηριχθεί με βάση προσωπικούς παράγοντες και μόνο, χωρίς υποστηρικτικές πληροφορίες ή στοιχεία. Επί παραδείγματι, το χρώμα, η ηλικία, η κόμμωση ή η ένδυση ενός ατόμου ή η ύπαρξη γνωστής προηγούμενης καταδίκης του ατόμου αυτού για κατοχή παράνομου αντικειμένου αποτελούν στοιχεία που δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν από μόνα τους ή σε συνδυασμό μεταξύ τους ως μόνη βάση για τη διεξαγωγή έρευνας στο άτομο αυτό. Η εύλογη υπόνοια δεν μπορεί να

Διακριτική αντιμετώπιση ατόμων βάσει εθνικής καταγωγής

Οι αστυνομικοί ήρθαν στην πόρτα [του λεωφορείου] και είπαν ... «Τώρα όλοι οι μαύροι έξω, θα γίνει έλεγχος [εξακρίβωση στοιχείων]».

—*Turac (ψευδώνυμο), 19χρονος εγγεγραμμένος αιτών άσυλο από τη Γουινέα, Αθήνα, 22 Φεβρουαρίου 2013.*

Από την έναρξη της επιχείρησης «Ξένιος Ζευς» τον Αύγουστο του 2012, οι αστυνομικές Αρχές έχουν προσαγάγει δεκάδες χιλιάδες αλλοδαπούς σε αστυνομικά τμήματα για εξέταση των εγγράφων τους έπειτα από ελέγχους εξακρίβωσης στοιχείων στον δρόμο. Δεν υπάρχουν επίσημα στατιστικά στοιχεία για τον αριθμό των ατόμων τα οποία η αστυνομία σταμάτησε και άφησε ελεύθερα επιτόπου ύστερα από έναν γρήγορο έλεγχο των εγγράφων τους. Η αστυνομία έχει, ωστόσο, δημοσιεύσει στατιστικά στοιχεία για τον αριθμό των ατόμων που έχουν προσαχθεί σε αστυνομικό τμήμα για εξακρίβωση της ταυτότητάς τους στο πλαίσιο της επιχείρησης «Ξένιος Ζευς»: στο διάστημα από τις 4 Αυγούστου 2012 έως τις 22 Φεβρουαρίου 2013, στην Αθήνα, η αστυνομία προσήγαγε 84.792 άτομα αλλοδαπής καταγωγής σε αστυνομικό τμήμα για περαιτέρω έλεγχο.³¹ Ο συνολικός αριθμός των ατόμων που έχει σταματήσει η αστυνομία για έλεγχο, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που αφήθηκαν ελεύθερα χωρίς να προσαχθούν σε αστυνομικό τμήμα, είναι άγνωστος. Σύμφωνα με την αστυνομία, από τα άτομα που υποβλήθηκαν σε έλεγχο στο πλαίσιο της επιχείρησης «Ξένιος Ζευς» κατά τη διάρκεια της εν λόγω περιόδου, για τα 4.811 διαπιστώθηκε ότι διέμεναν παράνομα στην Ελλάδα (λιγότερο από 6%). Εφόσον στα στατιστικά στοιχεία της αστυνομίας δεν περιλαμβάνονται τα άτομα που σταματούνται στον δρόμο για εξακρίβωση στοιχείων και αφήνονται ελεύθερα επιτόπου, το συνολικό ποσοστό εντοπισμού παράτυπων μεταναστών είναι πιθανό να είναι ακόμη χαμηλότερο και από 6%.

βασίζεται σε γενικεύσεις ή στερεοτυπικές εικόνες για ορισμένες ομάδες ή κατηγορίες ατόμων, θεωρώντας ότι είναι πιθανότερο να εμπλέκονται σε εγκληματική δραστηριότητα. Η θρησκεία ενός ατόμου δεν μπορεί να θεωρηθεί βάσιμο κριτήριο και δεν πρέπει ποτέ να θεωρείται λόγος για να υποβληθεί ένα άτομο σε εξακρίβωση στοιχείων και έρευνα». Κώδικας Πρακτικής, Ενότητα 2.2. Αυτή η σαφώς καθορισμένη εξουσία και λεπτομερής καθοδήγηση έρχεται σε αντίθεση με τις υπερβολικά ευρείες εξουσίες ελέγχου και έρευνας βάσει της αντιτρομοκρατικής νομοθεσίας του Ηνωμένου Βασιλείου, που έχουν οδηγήσει σε σοβαρές καταχρηστικές πρακτικές και ενδείξεις διακριτικής αντιμετώπισης ατόμων λόγω εθνικής καταγωγής ή θρησκείας. Για μια λεπτομερή ανάλυση, βλέπε Human Rights Watch, *Without Suspicion: Stop and Search under the Terrorism Act 2000* (Χωρίς υποψία: Εξακρίβωση στοιχείων και έρευνα βάσει του νόμου του 2000 περί τρομοκρατίας), (Νέα Υόρκη: Human Rights Watch, Ιούλιος 2010), <http://www.hrw.org/reports/2010/07/05/without-suspicion-o>.

³¹ Από τις 22 Φεβρουαρίου 2013, η Ελληνική Αστυνομία σταμάτησε να δημοσιεύει στατιστικά στοιχεία σχετικά με τον αριθμό των αλλοδαπών που έχουν προσαχθεί σε αστυνομικά τμήματα για περαιτέρω έλεγχο. Στον αριθμό 84.792 ενδέχεται να περιλαμβάνονται άτομα τα οποία προσήχθησαν σε αστυνομικά τμήματα πάνω από μία φορά.

Ο μεγάλος αριθμός των ατόμων που σταματούνται και προσάγονται στο αστυνομικό τμήμα, σε σύγκριση με τον μικρό αριθμό μεταναστών χωρίς έγγραφα που τελικά εντοπίζονται στο πλαίσιο της επιχείρησης «Ξένιος Ζευς», υποδηλώνει ότι οι αστυνομικοί επιλέγουν τα άτομα που σταματούν για έλεγχο με βάση στοιχεία της εμφάνισής τους που παραπέμπουν σε αλλοδαπό, συμπεριλαμβανομένων των σωματικών χαρακτηριστικών φυλετικής και εθνοτικής καταγωγής. Αυτή η διακριτική αντιμετώπιση ατόμων με βάση την εθνοτική καταγωγή, όταν σημειώνεται χωρίς εύλογη αιτιολογία, συνιστά διάκριση και είναι παράνομη (βλέπε κατωτέρω).

Τα περισσότερα από τα άτομα με τα οποία μιλήσαμε κατά τη διάρκεια της παρούσας έρευνας θεωρούν ότι οι έλεγχοι οφείλονται άμεσα ή έμμεσα στο γεγονός ότι έχουν εμφάνιση αλλοδαπού.³² Για παράδειγμα, ο Nazar, ένας 35χρονος Αφγανός εγγεγραμμένος αιτών άσυλο, είπε ότι πιστεύει ότι τον σταμάτησαν λόγω εξωτερικής εμφάνισης. «Βλέπουν ότι έχω φυσιολογική Αφγανού και γι' αυτό με σταματούν», είπε.³³ Ο Mamadou, ένας 33χρονος εγγεγραμμένος αιτών άσυλο από τη Γουινέα, εξήγησε: «Με σταματούν επειδή είμαι ξένος. Θέλουν να μάθουν ποιος είμαι... Δεν νομίζω ότι σταματούν Έλληνες το ίδιο συχνά».³⁴

Άλλοι απέδωσαν ευθέως τους ελέγχους στον ρατσισμό. «Ίσως [οι αστυνομικοί] να είναι ρατσιστές, ίσως επειδή είμαστε παράνομοι, ίσως επειδή [οι αστυνομικοί] νομίζουν ότι έχουμε ναρκωτικά», είπε η Fathi, μια 23χρονη μετανάστρια χωρίς έγγραφα από τη Σομαλία.³⁵

Ο Dome, ένας 28χρονος μετανάστης χωρίς έγγραφα από το Μπενίν, εξήγησε:

Δεν ψάχνουν για μετανάστες χωρίς έγγραφα, ψάχνουν για μαύρους. Αν από 100 [ανθρώπους], ο ένας είναι μαύρος, [οι αστυνομικοί] θα πλησιάσουν τον μαύρο. Είναι οδυνηρό. Είναι σαν να μην υπάρχουν ανθρώπινα δικαιώματα.³⁶

³² Κάποιοι, όπως ο Yousof R., ένας 15χρονος Αφγανός αιτών άσυλο, ανέφεραν τα υψηλά ποσοστά εγκληματικότητας στο κέντρο της πρωτεύουσας. «Υπάρχει πολλή μαφία», είπε. «Οι αστυνομικοί μάς ελέγχουν για να δουν [εάν κάποιος είναι εγκληματίας].» Συνέντευξη της Human Rights Watch με τον Yousof R., Αθήνα, 12 Φεβρουαρίου 2013.

³³ Συνέντευξη της Human Rights Watch με τον Nazar, Αθήνα, 14 Φεβρουαρίου 2013.

³⁴ Συνέντευξη της Human Rights Watch με τον Mamadou, Αθήνα, 21 Φεβρουαρίου 2013.

³⁵ Συνέντευξη της Human Rights Watch με τη Fathi, Αθήνα, 10 Φεβρουαρίου 2013.

³⁶ Συνέντευξη της Human Rights Watch με τον Dome (ψευδώνυμο), Αθήνα, 13 Φεβρουαρίου 2013.

Ο Αβου, 31 ετών, εγγεγραμμένος αιτών άσυλο από τη Σενεγάλη, συμφώνησε. «Νομίζω ότι είναι η μοναδική χώρα όπου μπορούμε να πούμε ότι, κάθε φορά που οι αστυνομικοί βλέπουν έναν μαύρο, τον σταματάνε και του ζητάνε το χαρτί του».³⁷ Ο Ousmane, ένας 18χρονος εγγεγραμμένος αιτών άσυλο από τη Γουινέα, είναι πεπεισμένος ότι η αστυνομία τον σταματά επειδή είναι μαύρος: «Εξαιτίας του δέρματός μου», τόνισε.³⁸ Ο Franky, ένας 34χρονος εγγεγραμμένος αιτών άσυλο από το Τόγκο, είπε απλώς: «Είναι ρατσισμός».³⁹

Ακούσαμε δώδεκα περιπτώσεις εξακρίβωσης στοιχείων στις οποίες τα άτομα περιέγραψαν ότι υποβλήθηκαν σε έλεγχο σαφέστατα βάσει εξωτερικής εμφάνισης, συμπεριλαμβανομένων και δύο περιπτώσεων στις οποίες τα άτομα δεν υποβλήθηκαν τα ίδια σε έλεγχο, αλλά ήταν μάρτυρες ελέγχου που, κατά την άποψή τους, συνιστούσε διακριτική μεταχείριση. Αξίζει να σημειωθεί ότι, στη συντριπτική πλειονότητα των περιπτώσεων εξακρίβωσης στοιχείων που πληροφορηθήκαμε κατά τη διάρκεια της παρούσας έρευνας, τα άτομα περιέγραψαν ότι υποβλήθηκαν σε έλεγχο μαζί με άλλους αλλοδαπούς –Αφρικανούς, Άραβες, Ασιάτες– αλλά κανείς δεν ανέφερε ότι τον σταμάτησαν για έλεγχο μαζί με άτομα που έμοιαζαν με Έλληνες (λευκούς), πλην μίας περίπτωσης στην οποία εκείνος που μας παραχώρησε συνέντευξη μας είπε ότι οι αστυνομικοί τον έβαλαν σε αστυνομικό λεωφορείο όπου κρατούνταν επίσης ορισμένοι «Έλληνες που είχαν χάσει τις αισθήσεις τους» (δηλαδή σε κατάσταση μέθης ή υπό την επήρεια ναρκωτικών ουσιών).⁴⁰ Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι οι μετανάστες χωρίς έγγραφα στην Ελλάδα μπορεί να είναι και Καυκάσιοι/λευκοί, μεταξύ των οποίων Γεωργιανοί, Ρώσοι, Ουκρανοί και Αλβανοί – με τους τελευταίους να αποτελούν μία από τις πολυπληθέστερες ομάδες ατόμων που εισέρχονται παράτυπα στην Ελλάδα.⁴¹ Δεν υπάρχουν επίσημα στατιστικά στοιχεία ανά υπηκοότητα των ατόμων που σταματούνται από την αστυνομία και προσάγονται σε αστυνομικά τμήματα για εξακρίβωση στοιχείων στο πλαίσιο της επιχείρησης «Ξένιος Ζευς».

³⁷ Συνέντευξη της Human Rights Watch με τον Αβου, Αθήνα, 18 Φεβρουαρίου 2013.

³⁸ Συνέντευξη της Human Rights Watch με τον Ousmane (ψευδώνυμο), Αθήνα, 18 Φεβρουαρίου 2013.

³⁹ Συνέντευξη της Human Rights Watch με τον Franky (ψευδώνυμο), Αθήνα, 13 Φεβρουαρίου 2013.

⁴⁰ Συνέντευξη της Human Rights Watch με τον Αβου, Αθήνα, 18 Φεβρουαρίου 2013.

⁴¹ Από τις αρχές του 2010 έως τα τέλη του 2012, συνελήφθησαν από τις αστυνομικές και λιμενικές Αρχές 72.510 Αλβανοί και 3.128 Γεωργιανοί για παράτυπη είσοδο και παραμονή στη χώρα. Ελληνική Αστυνομία, Ιστοσελίδα σχετικά με τα «Στατιστικά Στοιχεία Παράνομης Μετανάστευσης», http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=24727&Itemid=73&lang= (πρόσβαση στις 18 Απριλίου 2013).

Ο Τυραc, ένας 19χρονος εγγεγραμμένος αιτών άσυλο από τη Γουινέα, μας είπε ότι στις αρχές Φεβρουαρίου, γύρω στις 5 μ.μ., ένστολοι αστυνομικοί και αστυνομικοί με πολιτικά ανάγκασαν μαύρους και Ασιάτες, μεταξύ των οποίων και τον ίδιο, να κατέβουν από λεωφορείο στην πλατεία Αμερικής, στο κέντρο της Αθήνας:

Υπήρχαν τουλάχιστον επτά μαύροι και δύο Ασιάτες... [Οι] αστυνομικοί ήρθαν στην πόρτα και είπαν στα ελληνικά «Όλοι οι μπλακ έξω, όλοι οι μπλακ έξω» [Όλοι οι μαύροι έξω, όλοι οι μαύροι έξω]. Καταλαβαίνω λίγο [ελληνικά] ... οι Έλληνες μέσα στο λεωφορείο χειροκροτούσαν για να τους ενθαρρύνουν.

Νόμιζα ότι, όταν βρίσκεις κάποιον σε ένα λεωφορείο, έχεις το δικαίωμα να του ζητήσεις το χαρτί του ή το εισιτήριο. Αλλά αυτό που βλέπω είναι οι μαύροι και οι δύο Ασιάτες, δηλαδή οι ξένοι... έξω... σκέφτηκα ότι ήταν σαν τους παλιούς καιρούς, της δουλείας.⁴²

Ο Lamine Kaba, 41 ετών, νόμιμος μετανάστης από τη Γουινέα, ο οποίος ζει στην Ελλάδα από το 1998 και είναι παντρεμένος με Ελληνίδα, περιέγραψε πώς τον Δεκέμβριο του 2012, ενώ επέστρεφε με το τρόλεϊ από τη δουλειά του στο σπίτι του, ήταν ο μόνος επιβάτης που υποβλήθηκε σε έλεγχο από αστυνομικό με πολιτικά:

Ήμουν στο τρόλεϊ που πηγαίνει από την Ομόνοια στην πλατεία Αμερικής. Στην οδό Αγίου Μελετίου, ενώ καθόμουν μέσα στο τρόλεϊ, είδα έναν νεαρό άνδρα να μπαίνει και να κατευθύνεται αμέσως προς το μέρος μου. Είπε, «Τα χαρτιά σου». Λέω, «Μόνο εμένα είδατε μέσα στο τρόλεϊ; Όμως, εσείς ποιος είστε;» Έβγαλε την ταυτότητά του και είπε, «Αστυνομία». Είπα, «Μόνο εμένα;»... Ένιωσα δακτυλοδεικτούμενος λόγω της εξωτερικής μου εμφάνισης... Ήταν καθαρά θέμα χρώματος.⁴³

Αργότερα τον ίδιο μήνα, ο Lamine υπέστη ακόμη έναν στοχευμένο έλεγχο καθ' οδόν προς τη δουλειά του, αυτήν τη φορά από μια ομάδα επτά αστυνομικών, ένστολων και με πολιτικά, όταν κατέβηκε από το λεωφορείο στην πλατεία Κάνιγγος:

⁴² Συνέντευξη της Human Rights Watch με τον Τυραc (ψευδώνυμο), Αθήνα, 22 Φεβρουαρίου 2013.

⁴³ Συνέντευξη της Human Rights Watch με τον Lamine Kaba, Αθήνα, 14 Φεβρουαρίου 2013. Δύο νεαρές γυναίκες από την Αιθιοπία που κάθονταν κοντά του δεν υποβλήθηκαν σε έλεγχο από την αστυνομία.

Μόλις κατεβήκαμε από το λεωφορείο, σε όλους τους ξένους, Πακιστανούς, Αφρικανούς, μας έλεγαν, «Σταμάτα, κάτσε κάτω». Ένας ένστολος αστυνομικός μού είπε να κάτσω κάτω... Η επιλογή γινόταν βάσει [του] χρώματος [του δέρματός μας] ή βάσει γεωγραφικού χάρτη [ανά χώρα].⁴⁴

Ο Franky, ένας 34χρονος εγγεγραμμένος αιτών άσυλο από το Τόγκο, μας είπε, στις 13 Φεβρουαρίου 2013, ότι η τελευταία φορά που τον είχε σταματήσει η αστυνομία για έλεγχο ήταν δύο ημέρες νωρίτερα, μαζί με έναν Αφρικανό φίλο του, κοντά στην πλατεία Συντάγματος στις 2 μ.μ.:

Σταμάτησαν μόνο εμάς τους δύο, αν και υπήρχε πολύς κόσμος που περνούσε από εκεί... Μετά από δέκα λεπτά, μας άφησαν να φύγουμε. Ήμουν... πολύ, πάρα πολύ θυμωμένος. Αλλά δεν μπορώ να κάνω τίποτα. Περνούσε κόσμος, πολλοί λευκοί, και σταμάτησαν μόνο εμάς τους δύο. Γιατί.⁴⁵

Δεν ήταν η πρώτη φορά που ο Franky αισθάνθηκε ότι τον ξεχωρίζουν για έλεγχο λόγω της εξωτερικής του εμφάνισης: τον Δεκέμβριο του 2012, τέσσερις αστυνομικοί με μηχανές τον είχαν σταματήσει για εξακρίβωση στοιχείων γύρω στις 3 μ.μ., όταν ο ίδιος και τρεις φίλοι του από το Τόγκο πήγαν να αγοράσουν τρόφιμα στη υπαίθρια αγορά κοντά στην πλατεία Βικτωρίας. «Υπάρχουν και λευκοί εκεί, αλλά [οι αστυνομικοί] ήρθαν σε εμάς, τους μαύρους», είπε.⁴⁶

Ο Αντρέας, ένας 26χρονος λευκός Έλληνας, τον οποίο δεν έχει σταματήσει ποτέ η αστυνομία για έλεγχο, μας είπε ότι τον Οκτώβριο του 2012 περπατούσε μαζί με τρεις φίλους – δύο άνδρες με καταγωγή από την υποσαχάρια Αφρική και μία λευκή γυναίκα – στην πλατεία Αμερικής, όταν δύο αστυνομικοί με πολιτικά διεξήγαγαν εξακρίβωση στοιχείων μόνο στους δύο μαύρους της παρέας. «Δεν μας έριξαν ούτε μια ματιά [στον Αντρέα και τη λευκή γυναίκα]», είπε. Παρά το γεγονός ότι οι μετανάστες χωρίς έγγραφα μπορεί να είναι και λευκοί, ο Αντρέας μάς είπε ότι οι αστυνομικοί «δεν μας ζήτησαν τα χαρτιά μας».⁴⁷

⁴⁴ Ό.π.

⁴⁵ Συνέντευξη της Human Rights Watch με τον Franky (ψευδώνυμο), Αθήνα, 13 Φεβρουαρίου 2013.

⁴⁶ Ό.π.

⁴⁷ Συνέντευξη της Human Rights Watch με τον Αντρέα, Αθήνα, 17 Φεβρουαρίου 2013.

Ο John, ένας 20χρονος εγγεγραμμένος αιτών άσυλο από τη Γουινέα, υποβλήθηκε σε εξακρίβωση στοιχείων μαζί με έναν φίλο του στο κέντρο της Αθήνας, την τελευταία ημέρα του Ραμαζανιού, τον Αύγουστο του 2012:

Τέσσερις [αστυνομικοί] έρχονται προς το μέρος μας. Λένε, «Μουσουλμάνοι;». Λέμε, «Ναι». Λένε, «Καθίστε κάτω». Τους είπα ότι έχουμε κόκκινη κάρτα [δελτίο αιτούντος άσυλο], δεν κάναμε τίποτα. Μας είπαν να σκάσουμε... Υπήρχαν δύο μουσουλμάνοι από το Μάλι και Άραβες. Και έρχεται ένας μαύρος και τον ρώτησαν αν είναι μουσουλμάνος, αυτός είπε ότι είναι χριστιανός και τον άφησαν [να φύγει]. Νομίζω ότι σταματούσαν κόσμο επειδή είμαστε μουσουλμάνοι. Φορούσαμε μουσουλμανική ενδυμασία. Μας πήγαν στην πλατεία Αμερικής και εκεί βρήκαμε πολύ κόσμο. Γύρω στα 150 άτομα.⁴⁸

Η διακριτική αντιμετώπιση ατόμων βάσει εθνοτικής καταγωγής συνιστά παραβίαση δικαιωμάτων

Η Ελλάδα έχει το δικαίωμα να επιβάλλει τους νόμους της περί μετανάστευσης και η αστυνομία μπορεί να καταφεύγει στη χρήση προφίλ ως θεμιτό προληπτικό και ερευνητικό μέσο, όταν, για παράδειγμα, οι περιγραφές υπόπτων, οι οποίες περιλαμβάνουν εθνοτική ή εθνική καταγωγή, καταρτίζονται βάσει συγκεκριμένων, αξιόπιστων πληροφοριών.⁴⁹ Επίσης, είναι θεμιτό να αυξάνονται οι αστυνομικές περιπολίες σε περιοχές υψηλής εγκληματικότητας.

Ωστόσο, οι αστυνομικοί δεν έχουν το δικαίωμα να υποθέτουν ότι κάποιος άνθρωπος είναι εγκληματίας ή παράτυπος μετανάστες αποκλειστικά ή κυρίως λόγω της φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής τους ούτε λόγω της παρουσίας τους σε συγκεκριμένο χώρο. Η χρήση

⁴⁸ Συνέντευξη της Human Rights Watch με τον John (ψευδώνυμο), Αθήνα, 20 Φεβρουαρίου 2013.

⁴⁹ Για μια λεπτομερή εξέταση των περιπτώσεων όπου είναι θεμιτή η χρήση προφίλ, βλέπε Open Society Justice Initiative, *Ethnic Profiling in the European Union: Pervasive, Ineffective, and Discriminatory* (Πρωτοβουλία Ανοικτής Κοινωνίας για τη Δικαιοσύνη, Η πρακτική της χρήσης εθνοτικού προφίλ στην Ευρωπαϊκή Ένωση: γενικευμένη, αναποτελεσματική και διακριτική), Μάιος 2009, http://www.opensocietyfoundations.org/sites/default/files/profiling_20090526.pdf (πρόσβαση στις 25 Μαρτίου 2013); Ευρωπαϊκό Δίκτυο κατά του Ρατσισμού, *Factsheet on Ethnic Profiling* (Ενημερωτικό δελτίο για τη διακριτική αντιμετώπιση ατόμων βάσει εθνοτικής καταγωγής) <http://www.opensocietyfoundations.org/sites/default/files/Factsheet-ethnic-profiling-20091001-ENG.pdf> (πρόσβαση στις 25 Μαρτίου 2013)· και Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, «Κατανόηση και αποτροπή των διακρίσεων λόγω εθνοτικού χαρακτηρισμού: Οδηγός», Οκτώβριος 2010, http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1133-Guide-ethnic-profiling_EN.pdf (πρόσβαση στις 25 Μαρτίου 2013).

προφίλ συνιστά διάκριση και είναι παράνομη όταν η αστυνομία στοχοποιεί συστηματικά ορισμένες ομάδες ατόμων που σταματά για ελέγχους, ακόμα και όταν οι πράξεις αυτές βασίζονται περισσότερο σε υποσυνείδητα στερεότυπα παρά σε εσκεμμένη πολιτική.⁵⁰

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας (ECRI), η οποία αποτελεί όργανο του Συμβουλίου της Ευρώπης, η παράνομη στοχοποίηση βάσει φυλετικού (ή εθνοτικού) προφίλ ορίζεται ως:

Η χρήση από την αστυνομία, χωρίς αντικειμενική και εύλογη αιτιολόγηση, κριτηρίων όπως η φυλή, το χρώμα, η γλώσσα, η θρησκεία, η εθνικότητα ή η εθνική ή εθνοτική καταγωγή, σε δραστηριότητες ελέγχου, παρακολούθησης ή έρευνας.⁵¹

Ο Ευρωπαϊκός Κώδικας Αστυνομικής Δεοντολογίας του Συμβουλίου της Ευρώπης υποχρεώνει τους αστυνομικούς να εκτελούν τα καθήκοντά τους «με δίκαιο τρόπο, καθοδηγούμενοι ιδίως από τις αρχές της αμεροληψίας και της μη διάκρισης».⁵² Οι αστυνομικές έρευνες πρέπει να βασίζονται σε «εύλογη υπόνοια για πραγματική ή πιθανή τέλεση αξιόποινης ή εγκληματικής ενέργειας».⁵³

Διεθνείς Αρχές στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, καθώς και εθνικά δικαστήρια έχουν αποφανθεί σαφώς ότι η δράση των Αρχών επιβολής του νόμου που βασίζεται αποκλειστικά ή κυρίως στη στοχοποίηση βάσει εθνοτικού προφίλ είναι παράνομη.

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου έχει εφαρμόσει το άρθρο 14 της Σύμβασης (απαγόρευση των διακρίσεων) στις δραστηριότητες επιβολής του νόμου,

⁵⁰ Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, «Κατανόηση και αποτροπή των διακρίσεων λόγω εθνοτικού χαρακτηρισμού: Οδηγός», σελ. 13· OSJI “Profiling Minorities: A Study of Stop-and-Search Practices in Paris” (Πρωτοβουλία Ανοικτής Κοινωνίας για Δικαιοσύνη, «Διακριτική αντιμετώπιση μειονοτήτων βάσει προφίλ: Μελέτη για τις πρακτικές επιτόπιας εξακρίβωσης στοιχείων και σωματικής έρευνας στο Παρίσι»), Ιούνιος 2009, σελ. 19, http://www.opensocietyfoundations.org/sites/default/files/search_20090630.Web.pdf (πρόσβαση στις 25 Μαρτίου 2013).

⁵¹ Σύσταση Γενικής Πολιτικής υπ’ αριθ. 11 της Ευρωπαϊκής Επιτροπής κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας (ECRI) για την καταπολέμηση του ρατσισμού και των φυλετικών διακρίσεων στην αστυνόμευση, CRI (2007)39, η οποία υιοθετήθηκε στις 29 Ιουνίου 2007 και δημοσιεύθηκε στις 4 Οκτωβρίου 2007, http://www.coe.int/t/dlapil/codexter/Source/ECRI_Recommendation_11_2007_EN.pdf (πρόσβαση στις 30 Μαρτίου 2012), σελ. 4.

⁵² Ευρωπαϊκός Κώδικας Αστυνομικής Δεοντολογίας, <http://polis.osce.org/library/f/2687/500/CoE-FRA-RPT-2687-EN-500> (πρόσβαση στις 30 Μαρτίου 2013), άρθρο 40.

⁵³ Ο.π., άρθρο 47.

ειδικότερα στην υπόθεση *Timishev κατά Ρωσίας*, η οποία αφορούσε έναν άνδρα τσετσενικής εθνοτικής καταγωγής στον οποίο δεν επετράπη η διέλευση εσωτερικού διοικητικού συνόρου από Ρώσους αστυνομικούς. Το δικαστήριο υποστήριξε ότι «καμία διαφορετική μεταχείριση που βασίζεται αποκλειστικά ή σε καθοριστικό βαθμό στην εθνοτική καταγωγή ενός ατόμου δεν δύναται να δικαιολογηθεί αντικειμενικά στο πλαίσιο μιας σύγχρονης δημοκρατικής κοινωνίας». Το δικαστήριο έκρινε επίσης ότι η Σύμβαση απαγορεύει τις έμμεσες διακρίσεις – τάσεις διακριτικής αντιμετώπισης οι οποίες απορρέουν από πολιτικές ή πρακτικές, ακόμη και όταν δεν υφίσταται πρόθεση διάκρισης.

Η Επιτροπή του ΟΗΕ για την Εξάλειψη των Φυλετικών Διακρίσεων (CERD) έχει εκφράσει την ανησυχία της για τις φυλετικές διακρίσεις στο πλαίσιο του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης και έχει αναφέρει ότι οι Αρχές πρέπει «να λάβουν τα απαραίτητα μέτρα για την αποτροπή των ανακρίσεων, των συλλήψεων και των ερευνών, οι οποίες στην πραγματικότητα βασίζονται μόνο στην εξωτερική εμφάνιση ενός ατόμου, στο χρώμα ή στα χαρακτηριστικά του ατόμου ή στο γεγονός ότι ανήκει σε συγκεκριμένη φυλή ή εθνοτική ομάδα, ή σε οποιαδήποτε διακριτική αντιμετώπιση βάσει προφίλ, η οποία εκθέτει το άτομο σε μεγαλύτερη καχυποψία».⁵⁴

Η διακριτική αντιμετώπιση ατόμων βάσει εθνοτικής καταγωγής είναι παράνομη τόσο στο πλαίσιο του ελέγχου της μετανάστευσης όσο και στο πλαίσιο της γενικής αστυνόμευσης. Το 2009, σε μια απόφαση-ορόσημο, η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ (HRC) απεφάνθη ότι το γεγονός ότι η Rosalind Williams Lecraft, πολιτογραφημένη Ισπανίδα πολίτις, υπεβλήθη σε εξακρίβωση στοιχείων σε σιδηροδρομικό σταθμό στην Ισπανία συνιστούσε παράνομη διάκριση, κατά παράβαση του Διεθνούς Συμφώνου για τα Αστικά και Πολιτικά Δικαιώματα. Όταν η Williams Lecraft ρώτησε την αστυνομία για ποιον λόγο ήταν η μοναδική από την οποία ζητήθηκε να επιδείξει τα έγγραφά της, της είπαν ότι η αστυνομία έπρεπε να σταματάει ανθρώπους «με εμφάνιση όπως η δική της» επειδή «πολλοί από αυτούς είναι παράνομοι μετανάστες». Η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ έκρινε ότι, αν και η εξακρίβωση στοιχείων επιτρέπεται για σκοπούς προστασίας της δημόσιας ασφάλειας, πρόληψης της εγκληματικότητας και ελέγχου της παράτυπης μετανάστευσης, «τα σωματικά ή εθνοτικά χαρακτηριστικά» των ατόμων που υποβάλλονται

⁵⁴ Επιτροπή του ΟΗΕ για την Εξάλειψη των Φυλετικών Διακρίσεων, General Recommendation 31 on the prevention of racial discrimination in the administration and functioning of the criminal justice system (Γενική σύσταση 31 σχετικά με την πρόληψη των φυλετικών διακρίσεων στη διοίκηση και τη λειτουργία του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης) (2005), http://www2.ohchr.org/english/bodies/cerd/docs/GC31Rev_En.pdf, παράγραφος 20 (πρόσβαση στις 30 Μαρτίου 2013).

σε έλεγχο «δεν πρέπει να θεωρούνται ενδεικτικά ενός παράνομου, ενδεχομένως, καθεστώτος παραμονής στη χώρα».⁵⁵

Η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ προειδοποίησε ότι η στοχοποίηση ατόμων με συγκεκριμένα σωματικά χαρακτηριστικά ή συγκεκριμένη εθνοτική καταγωγή «όχι μόνο θίγει την αξιοπρέπεια των εμπλεκόμενων ατόμων, αλλά συν τοις άλλοις ευνοεί την εξάπλωση ξενοφοβικών νοοτροπιών στον ευρύτερο πληθυσμό, γεγονός που δεν συνάδει με μια αποτελεσματική πολιτική για την καταπολέμηση των φυλετικών διακρίσεων».⁵⁶

Πιο πρόσφατα, το διοικητικό εφετείο του Koblenz, στη Γερμανία, απεφάνθη, τον Οκτώβριο του 2012, ότι η διεξαγωγή ελέγχου σε μαύρο Γερμανό φοιτητή, με βάση την υπόθεση ότι ήταν μετανάστης, σε τρένο τον Δεκέμβριο του 2010 συνιστούσε παραβίαση των ομοσπονδιακών κανόνων κατά των διακρίσεων επειδή βασιζόταν κυρίως στο χρώμα του δέρματος.⁵⁷ Η ομοσπονδιακή κυβέρνηση –η καθ’ ης η προσφυγή στην υπόθεση– συμφώνησε ότι απαγορεύεται να χρησιμοποιείται «το χρώμα του δέρματος ως μοναδικό ή καθοριστικό κριτήριο» για τη διεξαγωγή εξακρίβωσης στοιχείων με σκοπό τον εντοπισμό παράτυπων μεταναστών και ζήτησε συγγνώμη από τον προσφεύγοντα.⁵⁸

Η Επιτροπή του ΟΗΕ για την Εξάλειψη των Φυλετικών Διακρίσεων έχει επισημάνει ότι

[Η] διαφορετική μεταχείριση βάσει υπηκοότητας ή καθεστώτος μετανάστη συνιστά διάκριση εάν τα κριτήρια γι’ αυτήν τη διαφοροποίηση, κρινόμενα υπό το πρίσμα των στόχων και σκοπών της Σύμβασης, δεν εφαρμόζονται για την επιδίωξη θεμιτού σκοπού και δεν είναι ανάλογα προς την επίτευξη του εν λόγω σκοπού.⁵⁹

Ο Επίτροπος του Συμβουλίου της Ευρώπης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου Nils Muižnieks ανέφερε σε έκθεση, η οποία δημοσιεύθηκε τον Απρίλιο του 2013, ότι «[η] χρησιμοποίηση

⁵⁵ Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ (HRC), Απόφαση: Rosalind Williams Lecraft κατά Ισπανίας, Ανακοίνωση αριθ. 1493/2006, 27 Ιουλίου 2009, παράγραφος 7.2.

⁵⁶ Ο.π.

⁵⁷ Oberverwaltungsgericht Rheinland-Pfalz – Az.: 7 A 10532/12.OVG vom 29.10.2012. Η απόφαση (στα γερμανικά) διατίθεται στη διεύθυνση: <http://www.anwaltskanzlei-adam.de/index.php?id=106,824,0,0,1,0> (πρόσβαση στις 11 Απριλίου 2013).

⁵⁸ Ο.π.

⁵⁹ Επιτροπή του ΟΗΕ για την Εξάλειψη των Φυλετικών Διακρίσεων, General Recommendation No. 13: Training of Law Enforcement in the Protection of Human Rights (Γενική σύσταση αριθ. 13: Εκπαίδευση των αρχών επιβολής του νόμου σε θέματα προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων), 21 Μαρτίου 1993.

της πρακτικής του “εθνοτικού προφίλ” από την Ελληνική Αστυνομία είναι... ένα θέμα που προκαλεί σοβαρή ανησυχία», και παρότρυνε τις ελληνικές Αρχές να «θέσουν τέρμα στην πρακτική του “εθνοτικού προφίλ” από την αστυνομία, που αναφέρεται ότι χρησιμοποιείται ευρέως σε Ρομά και ως μέρος της επιχείρησης της αστυνομίας “Ξένιος Ζευς”, κατά την οποία εξακριβώνεται το νομικό καθεστώς των μεταναστών».⁶⁰

Αξιωματούχοι του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη μάς διαβεβαίωσαν ότι η απόφαση ενός αστυνομικού για το ποιον θα σταματήσει στηρίζεται σε πληροφορίες σχετικά με την παρουσία παράτυπων μεταναστών σε έναν συγκεκριμένο χώρο, καθώς και στην κρίση και εκτίμηση του αστυνομικού για το κατά πόσον ένα άτομο ενδέχεται να έχει διαπράξει κάποιο αδίκημα.⁶¹ Το γεγονός ότι ποσοστό μικρότερο από 6% των ελέγχων έχουν οδηγήσει σε εντοπισμό και κράτηση μεταναστών χωρίς έγγραφα θέτει υπό αμφισβήτηση αυτόν τον ισχυρισμό, καθώς οι έλεγχοι βάσει πληροφοριών θα έπρεπε να οδηγούν σε υψηλότερο ποσοστό συλλήψεων.

Τα επίσημα στατιστικά στοιχεία και η έρευνά μας καταδεικνύουν ότι οι αστυνομικοί προβαίνουν σε διακριτική αντιμετώπιση ατόμων λόγω εθνοτικής καταγωγής, κατά παράβαση του διεθνούς και του εθνικού δικαίου, όταν θεωρούν ότι κάποια άτομα είναι πιθανό να αποτελούν μετανάστες χωρίς έγγραφα με βάση ελάχιστα –ή καθόλου– στοιχεία πέραν της εξωτερικής τους εμφάνισης.

Τα σχόλια των εκπροσώπων ενώσεων αστυνομικών επίσης τείνουν να επιβεβαιώσουν τη χρήση πρακτικών διακριτικής αντιμετώπισης ατόμων λόγω εθνοτικής καταγωγής. Ένας εκπρόσωπος της αστυνομικής Ένωσης Συνοριακών Φυλάκων Νομού Αττικής τόνισε ότι η τοποθεσία και η συμπεριφορά του ατόμου παίζουν σημαντικό ρόλο, δηλώνοντας παράλληλα ότι σταματούν «όλα τα άτομα που δεν μοιάζουν για Έλληνες. Πολλές φορές, επίσης, ελέγχουμε και Έλληνες που δεν μοιάζουν για Έλληνες».⁶² Ανώτερος αξιωματούχος του Σωματείου Ειδικών Φρουρών της Ελληνικής Αστυνομίας Αττικής –το οποίο εκπροσωπεί τους ειδικούς φρουρούς, μια ειδική κατηγορία χαμηλόβαθμων αστυνομικών– εξήγησε:

⁶⁰ Επίτροπος του Συμβουλίου της Ευρώπης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, Έκθεση του Nils Muižnieks, μετά την επίσκεψή του στην Ελλάδα, από τις 28 Ιανουαρίου έως την 1η Φεβρουαρίου 2013, 16 Απριλίου 2013, ενότητα III και παράγραφος 133.

⁶¹ Συνέντευξη της Human Rights Watch με τον υποστράτηγο κ. Κατριάδακη, Γραφείο Προϊσταμένου Επιτελείου του Αρχηγείου Ελληνικής Αστυνομίας, και τον ταξίαρχο κ. Δενέκο, διευθυντή της Διεύθυνσης Αλλοδαπών, Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας, Αθήνα, 5 Απριλίου 2013.

⁶² Συνέντευξη της Human Rights Watch με τον Ιωάννη Μπαλούρδο, αντιπρόεδρο, και τον Βασίλειο Τσιμπίδα, γενικό γραμματέα, Αθήνα, 4 Απριλίου 2013.

«Όταν διατάσσεται να γίνει επιχείρηση στο κέντρο [της Αθήνας]... είναι λογικό ο αστυνομικός... να προσάγει στο τμήμα όσους μπορεί... που έχουν τα χαρακτηριστικά του μετανάστη». ⁶³

Εξαιρουμένων των αστυνομικών που υπάγονται στη μονάδα Συνοριακών Φυλάκων, οι αστυνομικοί που πραγματοποιούν τους ελέγχους για τον εντοπισμό παράτυπων μεταναστών δεν λαμβάνουν εξειδικευμένη εκπαίδευση σε θέματα μετανάστευσης και ασύλου, ούτε υπάρχουν συγκεκριμένες κατευθυντήριες γραμμές για τον τρόπο διεξαγωγής των ελέγχων στο πλαίσιο της επιχείρησης «Ξένιος Ζευς». ⁶⁴ Ο Ιωάννης Φαναριώτης, γενικός γραμματέας του Σωματείου Ειδικών Φρουρών της Ελληνικής Αστυνομίας Αττικής, το ανέφερε αυτό ως πρόβλημα, λέγοντας: «Δεν μπορείς να βάλεις τον αστυνομικό να λέει αν αυτός που βλέπει είναι νόμιμος ή παράνομος. Θέλουμε να έχουμε εκπαίδευση για να κάνουμε τον διαχωρισμό». ⁶⁵

Παρεμβατικές έρευνες

Ρώτησαν αν έχω χαρτί. Είπα ότι έχω κόκκινη κάρτα. Μου έψαξαν τις τσέπες, το πορτοφόλι μου, με κλότσησαν στα πόδια. Είπα ότι είμαι άρρωστος, πάω στο νοσοκομείο. Είπε, «Δεν με αφορά. Μην μιλάς πολύ».

—*Nazar, 35χρονος εγγεγραμμένος αιτών άσυλο από το Αφγανιστάν, Αθήνα, 14 Φεβρουαρίου 2013*

Δεκαοχτώ άτομα που μας παραχώρησαν συνέντευξη, μεταξύ των οποίων και ένα 16χρονο παιδί, ανέφεραν ότι υποβλήθηκαν σε σωματική έρευνα και έρευνα μεταφερόμενων αντικειμένων (τσαντών) κατά τη διάρκεια αστυνομικών ελέγχων στο πλαίσιο της επιχείρησης «Ξένιος Ζευς», που σε κάποιες περιπτώσεις περιλάμβαναν και την καταστροφή προσωπικών αντικειμένων.

⁶³ Συνέντευξη της Human Rights Watch με τον Βασίλειο Ντούμα, πρόεδρο, και τον Ιωάννη Φαναριώτη, γενικό γραμματέα του Σωματείου Ειδικών Φρουρών της Ελληνικής Αστυνομίας Αττικής, Αθήνα, 3 Απριλίου 2013.

⁶⁴ Συνέντευξη της Human Rights Watch με τον υποστράτηγο κ. Κατριάδακη, Γραφείο Προϊσταμένου Επιτελείου του Αρχηγείου Ελληνικής Αστυνομίας, και τον ταξίαρχο κ. Δενέκο, διευθυντή της Διεύθυνσης Αλλοδαπών, Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας, Υπουργείο Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη, Αθήνα, 5 Απριλίου 2013.

⁶⁵ Συνέντευξη της Human Rights Watch με τον Ιωάννη Φαναριώτη, γενικό γραμματέα του Σωματείου Ειδικών Φρουρών της Ελληνικής Αστυνομίας Αττικής, Αθήνα, 3 Απριλίου 2013.

Ο Abdulrahman Mahout Ahmed, ένας 19χρονος μετανάστης χωρίς έγγραφα από τη Σομαλία, παραπονέθηκε ότι τέσσερις αστυνομικοί άδειασαν την τσάντα του και έσπασαν το κινητό του τηλέφωνο κατά τη διάρκεια εξακρίβωσης στοιχείων τον Αύγουστο του 2012, κοντά στον σταθμό Λαρίσης, στο κέντρο της Αθήνας:

‘Ηταν το Ραμαζάνι. Πήγα στο τζαμί να προσευχηθώ. Όταν τελειώσαμε, βγήκαμε έξω... Οι αστυνομικοί ήταν στον δρόμο έξω από το Novotel... Μου ζήτησαν το χαρτί μου [έγγραφο] και τους έδωσα το χαρτί μου. Μου έψαξαν τις τσέπες, πήραν το πορτοφόλι μου και τα έριξαν όλα κάτω... Έχω μια μικρή τσάντα, την πήραν, την πέταξαν κάτω, το τηλέφωνό μου έπεσε από την τσάντα και εκείνοι το πάτησαν... Μετά από αυτό, έφυγα για τη Σάμο.⁶⁶

Ο 26χρονος Azizi, εγγεγραμμένος αιτών άσυλο από το Αφγανιστάν, μας είπε ότι τον σταμάτησαν αστυνομικοί για εξακρίβωση στοιχείων σε απόσταση ενός τετραγώνου από το αστυνομικό τμήμα του Αγίου Παντελεήμονα, τρεις μήνες πριν από τη συνέντευξή μας, που πραγματοποιήθηκε τον Φεβρουάριο του 2013. Οδηγήθηκε στη Διεύθυνση Αλλοδαπών για περαιτέρω έλεγχο. Ο Azizi ισχυρίζεται ότι, αφού τον έψαξαν στον δρόμο, οι αστυνομικοί πήραν 70 ευρώ που είχε στο πορτοφόλι του:

‘Έψαξαν ό,τι είχαμε. Έδειξα το πορτοφόλι μου και είχα 70 ευρώ και μου το πήραν [το πορτοφόλι]... [Στη Διεύθυνση Αλλοδαπών Αττικής] μου έδωσαν το πορτοφόλι μου και την κάρτα μου αλλά όχι τα χρήματα. Εγώ ζήτησα τα λεφτά που είχα μέσα και μου είπε [ένας αστυνομικός], «Φύγε, φύγε τώρα», με άγριο τρόπο.⁶⁷

⁶⁶ Συνέντευξη της Human Rights Watch με τον Abdulrahman Mahout Ahmed, Αθήνα, 11 Φεβρουαρίου 2013.

⁶⁷ Συνέντευξη της Human Rights Watch με τον Azizi (ψευδώνυμο), Αθήνα, 12 Φεβρουαρίου 2013.

Ο Lamine Kaba, 41 ετών, είναι νόμιμος μετανάστης από τη Γουινέα, ο οποίος ζει στην Ελλάδα από το 1998 και είναι παντρεμένος με Ελληνίδα. Τον Οκτώβριο του 2012, στην Αθήνα, δύο αστυνομικοί τον σταμάτησαν για έλεγχο, τον έσπρωξαν πάνω σε έναν τοίχο, τον έψαξαν, του άδειασαν την τσάντα και του είπαν να φύγει από τη χώρα αν δεν του αρέσει. © 2013 Human Rights Watch

Ο Lamine Kaba, 41 ετών, από τη Γουινέα, ο οποίος ζει στην Ελλάδα από το 1998, διαμαρτυρήθηκε για την έλλειψη σεβασμού που χαρακτηρίζει την έρευνα. Τον Οκτώβριο, τον σταμάτησαν δύο αστυνομικοί με πολιτικά στα Κάτω Πετράλωνα καθώς έφευγε από τη δουλειά του, γύρω στις 2 μ.μ.:

‘Επρεπε να πάω να πάρω τη μικρή μου [κόρη]. Βιαζόμουν. Είδα δύο άτομα με πολιτικά. Εγώ περπατούσα. Σταμάτησαν μπροστά μου, ακριβώς μπροστά μου. Δεν περίμενα κάτι τέτοιο. Ένας από τους αστυνομικούς μου λέει, «Δώσε μου την τσάντα σου», και με έσπρωξε στον τοίχο. Είπα, «Αν θέλετε το χαρτί, δεν είναι ανάγκη να το κάνετε αυτό». Μου είπαν, «Δεν μας νοιάζει». Μου άδειασαν την τσάντα και μου είπαν, «Αν δεν σου αρέσει, να φύγεις από τη χώρα»... Αν ήταν ευγενικοί, δεν θα με έβαζαν με την πλάτη στον τοίχο, δεν θα μου τράβαγαν την τσάντα τόσο βίαια.⁶⁸

Ο 30χρονος Abdul Khalid Mohammad, πρόσφυγας από το Αφγανιστάν, είχε μια παρόμοια εμπειρία τον Ιανουάριο, γύρω στις 2.30 μ.μ., στο Θησείο:

⁶⁸ Συνέντευξη της Human Rights Watch με τον Lamine Kaba, Αθήνα, 14 Φεβρουαρίου 2013.

Ήμουν με τον φίλο μου και ερχόμασταν από Ακρόπολη, και ήρθαν τρεις [αστυνομικές] μηχανές, σταμάτησαν και, χωρίς να ρωτήσουν αν έχουμε χαρτιά, αμέσως μας έβαλαν με την πλάτη στο τοίχο, μας έψαξαν... Έβγαλα ό,τι είχα πάνω μου και έδειξα τα χαρτιά μου... Συμπεριφερόντουσαν σαν να ήμουν εγκληματίας, σαν να έχω όπλα... Ένας μού είπε ότι «άμα έχεις πρόβλημα, να κάνεις καταγγελία, να πας πίσω στην πατρίδα σου».⁶⁹

Ο John, ένας 20χρονος εγγεγραμμένος αιτών άσυλο από τη Γουινέα, περιέγραψε πώς ένα πρωί, τον Ιανουάριο του 2013, τέσσερις αστυνομικοί σε δύο μηχανές σταμάτησαν τον ίδιο και δύο φίλους του κοντά στην πλατεία Αμερικής για έλεγχο και κατέστρεψαν το επικυρωμένο αντίγραφο του δελτίου αιτούντος άσυλο που είχε μαζί του:

Μας έψαξαν τα πάντα. Είχα την κόκκινη κάρτα μου και το επικυρωμένο αντίγραφο του πρωτότυπου δελτίου. Μόλις έβγαλα να δείξω το αντίγραφο, [ένας αστυνομικός] έβγαλε ένα μαχαίρι και αμέσως το έσκισε. Δεν μου έδωσε χρόνο να του εξηγήσω. Μετά το πέταξαν στα σκουπίδια.⁷⁰

Ο Zoeher, ένας 24χρονος Αφγανός με καθεστώς επικουρικής προστασίας,⁷¹ μας περιέγραψε πώς κάποιοι αστυνομικοί έγδυσαν τον ίδιο και έναν φίλο του για έρευνα στο αστυνομικό τμήμα της Ομόνοιας, τρεις μήνες πριν από τη συνέντευξή μας.

Ήταν 2 ή 3 το μεσημέρι. Γυρνάγαμε από τη δουλειά... περάσαμε δίπλα από το αστυνομικό τμήμα με έναν φίλο, και τρία άτομα ήρθαν και ζήτησαν τα χαρτιά μας... Δώσαμε τα χαρτιά μας και αυτός [ο αστυνομικός] είπε, «Πάμε στο τμήμα»... Μέσα στο τμήμα μάς έψαξαν... Μας έβαλαν σε ένα δωμάτιο, μας έγδυσαν και έψαξαν όλα τα ρούχα μας. Και μετά μου έδωσαν την κάρτα μου και μου είπαν, «Φύγε, μαλάκα».⁷²

⁶⁹ Συνέντευξη της Human Rights Watch με τον Abdul Khalid Mohammad, Αθήνα, 14 Φεβρουαρίου 2013.

⁷⁰ Συνέντευξη της Human Rights Watch με τον John (ψευδώνυμο), Αθήνα, 20 Φεβρουαρίου 2013.

⁷¹ Η επικουρική προστασία είναι μια διεθνής μορφή προστασίας που συνοδεύεται από άδεια παραμονής, η οποία χορηγείται στα άτομα στα οποία δεν χορηγήθηκε καθεστώς πρόσφυγα, αλλά τα οποία, σε περίπτωση επιστροφής στη χώρα καταγωγής τους, διατρέχουν πραγματικό κίνδυνο να υποστούν σοβαρή βλάβη.

⁷² Συνέντευξη της Human Rights Watch με τον Zoeher (ψευδώνυμο), Αθήνα, 13 Φεβρουαρίου 2013.

Παραβίαση του δικαιώματος στην ιδιωτική ζωή

Οι έρευνες ρουτίνας που δεν στηρίζονται σε εύλογη υπόνοια διάπραξης αδικήματος ή κατοχής παράνομων ή επικίνδυνων αντικειμένων παραβιάζουν τους εθνικούς και διεθνείς κανόνες που προστατεύουν το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή.

Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ) και το Διεθνές Σύμφωνο για τα Αστικά και Πολιτικά Δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ) απαιτούν οι επεμβάσεις στην προσωπική ελευθερία, την ιδιωτική ζωή και τη σωματική ακεραιότητα να γίνονται σύμφωνα με τον νόμο – δηλαδή να συμμορφώνονται, τόσο επί της ουσίας όσο και επί της διαδικασίας, με μια σαφή νομική βάση. Ο κανόνας που θέτει αυτήν τη βάση πρέπει όχι απλώς να υφίσταται στο σύστημα δικαίου, αλλά και να είναι επαρκώς προσιτός, σαφής και ακριβής, ώστε να είναι σε εύλογο βαθμό προβλέψιμος όσον αφορά την εφαρμογή και τις συνέπειές του.⁷³ Με τον τρόπο αυτόν, θα πρέπει να επιτρέπει στο άτομο να ρυθμίζει τη συμπεριφορά του, ούτως ώστε να συμμορφώνεται με τον νόμο, καθώς και να εξαλείφει τον κίνδυνο αυθαιρεσίας.

Στην υπόθεση *Gillan και Quinton κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου έκρινε ότι «οι εξουσίες καταναγκασμού... προκειμένου να υποχρεωθεί ένα άτομο να υποβληθεί σε λεπτομερή σωματική έρευνα, έρευνα των ρούχων και των προσωπικών αντικειμένων του» ελλείπει εύλογης υπόνοιας δυνάμει της αντιτρομοκρατικής νομοθεσίας του Ηνωμένου Βασιλείου συνιστούσαν παράνομη επέμβαση στο δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή, λόγω της έλλειψης σαφούς οριοθέτησης της χρήσης των εν λόγω εξουσιών και επαρκούς προστασίας από κατάχρηση αυτών.⁷⁴ Το Δικαστήριο σημείωσε επίσης τον εξευτελισμό και την αμχανία που μπορούν να προκαλέσουν οι έρευνες που διεξάγονται δημοσίως στα προσωπικά αντικείμενα ενός ατόμου.⁷⁵

Η ελληνική νομοθεσία επιτρέπει την έρευνα προσώπου και των προσωπικών αντικειμένων του μόνον όταν υπάρχει σοβαρή υπόνοια τελέσεως «αξιόποινης πράξης» ή «απόλυτη

⁷³ Νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στις υποθέσεις *Sunday Times κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, 26 Απριλίου 1979, Σειρά Α αριθ. 30, παρ. 49· *Kruslin κατά Γαλλίας*, απόφαση της 24ης Απριλίου 1990, Σειρά Α αριθ. 176, παράγραφος 27· και *Amuur κατά Γαλλίας*, απόφαση της 25ης Ιουνίου 1996, Συλλογή Αποφάσεων 1996-III, παράγραφος 50.

⁷⁴ Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, *Gillan και Quintin κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, απόφαση της 12ης Ιανουαρίου 2010, διατίθεται στη διεύθυνση: www.echr.coe.int, παράγραφοι 63 και 87.

⁷⁵ Ο.π., παράγραφος 63.

ανάγκη».⁷⁶ Αστυνομική εγκύκλιος του 2005 διευκρινίζει ότι η συνδρομή των προϋποθέσεων αυτών πρέπει να βασίζεται σε ειδικά αντικειμενικά ή υποκειμενικά στοιχεία, τα οποία να είναι επαρκή και πρόσφορα να δικαιολογήσουν κατά νόμο τη σωματική έρευνα και ότι η προβολή αντιρρήσεων για τη σωματική έρευνα δεν αρκεί για τη θεμελίωση σοβαρής υπόνοιας ικανής να νομιμοποιήσει το επαχθές μέτρο της σωματικής έρευνας.⁷⁷

Εκπρόσωποι της Ένωσης Συνοριακών Φυλάκων Νομού Αττικής μάς είπαν ότι πρέπει να διεξάγουν σωματική έρευνα για την ασφάλειά τους όταν έχουν «υπόνοια ότι το άτομο φέρει όπλο. Πρέπει να κάνουμε σωματική έρευνα εάν το άτομο μεταφέρεται... με το (αστυνομικό) λεωφορείο».⁷⁸ Ωστόσο, από την έρευνά μας προκύπτει ότι οι σωματικές έρευνες και έρευνες σε μεταφερόμενα αντικείμενα (τσάντες) δεν περιορίζονται μόνο στις συγκεκριμένες περιστάσεις. Η σωματική έρευνα και η έρευνα μεταφερόμενων αντικειμένων (τσαντών) κατά τη διάρκεια ελέγχων για τον εντοπισμό παράτυπων μεταναστών φαίνεται να αποτελεί συνήθη πρακτική, ακόμη και ελλείψει οποιασδήποτε εύλογης υπόνοιας ότι το άτομο φέρει παράνομα ή επικίνδυνα αντικείμενα, γεγονός που συνιστά παραβίαση τόσο του δικαιώματος στην ιδιωτική ζωή όσο και της ελληνικής νομοθεσίας.

Σωματική κακοποίηση και λεκτική βία κατά τη διάρκεια των ελέγχων

[Ο αστυνομικός] θύμωσε και με χαστούκισε... Με χαστούκισε και οι φίλοι του [αστυνομικοί] κατέβηκαν [από τη μηχανή]... Με έπιασαν, με έψαξαν και μου πέρασαν χειροπέδες...

—*Τιρας (ψευδώνυμο), 19χρονος εγγεγραμμένος αιτών άσυλο από τη Γουινέα, Αθήνα, 22 Φεβρουαρίου 2013*

Τέσσερα άτομα που μας παραχώρησαν συνέντευξη ανέφεραν ότι είχαν υποστεί σωματική κακοποίηση στο πλαίσιο ελέγχου για τον εντοπισμό παράτυπων μεταναστών μετά την έναρξη της επιχείρησης «Ξένιος Ζευς», ενώ αρκετά άτομα παραπονέθηκαν για κακές πρακτικές της αστυνομίας και για αγενή, προσβλητική και απειλητική συμπεριφορά. Πήραμε συνέντευξη από οκτώ ακόμη μετανάστες και αιτούντες άσυλο που υπέστησαν

⁷⁶ Π.Δ. 141/1991, άρθρο 96, παράγραφος 3. Το διάταγμα δεν διευκρινίζει ποιες καταστάσεις δημιουργούν απόλυτη ανάγκη.

⁷⁷ Εγκύκλιος 7100/22/4α, παράγραφος 6.

⁷⁸ Συνέντευξη της Human Rights Watch με τον Ιωάννη Μπαλούρδο, αντιπρόεδρο, και τον Βασίλειο Τσιμπίδα, γενικό γραμματέα της Ένωσης Συνοριακών Φυλάκων Νομού Αττικής, Αθήνα, 4 Απριλίου 2013.

σωματική κακοποίηση στα χέρια αστυνομικών κατά τη διάρκεια ελέγχων πριν από την έναρξη της επιχείρησης «Ξένιος Ζευς» ή σε περιπτώσεις που δεν ενέπιπταν στο πλαίσιο τυπικού ελέγχου για τον εντοπισμό παράτυπων μεταναστών.

Η κακοποίηση μεταναστών και αιτούντων άσυλο από τις Αρχές επιβολής του νόμου στην Ελλάδα αποτελεί σοβαρό και μακροχρόνιο πρόβλημα, μεταξύ άλλων και στο πλαίσιο των ελέγχων εξακρίβωσης στοιχείων.⁷⁹ Ένα δίκτυο ελληνικών μη κυβερνητικών οργανώσεων, υπό τον συντονισμό της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNHCR) και της ελληνικής Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, κατέγραψε 43 περιστατικά αστυνομικής βαναυσότητας κατά μεταναστών και αιτούντων άσυλο στο διάστημα από την 1η Οκτωβρίου 2011 έως τις 31 Δεκεμβρίου 2012. Τα περιστατικά αφορούσαν περιπτώσεις κατά τις οποίες «ένστολοι κατά την άσκηση των καθηκόντων τους και σε επιχειρήσεις ρουτίνας καταφεύγουν σε έκνομες ενέργειες και πρακτικές άσκησης βίας», καθώς και «περιπτώσεις προσαγωγών στα αστυνομικά τμήματα, κράτησης και κακομεταχείρισης για ορισμένο χρονικό διάστημα κάποιων ωρών» και «καταστροφή νομιμοποιητικών εγγράφων» κατά τη διάρκεια τέτοιου είδους επιχειρήσεων.⁸⁰

Ο Abdel, ένας 25χρονος πρόσφυγας από το Αφγανιστάν, ανέφερε ότι δύο αστυνομικοί με πολιτικά τον πλησίασαν έξω από το σπίτι του τον Οκτώβριο του 2012, καθώς έφευγε για να πάει στη δουλειά του, και τον οδήγησαν στον χώρο στάθμευσης του κτιρίου.

⁷⁹ Για περισσότερες αναφορές σχετικά με την κακοποίηση μεταναστών και αιτούντων άσυλο από τις αρχές επιβολής του νόμου, βλέπε: Human Rights Watch, *Submission to the United Nations Committee against Torture on Greece* (Εισήγηση προς την Επιτροπή του ΟΗΕ κατά των Βασανιστηρίων σχετικά με την Ελλάδα), 25 Απριλίου 2012, <http://www.hrw.org/news/2012/04/25/updated-human-rights-watch-submission-united-nations-committee-against-torture-greece>. Διεθνής Αμνηστία, *ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΗ ΒΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ, Όχι μόνο «μεμονωμένα περιστατικά»*, Ιούλιος 2012, <http://www.amnesty.org/en/library/asset/EUR25/005/2012/en/edbf2deb-ae15-4409-b9ee-ee6c62b3f32b/eur250052012en.pdf> (πρόσβαση στις 14 Απριλίου 2013). Επίτροπος του Συμβουλίου της Ευρώπης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, *Έκθεση του Nils Muiznieks, μετά την επίσκεψή του στην Ελλάδα, από τις 28 Ιανουαρίου έως την 1η Φεβρουαρίου 2013*, 16 Απριλίου 2013, παράγραφοι 103-113, <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CommDH%282013%296&Language=lanEnglish&Ver=original&BackColorInternet=B9BDEE&BackColorIntranet=FFCD4F&BackColorLogged=FFC679> (πρόσβαση στις 16 Απριλίου 2013). Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας (ECRI), *Έκθεση της ECRI για την Ελλάδα (τέταρτος κύκλος επιτήρησης)*, η οποία υιοθετήθηκε στις 2 Απριλίου 2009, παράγραφοι 172-179, <http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/Country-by-country/Greece/GRC-CbC-IV-2009-031-ENG.pdf> (πρόσβαση στις 16 Απριλίου 2013).

⁸⁰ Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας, «Παρουσίαση αποτελεσμάτων πιλοτικής φάσης 1.10.2011-31.12.2011», Δελτίο Τύπου, 21 Μαρτίου 2012, <http://www.unhcr.gr/1againstracism/pilot-phase-conclusions-1-10-2011-31-12-2011/> (πρόσβαση την 1η Απριλίου 2013). Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας, «Πορίσματα, 1.1.2012 – 30.9.2012», 23 Οκτωβρίου 2012, <http://www.unhcr.gr/1againstracism/racist-violence-recording-network-findings/> (πρόσβαση την 1η Απριλίου 2013). Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας, «Ετήσια Έκθεση 2012 του Δικτύου Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας», 24 Απριλίου 2013, <http://www.unhcr.gr/1againstracism/11940/> (πρόσβαση στις 24 Απριλίου 2013).

[Μ]ε έψαξαν, την τσάντα μου, τις τσέπες μου, τα πάντα, και μετά με χτύπησαν. Μου έχωσαν χαστούκια· δεκαπέντε ή δεκαέξι χαστούκια. Και εγώ ρώταγα, «Γιατί;». Και μου λέγανε, «Για να σου δείξουμε, να καταλάβεις». Μετά μου έδωσαν τα χαρτιά μου και έφυγα... Δεν άκουγα για δύο εβδομάδες.⁸¹

Ο Τυρας, ένας 19χρονος εγγεγραμμένος αιτών άσυλο από τη Γουινέα, είπε ότι ένας αστυνομικός τον χτύπησε κατά τη διάρκεια ελέγχου στα τέλη Δεκεμβρίου 2012, κοντά στην πλατεία Αμερικής. Ο αστυνομικός χλεύασε τον Τυρας για το ντύσιμό του και στη συνέχεια τον χαστούκισε. Χρησιμοποιώντας πλαστικά γάντια, ο αστυνομικός κοίταξε την κάρτα αιτούντος άσυλο του Τυρας και είπε: «Κοίτα, κοίτα τον μαύρο στη φωτογραφία... κοίτα τον πίθηκο». Μετά, πέταξε την κάρτα κάτω στο έδαφος και την πάτησε. Αφού πέρασαν χειροπέδες στον Τυρας και τον έψαξαν, οι αστυνομικοί τον άφησαν ελεύθερο. Μας είπε ότι ένας από τους άλλους τρεις αστυνομικούς της περιπόλου τού ζήτησε συγγνώμη.⁸²

Και τουρίστες, επίσης, έχουν ισχυριστεί ότι έπεσαν θύματα αστυνομικής βαναυσότητας κατά τη διάρκεια ελέγχων. Ένας ταξιδιώτης από την Κορέα δήλωσε στο BBC ότι ένας αστυνομικός με πολιτικά τον χτύπησε με γροθιά στο πρόσωπο κατά τη διάρκεια εξακρίβωσης στοιχείων.⁸³ Ο ταξιδιώτης Hyun Young Jung είχε ζητήσει από τον αστυνομικό να του δείξει την ταυτότητά του. Στη συνέχεια, οι αστυνομικοί τον προσήγαγαν στο αστυνομικό τμήμα όπου τον ξυλοκόπησαν εκ νέου. Το ρεπορτάζ του BBC δεν προσδιορίζει ποτέ συνέβη το περιστατικό. Ένας πολίτης των ΗΠΑ νιγηριανής καταγωγής δήλωσε στο BBC ότι τον Ιούλιο του 2012 (πριν από την έναρξη της επιχείρησης «Ξένιος Ζευς»), ενώ βρισκόταν στην Ελλάδα για διακοπές, αστυνομικοί τον έθεσαν υπό κράτηση και του πέρασαν χειροπέδες. Είχε δείξει στους αστυνομικούς το αμερικανικό του διαβατήριο. Ο Christian Ukwoji ισχυρίστηκε ότι οι αστυνομικοί τον ξυλοκόπησαν σε σημείο που έχασε τις αισθήσεις του όταν επιχείρησε να φωτογραφίσει με το κινητό του τηλέφωνο τις χειροπέδες που του είχαν περάσει.⁸⁴ Τόσο ο Κορεάτης όσο και ο Νιγηριανός δήλωσαν ότι

⁸¹ Συνέντευξη της Human Rights Watch με τον Abdel, Αθήνα, 15 Φεβρουαρίου 2013.

⁸² Συνέντευξη της Human Rights Watch με τον Τυρας (ψευδώνυμο), Αθήνα, 18 Φεβρουαρίου 2013.

⁸³ Χλόη Χατζημαθαίου, "The tourists held by Greek police as illegal migrants" (Τουρίστες κρατούνται από την Ελληνική Αστυνομία ως παράνομοι μετανάστες), *BBC News Magazine*, 10 Ιανουαρίου 2013, <http://www.bbc.co.uk/news/magazine-20958353> (πρόσβαση στις 14 Απριλίου 2013).

⁸⁴ Ό.π.

δεν πρόκειται να επισκεφθούν ξανά την Ελλάδα.⁸⁵ Η αστυνομία δήλωσε στο BBC ότι δεν μπορεί να προβεί σε σχόλια επί των υποθέσεων, καθώς τελούν υπό διερεύνηση.⁸⁶

Τον Νοέμβριο του 2012, η πρεσβεία των ΗΠΑ στην Ελλάδα έλαβε το ασυνήθιστο μέτρο να ενημερώσει τις ειδικές ταξιδιωτικές οδηγίες της όσον αφορά την Ελλάδα, προκειμένου να προειδοποιήσει τους επισκέπτες από τις ΗΠΑ σχετικά με «επιβεβαιωμένες αναφορές για κράτηση Αφροαμερικανών πολιτών των ΗΠΑ από την αστυνομία, κατά την πραγματοποίηση επιχειρήσεων “σκούπα” για παράνομους μετανάστες στην Αθήνα».⁸⁷

Σχεδόν όλα τα άτομα που μας παραχώρησαν συνέντευξη κατήγγειλαν ότι οι αστυνομικοί δεν επέδειξαν κανένα σεβασμό κατά τη διάρκεια των ελέγχων, περιγράφοντας διάφορες καταχρηστικές πρακτικές, όπως, μεταξύ άλλων, το γεγονός ότι τους αποκάλεσαν «μαλάκες», τους είπαν «να σκάσουν» και τους απείλησαν με απέλαση.⁸⁸ Όπως μας εξήγησε ο Majid, ένας 26χρονος Αφγανός μετανάστης χωρίς έγγραφα, «Είναι κάποιοι που είναι καλοί και μας αντιμετωπίζουν ανθρώπινα και κάποιοι που μας αντιμετωπίζουν σαν ζώα. Δυστυχώς, αυτοί που μας μεταχειρίζονται σαν ανθρώπους είναι πολύ λίγοι. Σπάνιοι».⁸⁹

Η κακομεταχείριση συνιστά σε κάθε περίπτωση παραβίαση δικαιωμάτων

Οι αστυνομικοί στην Ελλάδα έρχονται αντιμέτωποι με επικίνδυνες και απειλητικές καταστάσεις και έχουν το καθήκον να περιορίζουν τα βίαια άτομα, προκειμένου να προστατεύσουν τόσο τους υπολοίπους όσο και τους εαυτούς τους. Ωστόσο, οποιαδήποτε χρήση βίας πρέπει να είναι αιτιολογημένη βάσει των περιστάσεων και να περιορίζεται στον ελάχιστο αναγκαίο βαθμό.

Το διεθνές δίκαιο ανθρωπίνων δικαιωμάτων επιβάλλει ρητώς στις Αρχές το καθήκον να προλαμβάνουν –μέσω σαφών νόμων, κανονισμών και καθοδήγησης– και να τιμωρούν την αδικαιολόγητη χρήση βίας. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου έχει καταδικάσει την Ελλάδα έντεκα φορές για υποθέσεις που αφορούσαν κακομεταχείριση ή

⁸⁵ Ο.π.

⁸⁶ Ο.π.

⁸⁷ Υπουργείο Εξωτερικών ΗΠΑ, Ειδικές ταξιδιωτικές οδηγίες όσον αφορά την Ελλάδα, http://travel.state.gov/travel/cis_pa_tw/cis/cis_1127.html (πρόσβαση στις 9 Απριλίου 2013).

⁸⁸ Συνέντευξη της Human Rights Watch με τον Salem, Αθήνα, 10 Φεβρουαρίου 2013· συνέντευξη της Human Rights Watch με τη Fathi, Αθήνα, 10 Φεβρουαρίου 2013· συνέντευξη της Human Rights Watch με τον Ali (ψευδώνυμο), Αθήνα, 5 Απριλίου 2013· συνέντευξη της Human Rights Watch με τον Ali Jelam, Αθήνα, 11 Φεβρουαρίου 2013.

⁸⁹ Συνέντευξη της Human Rights Watch με τον Majid (ψευδώνυμο), Αθήνα, 10 Φεβρουαρίου 2013.

κακή χρήση πυροβόλων όπλων από τα όργανα επιβολής του νόμου, καθώς και την απουσία αποτελεσματικών ερευνών, μεταξύ των οποίων δέκα περιπτώσεις στις οποίες τα θύματα ήταν μετανάστες ή μέλη μειονοτήτων.⁹⁰ Ειδικότερα, το Δικαστήριο έκρινε ότι η Ελλάδα είχε παραβεί το άρθρο 3 (απαγόρευση των βασανιστηρίων) σε συνδυασμό με το άρθρο 14 (απαγόρευση των διακρίσεων) σε δύο από αυτές τις υποθέσεις, λόγω της βαναυσότητας της αστυνομίας και της παράλειψής της να διερευνήσει το ρατσιστικό κίνητρο σε εγκλήματα που διαπράχθηκαν εναντίον Ρομά από όργανα επιβολής του νόμου.⁹¹

Διάφοροι διεθνείς φορείς για τα ανθρώπινα δικαιώματα έχουν επικρίνει την Ελλάδα για υπερβολική χρήση βίας από τα όργανα επιβολής του νόμου και για κακομεταχείριση μεταναστών χωρίς έγγραφα, αιτούντων άσυλο και μειονοτήτων, συμπεριλαμβανομένων των Ρομά.⁹²

Το 2012, η Επιτροπή του ΟΗΕ κατά των Βασανιστηρίων εξέφρασε την ανησυχία της για τις επανειλημμένες και συνεχείς αναφορές περί «κακομεταχείρισης μεταναστών χωρίς έγγραφα, αιτούντων άσυλο και Ρομά από τα όργανα επιβολής του νόμου... στο πλαίσιο

⁹⁰ Βλέπε, *Μακαρατζής κατά Ελλάδας*, προσφυγή αριθ. 50385/99, 20 Δεκεμβρίου 2004· *Alsayed Allaham κατά Ελλάδας*, προσφυγή αριθ. 25771/03, 18 Ιανουαρίου 2007· *Μπέκος και Κουτρόπουλος κατά Ελλάδας*, προσφυγή αριθ. 15250/02, 13 Μαρτίου 2006· *Celníku κατά Ελλάδας*, προσφυγή αριθ. 21449/04, 5 Ιουλίου 2007· *Γκαλότσκιν κατά Ελλάδας*, προσφυγή αριθ. 2945/07, 14 Ιανουαρίου 2010· *Καραγιαννόπουλος κατά Ελλάδας*, προσφυγή αριθ. 27850/03, 21 Ιουνίου 2007· *Λεωνίδης κατά Ελλάδας*, προσφυγή αριθ. 43326/05, 8 Ιανουαρίου 2009· *Πετροπούλου-Τσακίρη κατά Ελλάδας*, προσφυγή αριθ. 44803/04, 6 Δεκεμβρίου 2007· *Ζελλίωφ κατά Ελλάδας*, προσφυγή αριθ. 17060/03, 24 Μαΐου 2007· *Στεφάνου κατά Ελλάδας*, προσφυγή αριθ. 2954/07, 22 Απριλίου 2010· *Zontul κατά Ελλάδας*, προσφυγή αριθ. 12294/07, 17 Ιανουαρίου 2012.

⁹¹ Βλέπε, *Πετροπούλου-Τσακίρη κατά Ελλάδας*, προσφυγή αριθ. 44803/04, 6 Δεκεμβρίου 2007· *Λάζαρος Μπέκος και Ελευθέριος Κουτρόπουλος κατά Ελλάδας*, προσφυγή αριθ. 15250/02, 13 Δεκεμβρίου 2005.

⁹² Επιτροπή του ΟΗΕ κατά των Βασανιστηρίων, Καταληκτικές παρατηρήσεις: Ελλάδα, CAT/C/GRC/CO/5-6, Ιούνιος 2012, <http://www2.ohchr.org/english/bodies/cat/cats48.htm> (πρόσβαση την 1η Απριλίου 2013)· Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας (ECRI), *Έκθεση της ECRI για την Ελλάδα (τρίτος κύκλος επιτήρησης)*, που υιοθετήθηκε στις 5 Δεκεμβρίου 2003, παράγραφοι 103-108, http://hudoc.ecri.coe.int/XML/Ecri/ENGLISH/Cycle_03/03_CbC_eng/GRC-CbC-III-2004-24-ENG.pdf (πρόσβαση στις 16 Απριλίου 2013)· Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας (ECRI), *Έκθεση της ECRI για την Ελλάδα (τέταρτος κύκλος επιτήρησης)*, που υιοθετήθηκε στις 2 Απριλίου 2009, παράγραφοι 172-179, <http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/Country-by-country/Greece/GRC-CbC-IV-2009-031-ENG.pdf> (πρόσβαση στις 16 Απριλίου 2013)· Ειδικός Εισηγητής του ΟΗΕ για τα Βασανιστήρια, *Report of the Special Rapporteur on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, Manfred Nowak: mission to Greece* (Έκθεση του Ειδικού Εισηγητή για τα Βασανιστήρια και Άλλη Σκληρή, Απάνθρωπη ή Ταπεινωτική Μεταχείριση ή Τιμωρία, Manfred Nowak: Αποστολή στην Ελλάδα), A/HRC/16/52/Add.4, 21 Απριλίου 2011, <http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/16session/A.HRC.16.52.Add.4.pdf> (πρόσβαση στις 16 Απριλίου 2013)· Επίτροπος του Συμβουλίου της Ευρώπης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, *Έκθεση του Nils Muiznieks, μετά την επίσκεψή του στην Ελλάδα, από τις 28 Ιανουαρίου έως την 1η Φεβρουαρίου 2013*, 16 Απριλίου 2013, παράγραφοι 103-113, <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CommDH%282013%296&Language=lanEnglish&Ver=original&BackColorInternet=B9BDEE&BackColorIntranet=FFCD4F&BackColorLogged=FFC679>, (πρόσβαση στις 16 Απριλίου 2013)· Επιτροπή του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων, *Report on the visit to Greece carried out from 17 to 29 January 2011* (Έκθεση σχετικά με την επίσκεψη στην Ελλάδα, που πραγματοποιήθηκε από τις 17 έως τις 29 Ιανουαρίου 2011), Ιανουάριος 2012, <http://www.cpt.coe.int/documents/grc/2012-01-inf-eng.pdf> (πρόσβαση στις 16 Απριλίου 2013).

τυπικών αστυνομικών ελέγχων στους δρόμους των αστικών κέντρων, κατά παράβαση της Σύμβασης» και προέτρεψε τις ελληνικές Αρχές να αποστείλουν «ένα σαφές και ξεκάθαρο μήνυμα ότι οι πράξεις ρατσισμού ή διακρίσεων, μεταξύ άλλων εκ μέρους της αστυνομίας και άλλων δημόσιων λειτουργιών, είναι απαράδεκτες, και μέσω της δίωξης και τιμωρίας των δραστών των εν λόγω πράξεων».⁹³

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας (ECRI) έχει εκφράσει επανειλημμένα τις ανησυχίες της για την κακομεταχείριση μειονοτήτων και μεταναστών από την αστυνομία κατά τη σύλληψη και κράτηση.⁹⁴ Το 2009, η ECRI επανέλαβε την έκκλησή της προς την ελληνική κυβέρνηση, παροτρύνοντας τις ελληνικές Αρχές να «διεξάγουν αποτελεσματικές έρευνες για ισχυριζόμενες υποθέσεις φυλετικών διακρίσεων ή κακής συμπεριφοράς με ρατσιστικά κίνητρα από την αστυνομία και να διασφαλίσουν όπως πρέπει ότι οι δράστες αυτών των ενεργειών τιμωρούνται κατάλληλα».⁹⁵

Οι εθνικές και διεθνείς κατευθυντήριες γραμμές προς τα όργανα επιβολής του νόμου επισημαίνουν με έμφαση τη σημασία της αντιμετώπισης των ατόμων με σεβασμό. Ο ελληνικός Κώδικας Δεοντολογίας του Αστυνομικού υποχρεώνει τον αστυνομικό «να σέβεται την αξία του ανθρώπου και να μεριμνά για την προστασία των δικαιωμάτων του» και συνιστά στον αστυνομικό την αποφυγή «προκαταλήψεων» που έχουν ως αιτία τη φυλή, την εθνοτική καταγωγή, το φύλο και τη θρησκεία, μεταξύ άλλων προστατευόμενων κριτηρίων, καθώς και να «ενεργεί κατά την εκπλήρωση των καθηκόντων του με βάση τις αρχές της νομιμότητας, της αναλογικότητας, της επιείκειας, της χρηστής διοίκησης, της ίσης μεταχείρισης και του σεβασμού της διαφορετικότητας των ατόμων».⁹⁶

⁹³ Επιτροπή του ΟΗΕ κατά των Βασανιστηρίων, Καταληκτικές παρατηρήσεις: Ελλάδα, CAT/C/GRC/CO/5-6, Ιούνιος 2012, <http://www2.ohchr.org/english/bodies/cat/cats48.htm> (πρόσβαση την 1η Απριλίου 2013), παράγραφος 12.

⁹⁴ Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας (ECRI), *Έκθεση της ECRI για την Ελλάδα (τρίτος κύκλος επιτήρησης)*, που υιοθετήθηκε στις 5 Δεκεμβρίου 2003, παράγραφος 108, http://hudoc.ecri.coe.int/XML/Ecri/ENGLISH/Cycle_03/03_CbC_eng/GRC-CbC-III-2004-24-ENG.pdf (πρόσβαση στις 16 Απριλίου 2013). Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας (ECRI), *Έκθεση της ECRI για την Ελλάδα (τέταρτος κύκλος επιτήρησης)*, που υιοθετήθηκε στις 2 Απριλίου 2009, παράγραφος 178, <http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/Country-by-country/Greece/GRC-CbC-IV-2009-031-ENG.pdf> (πρόσβαση στις 16 Απριλίου 2013).

⁹⁵ Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας (ECRI), *Έκθεση της ECRI για την Ελλάδα (τέταρτος κύκλος επιτήρησης)*, που υιοθετήθηκε στις 2 Απριλίου 2009, παράγραφος 178.

⁹⁶ «Κώδικας Δεοντολογίας του Αστυνομικού», Προεδρικό Διάταγμα 254/2004, 2 Δεκεμβρίου 2004 (στο αρχείο της Human Rights Watch), άρθρα 1(β), 1(δ) και 5.2.

Ο Ευρωπαϊκός Κώδικας Αστυνομικής Δεοντολογίας του Συμβουλίου της Ευρώπης προβλέπει ότι όλο το προσωπικό της αστυνομίας πρέπει να ενεργεί με «ακεραιότητα και σεβασμό προς το κοινό και με ιδιαίτερη ευαισθησία για την κατάσταση των ατόμων που ανήκουν σε ιδιαίτερα ευάλωτες ομάδες».⁹⁷ Τέλος, ο Κώδικας Συμπεριφοράς του ΟΗΕ για τα όργανα επιβολής του νόμου προβλέπει ότι οι αστυνομικοί οφείλουν «να σέβονται και να προστατεύουν την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, καθώς και να τηρούν και να προασπίζουν τα δικαιώματα όλων των ατόμων».⁹⁸

Οι περιπτώσεις σωματικής κακοποίησης και λεκτικής βίας που καταγράψαμε στην παρούσα έκθεση παραβαίνουν την απαγόρευση της κακομεταχείρισης. Σε ορισμένες περιπτώσεις, αποτελούν κακή συμπεριφορά με ρατσιστικό κίνητρο και συνιστούν παράβαση του καθήκοντος των αστυνομικών να επιδεικνύουν σεβασμό και να παρέχουν προστασία ανεξαρτήτως φυλής, εθνοτικής καταγωγής και θρησκείας, κατά παράβαση του εθνικού και διεθνούς δικαίου ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των αντίστοιχων προτύπων. Η Ελλάδα υποχρεούται δυνάμει του διεθνούς δικαίου ανθρωπίνων δικαιωμάτων να λάβει αποτελεσματικά μέτρα για την αποτροπή τέτοιου είδους μεταχείρισης και να προβαίνει σε έρευνα και δίωξη των παραβατών, όπου κρίνεται αναγκαίο.

⁹⁷ Ευρωπαϊκός Κώδικας Αστυνομικής Δεοντολογίας, άρθρο 44.

⁹⁸ Κώδικας Συμπεριφοράς του ΟΗΕ για τα όργανα επιβολής του νόμου, που εγκρίθηκε με το ψήφισμα 34/169 της Γενικής Συνέλευσης της 17ης Δεκεμβρίου 1979, <http://www.un.org/disarmament/convarms/ATTPrepCom/Background%20documents/CodeofConductforlawEnfOfficials-E.pdf> (πρόσβαση την 1η Απριλίου 2013), άρθρο 2.

III. Αυθαίρετη στέρση της ελευθερίας

[Με την κόκκινη κάρτα] υποτίθεται ότι κυκλοφορείς ελεύθερα και η αστυνομία [υποτίθεται] σε προστατεύει. Όμως σε σταματούν και σε πάνε στο Αλλοδαπών για το τίποτα.

—Οmar, 27χρονος εγγεγραμμένος αιτών άσυλο από τη Γουινέα, Αθήνα, 20 Φεβρουαρίου 2013

Ενώ η εξακρίβωση στοιχείων μπορεί να περιλαμβάνει έναν σχετικά γρήγορο έλεγχο των εγγράφων ταυτότητας, διαπιστώσαμε ότι νομίμως διαμένοντες μετανάστες και εγγεγραμμένοι αιτούντες άσυλο υποβάλλονται τακτικά σε χρονοβόρες διαδικασίες, τόσο στον δρόμο όσο και στα αστυνομικά τμήματα, οι οποίες συνιστούν αδικαιολόγητη στέρση της ελευθερίας. Πολλοί νομίμως διαμένοντες μετανάστες και εγγεγραμμένοι αιτούντες άσυλο που μας παραχώρησαν συνεντεύξεις για την παρούσα έκθεση είχαν συστηματικά βιώσει περιστατικά κράτησης από αστυνομικούς στον δρόμο, περιορισμού σε αστυνομικά λεωφορεία, καθώς και κράτησης σε αστυνομικά τμήματα και στη Διεύθυνση Αλλοδαπών για διάστημα έως και πέντε ωρών. Σε μία περίπτωση, ένα άτομο που μας παραχώρησε συνέντευξη κρατήθηκε για διάστημα περίπου 10 ωρών.

Αξιωματούχοι του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης, όπως επίσης και εκπρόσωποι ενώσεων αστυνομικών μάς είπαν ότι ο βασικός λόγος για την προσαγωγή ατόμων που διαθέτουν αποδεικτικό της νομιμότητας του καθεστώτος τους στο αστυνομικό τμήμα και για την κράτησή τους για σύντομο χρονικό διάστημα είναι ο έλεγχος της γνησιότητας του εγγράφου.⁹⁹ «Ναι, είναι πρακτική, δεν το αρνούμαστε. Αλλά αυτό γίνεται σε όσους υπάρχει αμφιβολία για τη γνησιότητα των εγγράφων τους», μας είπε ο ταξίαρχος κ. Δενέκος.¹⁰⁰

⁹⁹ Συνέντευξη της Human Rights Watch με τον υποστράτηγο Εμμανουήλ Κατριάδακη, Γραφείο Προϊσταμένου Επιτελείου του Αρχηγείου Ελληνικής Αστυνομίας, και τον ταξίαρχο Αλέξανδρο Δενέκο, διευθυντή της Διεύθυνσης Αλλοδαπών, στο Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας, στο Υπουργείο Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη, Αθήνα, 5 Απριλίου 2013· συνέντευξη της Human Rights Watch με τον Βασίλειο Ντούμα, πρόεδρο, και τον Ιωάννη Φαναριώτη, γενικό γραμματέα του Σωματείου Ειδικών Φρουρών της Ελληνικής Αστυνομίας Αττικής, Αθήνα, 3 Απριλίου 2013· συνέντευξη της Human Rights Watch με τον Σπύλιο Κρικέτο, γενικό γραμματέα, και τον Βάιο Σκαμπαρδώνη, νομικό σύμβουλο της Ένωσης Αστυνομικών Υπαλλήλων Αττικής, Αθήνα, 3 Απριλίου 2013· συνέντευξη της Human Rights Watch με τον Ιωάννη Μπαλούρδο, αντιπρόεδρο, και τον Βασίλειο Τσιμπίδα, γενικό γραμματέα της Ένωσης Συνοριακών Φυλάκων Νομού Αττικής, Αθήνα, 4 Απριλίου 2013.

¹⁰⁰ Συνέντευξη της Human Rights Watch με τον υποστράτηγο κ. Κατριάδακη, Γραφείο Προϊσταμένου Επιτελείου του Αρχηγείου Ελληνικής Αστυνομίας, και τον ταξίαρχο κ. Δενέκο, διευθυντή της Διεύθυνσης Αλλοδαπών, Υπουργείο Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη, Αθήνα, 5 Απριλίου 2013.

Ο Σπήλιος Κρικέτος, από την Ένωση Αστυνομικών Υπαλλήλων Αττικής, μας είπε ότι «αν κάποιος έχει νόμιμα έγγραφα, είναι διπλός κόπος να τον πάμε στο αστυνομικό τμήμα». Μας εξήγησε ότι ο έλεγχος μπορεί να πραγματοποιηθεί με την αποστολή του αριθμού πρωτοκόλλου τον οποίο φέρει το έγγραφο μέσω ασυρμάτου στα άτομα του αστυνομικού τμήματος που διαχειρίζονται τη βάση δεδομένων. Ωστόσο, πρόσθεσε ότι «υπάρχουν χιλιάδες περιπτώσεις πλαστών εγγράφων. Όταν ο αστυνομικός διαπιστώσει πως κάτι δεν πάει καλά με τα έγγραφα, θα τον οδηγήσει στο αστυνομικό τμήμα για να τον ελέγξει». Τόνισε, ακόμη, ότι αυτή η διαδικασία δεν διαρκεί πάνω από 10 ή 20 λεπτά.¹⁰¹

Αστυνομικοί μάς είπαν ότι θα ήταν υπερβολικά χρονοβόρος ο έλεγχος της γνησιότητας των εγγράφων στον δρόμο, ιδίως κατά τη διάρκεια επιχειρήσεων «σκούπα» μεγάλης κλίμακας. Ωστόσο, δεν είναι σαφές για ποιον λόγο η επικοινωνία μέσω ασυρμάτου με την κεντρική βάση δεδομένων, που περιέχει τα ονόματα και τους αναγνωριστικούς αριθμούς των ατόμων που διαμένουν νομίμως στην Ελλάδα, συμπεριλαμβανομένων των εγγεγραμμένων αιτούντων άσυλο, θα ήταν περισσότερο χρονοβόρα από την κράτηση και την προσαγωγή των ατόμων στη Διεύθυνση Αλλοδαπών.

Τα άτομα αλλοδαπής καταγωγής συχνά έχουν μαζί τους επικυρωμένα αντίγραφα των έγκυρων εγγράφων τους, από φόβο μήπως χάσουν το πρωτότυπο έγγραφο.¹⁰²

Αξιωματούχοι του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη μάς είπαν ότι η αστυνομία, κατά κανόνα, δεν δέχεται επικυρωμένα αντίγραφα των εγγράφων ταυτότητας και επικαλέστηκαν το γεγονός αυτό ως λόγο προσαγωγής ατόμων στο αστυνομικό τμήμα για περαιτέρω εξακρίβωση των στοιχείων ταυτότητας.¹⁰³

Μιλήσαμε με 22 άτομα, μεταξύ των οποίων και ένα 16χρονο παιδί, τα οποία μας είπαν ότι διέθεταν αποδεικτικό του νόμιμου καθεστώτος τους στην Ελλάδα όταν είχαν υποβληθεί σε εξακρίβωση στοιχείων από την αστυνομία στο πλαίσιο της επιχείρησης «Ξένιος Ζευς», αλλά προσήχθησαν παρ' όλα αυτά από τους αστυνομικούς για περαιτέρω έλεγχο και, μάλιστα, σε πολλά άτομα αυτό συνέβη πάνω από μία φορά. Μιλήσαμε ακόμη με άλλους 11

¹⁰¹ Συνέντευξη της Human Rights Watch με τον Σπήλιο Κρικέτο, γενικό γραμματέα, και τον Βάιο Σκαμπαρδώνη, νομικό σύμβουλο της Ένωσης Αστυνομικών Υπαλλήλων Αττικής, Αθήνα, 3 Απριλίου 2013.

¹⁰² Η άδεια παραμονής, το δελτίο αιτούντος άσυλο, καθώς και το έγγραφο που διατάσσει την εγκατάλειψη της Ελλάδας είναι έγγραφα που φέρουν φωτογραφία του κατόχου.

¹⁰³ Συνέντευξη της Human Rights Watch με τον υποστράτηγο Εμμανουήλ Κατριάδακη, Γραφείο Προϊσταμένου Επιτελείου του Αρχηγείου Ελληνικής Αστυνομίας, και τον ταξίαρχο Αλέξανδρο Δενέκο, διευθυντή της Διεύθυνσης Αλλοδαπών στο Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας, στο Υπουργείο Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη, Αθήνα, 5 Απριλίου 2013.

αλλοδαπούς που πληρούν τις νόμιμες προϋποθέσεις παραμονής στην Ελλάδα, οι οποίοι δεν προσήχθησαν σε αστυνομικό τμήμα έπειτα από εξακρίβωση στοιχείων. Κανένας από τους δύο Έλληνες πολίτες αφρικανικής καταγωγής που έχουν υποστεί έλεγχο στα πλαίσια της επιχείρησης Ξένιος Ζεύς, δεν είχε προσαχθεί για περαιτέρω έλεγχο.

Ο Azizi, ένας 26χρονος Αφγανός εγγεγραμμένος αιτών άσυλο, ο οποίος μένει κοντά στην πλατεία Βικτωρίας στο κέντρο της Αθήνας με τα δύο του παιδιά, ηλικίας τριών και επτά ετών, μας είπε ότι στα μέσα Νοεμβρίου 2012 τον σταμάτησαν επτά ή οκτώ αστυνομικοί ενώ είχε βγει να ψωνίσει. Παρότι τους έδειξε την κάρτα του (δελτίο αιτούντος άσυλο), τέθηκε υπό κράτηση και προσήχθη στη Διεύθυνση Αλλοδαπών για περαιτέρω έλεγχο:

Τους εξήγησα ότι έχω δύο παιδιά στο σπίτι και δεν μπορώ να τα αφήσω μόνα τους... Επειδή δεν μπορούσα να εξηγήσω στα ελληνικά, είπα μόνο, «Συγγνώμη, δύο παιδιά σπίτι», και μου είπαν, «Όχι, κάτσε στην άκρη». Εκεί ήταν περίπου 25 άτομα... Στο Αλλοδαπών, μας χωρίσανε. Όσοι είχαν ροζ κάρτα, μας έβαλαν κάπου. Άλλους με «χαρτί» [διαταγή απέλασης], αλλού. Φύγαμε μετά από μισή ώρα... Έλειπα δυόμισι ώρες. Όταν πήγα σπίτι, τα παιδιά μου έκλαιγαν πάρα πολύ...¹⁰⁴

Ο Turac, ένας 19χρονος εγγεγραμμένος αιτών άσυλο από τη Γουινέα, είπε στη Human Rights Watch ότι στις αρχές Φεβρουαρίου, γύρω στις 5 μ.μ., ένστολοι αστυνομικοί και αστυνομικοί με πολιτικά ανάγκασαν μαύρους και Ασιάτες, μεταξύ των οποίων και τον ίδιο, να κατέβουν από λεωφορείο στην πλατεία Αμερικής, στο κέντρο της Αθήνας, για έλεγχο των εγγράφων τους. Ανέφερε ότι οι αστυνομικοί τον κράτησαν για περίπου έξι ώρες στην πλατεία Αμερικής, μαζί με πολλούς ακόμη Αφρικανούς και Ασιάτες, προτού τον μεταφέρουν με λεωφορείο της αστυνομίας στη Διεύθυνση Αλλοδαπών. Εκεί κρατήθηκε για περίπου 4 ακόμη ώρες, προτού τελικά αφεθεί ελεύθερος τις πρώτες πρωινές ώρες.

Ο Abdel, ένας 25χρονος με αναγνωρισμένο καθεστώς πρόσφυγα, επίσης από το Αφγανιστάν, μας περιέγραψε πώς τον Οκτώβριο του 2012 οδηγήθηκε στη Διεύθυνση Αλλοδαπών, παρότι είχε επιδείξει το έγγραφο που αποδείκνυε ότι του έχει χορηγηθεί καθεστώς πρόσφυγα στους αστυνομικούς που ζήτησαν τα χαρτιά του σε έλεγχο στην οδό Αχαρνών, στο κέντρο της Αθήνας:

¹⁰⁴ Συνέντευξη της Human Rights Watch με τον Azizi (ψευδώνυμο), Αθήνα, 12 Φεβρουαρίου 2013.

Μου λένε, «Έχεις χαρτιά;». Λέω, «Ναι.» Τους έδειξα τα πάντα, διαβατήριο, κάρτα εργασίας. Τους ρώτησα γιατί με σταμάτησαν και αυτοί μου είπαν, «Θα φύγεις μια βολτίτσα». Περίμενα με άλλον κόσμο, Άραβες, Πακιστανούς και Αφγανούς. Περιμέναμε για 10-15 λεπτά. Μετά, ήρθε το αστυνομικό λεωφορείο. Ήμασταν 27 ή 28 άτομα. Κατεβήκαμε από το λεωφορείο [στη Διεύθυνση Αλλοδαπών], περιμέναμε για πέντε λεπτά και μετά ένας αστυνομικός με ρώτησε, «Έχεις χαρτιά;». Είπα, «Ναι», και μου είπε, «Φύγε». Αυτό το πράγμα το έχω πάθει οκτώ φορές.¹⁰⁵

Ο Ali, ένας 33χρονος Αφγανός εγγεγραμμένος αιτών άσυλο, μας διηγήθηκε πώς ναυάγησαν τα σχέδιά του για ένα οικογενειακό πικνίκ στις 2 Απριλίου 2013, όταν αστυνομικοί τον σταμάτησαν για εξακρίβωση στοιχείων κοντά στον σταθμό του μετρό Αττική, μαζί με τη 12χρονη κόρη του και τον 8χρονο γιο του, και παρέμεινε υπό κράτηση για 5 ώρες προτού αφεθεί ελεύθερος έπειτα από παρέμβαση μιας ελληνικής μη κυβερνητικής οργάνωσης:

Με έπιασε η αστυνομία... Τα παιδιά εξήγησαν ότι «είναι πατέρας μας, έχει ροζ κάρτα, γιατί τον έχετε πιάσει;». Είπανε [οι αστυνομικοί] ότι «θα τον πάμε Αλλοδαπών, θα κάνουμε έλεγχο και θα τον αφήσουμε». Μετά, η αστυνομία μου είπε να πω στα παιδιά να πάνε σπίτι... Είπα, «Μα μένουμε στον Πειραιά, πώς θα πάνε τα παιδιά μόνα τους;». Μου είπαν, «Δεν μας νοιάζει, να τους πεις να φύγουν».¹⁰⁶

Τα παιδιά του Ali έμειναν στο πλευρό του όταν οι αστυνομικοί τον οδήγησαν σε έναν χώρο της αστυνομίας εντός του σταθμού του μετρό Αττική, όπου βρίσκονταν άλλοι επτά ή οκτώ μετανάστες. Ο Ali παρέμεινε εκεί για περίπου δύο ώρες, ενώ τα παιδιά του περίμεναν απέξω, και η αστυνομία έφερνε ολοένα και περισσότερα άτομα, «στο τέλος φτάσαμε σαράντα πέντε άτομα... δεν χωρούσαμε».¹⁰⁷ Τα παιδιά του έκλαιγαν όταν τον έβγαλαν από τον χώρο μαζί με όλους τους άλλους για να τους οδηγήσουν στο αστυνομικό τμήμα του Αγίου Παντελεήμονα. Όταν εκείνος διαμαρτυρήθηκε, ένας αστυνομικός τον απείλησε ότι θα τον απελάσουν στο Αφγανιστάν:¹⁰⁸

¹⁰⁵ Συνέντευξη της Human Rights Watch με τον Abdel, Αθήνα, 15 Φεβρουαρίου 2013.

¹⁰⁶ Συνέντευξη της Human Rights Watch με τον Ali (ψευδώνυμο), Αθήνα, 5 Απριλίου 2013.

¹⁰⁷ Ο.π.

¹⁰⁸ Ο.π.

Στεναχωρήθηκα πάρα πολύ, γιατί δεν σεβάστηκε τα παιδιά που έκλαιγαν... Με τα πόδια, μας πήγαν στο αστυνομικό τμήμα του Αγίου Παντελεήμονα και μας κράτησαν εκεί στο ισόγειο. Ήταν και τα παιδιά μαζί μου, γιατί δεν μπορούσα να τα αφήσω μόνα τους. Ένας από τους αστυνομικούς του τμήματος πήρε τη ροζ κάρτα μου για να την ελέγξει στο κομπιούτερ, αλλά ο άλλος αστυνομικός που ήταν στον σταθμό Αττικής [αυτός που τους απείλησε] είπε πως «πρέπει να πάει Αλλοδαπών»... Ρώτησα, «Ποιο είναι το πρόβλημα [με την κάρτα μου]; Είναι έγκυρη. Πριν από δεκαπέντε ημέρες την ανανέωσα». Είπαν ότι «δεν υπάρχει πρόβλημα, το ξέρουμε, αλλά πρέπει να πας Αλλοδαπών να την ελέγξουμε».¹⁰⁹

Ο Ali αφέθηκε ελεύθερος μόνον αφότου μπόρεσε να καλέσει μια ελληνική μη κυβερνητική οργάνωση, η οποία παρενέβη υπέρ του.

Ο Haisham, ένας 27χρονος εγγεγραμμένος αιτών άσυλο κουρδικής καταγωγής από τη Συρία, είπε ότι η τελευταία του «επίσκεψη» στην Αστυνομική Διεύθυνση Αλλοδαπών ήταν στα μέσα Φεβρουαρίου 2013, όταν τρεις ένστολοι αστυνομικοί τον σταμάτησαν στο κέντρο της Αθήνας. Τον υποχρέωσαν να περιμένει μισή ώρα στον δρόμο μέχρι να έρθει λεωφορείο της αστυνομίας για να μεταφέρει τον ίδιο και περίπου είκοσι άλλους («οι περισσότεροι μαύροι») στη Διεύθυνση Αλλοδαπών. Εκεί κρατήθηκε για περίπου τρεις ώρες προτού αφεθεί ελεύθερος. Ο Haisham μάς είπε ότι είχε προσαχθεί από την αστυνομία στη Διεύθυνση Αλλοδαπών πέντε φορές τους προηγούμενους έξι μήνες.¹¹⁰

Ο 16χρονος Ruhallah M., εγγεγραμμένος αιτών άσυλο από το Αφγανιστάν, εκτιμούσε ότι είχε προσαχθεί στη Διεύθυνση Αλλοδαπών επτά ή οκτώ φορές στο διάστημα των δύο μηνών από την άφιξή του στην Αθήνα. «Κάθε φορά είναι η ίδια διαδικασία», είπε.¹¹¹

Πολλοί διαμαρτυρήθηκαν για την κακή διαδικασία και την ταλαιπωρία που αναγκάστηκαν να υποστούν. Ο Nazar, ένας 35χρονος Αφγανός εγγεγραμμένος αιτών άσυλο, εξέφρασε το εξής παράπονο: «Πολλές φορές με έχουν πάει στο Αλλοδαπών, κοιτάζουν την κόκκινη κάρτα μου για δύο ή τρεις ώρες και μετά μου λένε να φύγω». Πρόσθεσε, επίσης, ότι «[ό]λη

¹⁰⁹ Ο.π.

¹¹⁰ Συνέντευξη της Human Rights Watch με τον Haisham, Αθήνα, 17 Φεβρουαρίου 2013.

¹¹¹ Συνέντευξη της Human Rights Watch με τον Ruhallah M., Αθήνα, 18 Φεβρουαρίου 2013.

την ώρα σκέφτομαι, “Γιατί με σταματούν; Λόγω της χώρας μου;” Έχω κόκκινη κάρτα. Δεν έχω πρόβλημα να με σταματήσουν και να δουν το χαρτί μου, αλλά γιατί στο Αλλοδαπών;»¹¹²

Ο 33χρονος Mamadou, εγγεγραμμένος αιτών άσυλο από τη Γουινέα, μας είπε ότι έχει αργήσει στη δουλειά του τρεις φορές τους τελευταίους έξι μήνες πριν από τη συνέντευξή μας –μία φορά άργησε τρεις ώρες και δύο φορές δύο ώρες– επειδή είχε κρατηθεί από αστυνομικούς στο πλαίσιο εξακρίβωσης στοιχείων. Και τις τρεις φορές επέδειξε την κάρτα του (δελτίο αιτούντος άσυλο), αλλά προσήχθη, αντιστοίχως, στο αστυνομικό τμήμα Συντάγματος, στο αστυνομικό τμήμα Εξαρχείων και στη Διεύθυνση Αλλοδαπών. «Ευτυχώς, οι άνθρωποι με τους οποίους δουλεύω είναι ευγενικοί. Τους είπα ότι έπεσα θύμα αυθαίρετης σύλληψης από την αστυνομία και έδειξαν κατανόηση».¹¹³

Ο Mamadou είναι ένας 33χρονος εγγεγραμμένος αιτών άσυλο από τη Γουινέα, ο οποίος ζει στην Αθήνα. Η αστυνομία τον έχει σταματήσει για έλεγχο πολλές φορές και έχει οδηγηθεί σε αστυνομικό τμήμα για εξέταση των εγγράφων του τρεις φορές από την έναρξη της επιχείρησης «Ξένιος Ζευς» τον Αύγουστο του 2012. © 2013 Human Rights Watch

Μετανάστες και αιτούντες άσυλο, συμπεριλαμβανομένων και μεταναστών χωρίς έγγραφα, ανέφεραν επίσης στη Human Rights Watch πώς προσήχθησαν στη Διεύθυνση Αλλοδαπών και αφήθηκαν ελεύθεροι σχεδόν αμέσως μόλις έφτασαν εκεί, ύστερα από έναν απλό, όπως φάνηκε, έλεγχο των εγγράφων τους. Το γεγονός αυτό θέτει υπό αμφισβήτηση τον

¹¹² Συνέντευξη της Human Rights Watch με τον Nazar, Αθήνα, 14 Φεβρουαρίου 2013.

¹¹³ Συνέντευξη της Human Rights Watch με τον Mamadou, Αθήνα, 21 Φεβρουαρίου 2013.

ισχυρισμό των αστυνομικών, ότι δηλαδή η αιτιολογία για την προσαγωγή των μεταναστών στο αστυνομικό τμήμα είναι η ανάγκη εμπεριστατωμένου ελέγχου των εγγράφων τους.

Ο Franky, ένας 34χρονος εγγεγραμμένος αιτών άσυλο από το Τόγκο, εξήγησε: «Σε πιάνουν, σε πάνε στο Αλλοδαπών και, μόλις φτάσεις εκεί, σου λένε, “Φύγε, φύγε”». Δύο μήνες πριν από τη συνέντευξή μας, κοντά στην πλατεία Βικτωρίας, αστυνομικοί είχαν σταματήσει τον Franky μαζί με τρεις φίλους του από το Τόγκο, δύο χωρίς έγγραφα και έναν αιτούντα άσυλο, και τους οδήγησαν πρώτα σε ένα αστυνομικό τμήμα και μετά τους μετέφεραν στη Διεύθυνση Αλλοδαπών. «Μόλις φτάσαμε [στη Διεύθυνση Αλλοδαπών], μας είπαν να μπορούμε σε δύο σειρές. Μας έλεγαν, “Δείξε τα χαρτιά σου”, και εάν τα δείξαμε, μας έλεγαν “Φύγε, φύγε”». ¹¹⁴

Ο Αβου, ένας 31χρονος εγγεγραμμένος αιτών άσυλο από τη Σενεγάλη, περιέγραψε μια παρόμοια κατάσταση:

Μόλις φτάσαμε στο Αλλοδαπών, μας κατέβασαν από το λεωφορείο [της αστυνομίας] και μας ζήτησαν να μπορούμε στη σειρά. Ήμασταν συνολικά πενήντα άτομα... Ήρθε ένας αστυνομικός από το γραφείο και είπε, «Δείξτε μου τα διαβατήριά σας». Όλοι δείξαμε τα χαρτιά μας. Μόλις το δείξεις, σου λένε, «Φύγε σπίτι». ¹¹⁵

Το δικαίωμα στην ελευθερία

Το διεθνές και το εθνικό δίκαιο εγγυώνται το δικαίωμα στην προσωπική ελευθερία και ασφάλεια. Η στέρηση της ελευθερίας, προκειμένου να είναι σύνομη δύναμη του διεθνούς δικαίου ανθρωπίνων δικαιωμάτων, πρέπει αφενός να διενεργείται σύμφωνα με τους τυπικούς και ουσιαστικούς κανόνες του εθνικού και του διεθνούς δικαίου, συμπεριλαμβανομένης της αρχής της απαγόρευσης των διακρίσεων, και αφετέρου να μην είναι αυθαίρετη. Η ευρέως διαδεδομένη πρακτική της κράτησης αλλοδαπών επί ώρες, για τον σκοπό της εξακρίβωσης του νομικού καθεστώτος τους, παραβιάζει αυτές τις διατάξεις.

Το Σύνταγμα της Ελλάδος εγγυάται το απαραβίαστο δικαίωμα στην προσωπική ελευθερία και διευκρινίζει ότι «κανένας δεν... συλλαμβάνεται, ούτε φυλακίζεται ούτε με

¹¹⁴ Συνέντευξη της Human Rights Watch με τον Franky (ψευδώνυμο), Αθήνα, 13 Φεβρουαρίου 2013.

¹¹⁵ Συνέντευξη της Human Rights Watch με τον Αβου, Αθήνα, 18 Φεβρουαρίου 2013.

οποιονδήποτε άλλο τρόπο περιορίζεται, παρά μόνο όταν και όπως ορίζει ο νόμος». ¹¹⁶ Όλα τα άτομα στην Ελλάδα απολαμβάνουν αυτό το δικαίωμα «χωρίς διάκριση εθνικότητας, φυλής, γλώσσας και θρησκευτικών ή πολιτικών πεποιθήσεων». ¹¹⁷

Σύμφωνα με το ελληνικό δίκαιο, οι αστυνομικοί έχουν αρμοδιότητα να οδηγούν στο αστυνομικό κατάστημα για εξέταση άτομα τα οποία στερούνται στοιχείων αποδεικτικών της ταυτότητάς τους – διαδικασία η οποία είναι γνωστή ως «προσαγωγή». ¹¹⁸ Οι αστυνομικοί έχουν επίσης την εξουσία να προσάγουν στο αστυνομικό κατάστημα για εξέταση άτομα τα οποία, εξαιτίας του τόπου, του χρόνου, των περιστάσεων και της συμπεριφοράς τους δημιουργούν υπόνοιες διάπραξης εγκληματικής ενέργειας. ¹¹⁹

Αυτή η διαδικασία κατά κανόνα συνεπάγεται παραμονή στο αστυνομικό τμήμα έως ότου κάποιος μπορέσει να φέρει στο προσαγόμενο άτομο κάποιο έγκυρο αποδεικτικό της ταυτότητάς του ή έως ότου η αστυνομία μπορέσει να εξακριβώσει την ταυτότητά του με άλλα μέσα. Σύμφωνα με τον νόμο, η παραμονή των προσαγόμενων ατόμων πρέπει να περιορίζεται στον χρόνο ο οποίος είναι *απολύτως αναγκαίος* για την ολοκλήρωση της διαδικασίας. ¹²⁰

Μια αστυνομική εγκύκλιος του 2005 ορίζει αυτήν τη διαδικασία ως περιορισμό της ελευθερίας κινήσεως και όχι ως στέρηση της προσωπικής ελευθερίας, «έστω και αν οι έλεγχοι αυτοί συνεπάγονται ενδεχομένως μετάβαση στο αστυνομικό τμήμα, από όπου ο ελεγχόμενος αφήνεται ελεύθερος μόλις περατωθεί, εντός εύλογου χρόνου, ο έλεγχος». ¹²¹

Η Human Rights Watch θεωρεί ότι αυτή η ερμηνεία είναι εσφαλμένη και ότι η διαδικασία συνεπάγεται στέρηση της ελευθερίας κατά την έννοια του άρθρου 5 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Στο άρθρο 5 της ΕΣΔΑ απαριθμούνται συγκεκριμένα οι λόγοι που μπορούν να δικαιολογήσουν νόμιμη στέρηση της ελευθερίας. Μεταξύ αυτών, συγκαταλέγεται η περίπτωση στην οποία ένα άτομο «συνελήφθη και

¹¹⁶ Σύνταγμα της Ελλάδος, άρθρο 5, παράγραφος 3.

¹¹⁷ Ό.π. άρθρο 5, παράγραφος 2.

¹¹⁸ Π.Δ. 141/1991 (Α-58/1991), άρθρο 74, παράγραφος 15, στοιχείο θ.

¹¹⁹ Ό.π.

¹²⁰ Ό.π.

¹²¹ Παράγραφος 7 της εγκυκλίου 7100/22/4α του Αρχηγού της Ελληνικής Αστυνομίας με θέμα «Οι προσαγωγές ατόμων ως προληπτική και κατασταλτική ενέργεια στην άσκηση της αστυνομικής αρμοδιότητας», 17 Ιουνίου 2005, <http://www.sefeaa.gr/oi-prosagwges-atouwn-ws-prolhptikh-kai-katastaltikh-energeia-sthn-askhsh-ths-astynouikh-s-aruodiothtas.html> (πρόσβαση στις 21 Μαρτίου 2013).

κρατείται όπως οδηγηθεί ενώπιον της αρμόδιας δικαστικής αρχής στην περίπτωση εύλογης υπόνοιας ότι διέπραξε αδίκημα».

Στην υπόθεση *Gillan και Quintin κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου απεφάνθη ότι, προκειμένου να εκτιμηθεί εάν ένα πρόσωπο έχει υποστεί στέρηση της ελευθερίας του, πρέπει να ληφθεί υπόψη ένα σύνολο κριτηρίων όπως «ο τύπος, η διάρκεια, τα αποτελέσματα και ο τρόπος εφαρμογής του εν λόγω μέτρου».¹²² Στην εν λόγω υπόθεση, η οποία αφορούσε δύο άτομα τα οποία η αστυνομία είχε σταματήσει στον δρόμο δυνάμει της αντιτρομοκρατικής νομοθεσίας του Ηνωμένου Βασιλείου, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου κατέληξε στο εξής συμπέρασμα:

[Π]αρότι το χρονικό διάστημα κατά το οποίο καθένας εκ των προσφευγόντων υποβλήθηκε σε εξακρίβωση στοιχείων και έρευνα δεν υπερέβη τα 30 λεπτά σε καμία από τις δύο περιπτώσεις, κατά τη διάρκεια του διαστήματος αυτού οι προσφεύγοντες είχαν στερηθεί εντελώς κάθε ελευθερία κινήσεως. Ήταν αναγκασμένοι να παραμείνουν εκεί όπου βρίσκονταν και να υποβληθούν στην έρευνα και, εάν είχαν αρνηθεί, θα υπόκειντο σε σύλληψη, κράτηση σε αστυνομικό τμήμα και ποινική δίωξη. Αυτό το στοιχείο καταναγκασμού είναι ενδεικτικό στέρησης της ελευθερίας κατά την έννοια του άρθρου 5, παράγραφος 1.¹²³

Το γεγονός ότι η προσαγωγή ατόμων σε αστυνομικά τμήματα για περαιτέρω έλεγχο φαίνεται να αποτελεί συστηματική πρακτική για τους μετανάστες και τους αιτούντες άσυλο υποδηλώνει ότι η διαδικασία δεν βασίζεται σε εύλογη υπόνοια διάπραξης αδικήματος. Ο Βοηθός Συνήγορος του Πολίτη για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου Βασίλειος Καρύδης επέκρινε την επιχείρηση «Ξένιος Ζευς», λέγοντας ότι «υπάρχει το πρόβλημα της αναλογικότητας... Προσάγουν άτομα για ανάκριση, για κάθε είδους ελέγχους. Αυτό θα έπρεπε να γίνεται βάσει εύλογης υπόνοιας. Στην πραγματικότητα, είναι μια γκρίζα ζώνη».¹²⁴

¹²² Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, *Gillan και Quintin κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, απόφαση της 12ης Ιανουαρίου 2010, διατίθεται στη διεύθυνση: www.echr.coe.int, παράγραφος 56.

¹²³ Ο.π., παράγραφος 57.

¹²⁴ Συνέντευξη της Human Rights Watch με τον Βασίλειο Καρύδη, Βοηθό Συνήγορο του Πολίτη για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, Αθήνα, 4 Απριλίου 2013. Ο κ. Καρύδης εξέφρασε επιπλέον ανησυχίες σχετικά με την έλλειψη πρόσβασης σε νομικό σύμβουλο κατά τη διάρκεια αυτής της διαδικασίας, διότι «καθώς δεν έχουν συλληφθεί ούτε τους έχουν απαγγελθεί κατηγορίες [για εγκληματική ενέργεια], η αστυνομία τούς αρνείται τα δικαιώματα του κατηγορουμένου».

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου έχει επισημάνει με έμφαση ότι «[η] προϋπόθεση ότι η υπόνοια πρέπει να βασίζεται σε εύλογη αιτία συνιστά ουσιώδες στοιχείο της προστασίας από αυθαίρετη σύλληψη και κράτηση».¹²⁵

Η αστυνομική εγκύκλιος του 2005 προβλέπει ότι οι αστυνομικοί δεν επιτρέπεται να συνδέουν την έννοια του υπόπτου διάπραξης εγκληματικής ενέργειας με τυχόν προκαταλήψεις τους για το χρώμα, το φύλο, την εθνική καταγωγή, την ιδεολογία και τη θρησκεία, τον σεξουαλικό προσανατολισμό, την ηλικία, την αναπηρία, την οικογενειακή κατάσταση, την οικονομική και κοινωνική θέση ή άλλο διακριτικό στοιχείο του πολίτη, αλλά αποκλειστικά με εξατομικευμένες ενδείξεις που προκύπτουν από τη συμπεριφορά του.¹²⁶ Εν συνεχεία, στην εγκύκλιο προβλέπεται ότι «δεν επιτρέπεται να προσάγονται σε αστυνομικές υπηρεσίες άτομα, δεσμευόμενα μάλιστα με χειροπέδες, παρότι κατέχουν και επιδεικνύουν στους αστυνομικούς δελτίο ταυτότητας, όταν η προηγούμενη συμπεριφορά τους δεν δημιουργεί υπόνοιες ή δεν συνδέεται αιτιωδώς με διάπραξη εγκληματικής ενέργειας».¹²⁷

Η έλλειψη εξειδικευμένης εκπαίδευσης για τους αστυνομικούς που συμμετέχουν στην επιχείρηση «Ξένιος Ζευς» φαίνεται να καθιστά τη στέρηση της ελευθερίας τη διαδικασία που ακολουθείται συστηματικά για πολλά άτομα. Αστυνομικοί από το Σωματείο Ειδικών Φρουρών της Ελληνικής Αστυνομίας Αττικής επιβεβαίωσαν ότι η έλλειψη εξειδικευμένης εκπαίδευσης καθιστά πιθανότερη την κράτηση ενός ατόμου από τους αστυνομικούς για περαιτέρω έλεγχο. Ακόμη και εκπρόσωποι της αστυνομικής Ένωσης Συνοριακών Φυλάκων Νομού Αττικής, οι οποίοι, ωστόσο, λαμβάνουν περισσότερο εξειδικευμένη εκπαίδευση σε θέματα μετανάστευσης και ασύλου, μας είπαν ότι η κάρτα αιτούντος άσυλο είναι ένα «ημινόμιμο έγγραφο», το οποίο χρήζει περαιτέρω ελέγχου, ενώ το ελληνικό και το ευρωπαϊκό δίκαιο παρέχουν στους εγγεγραμμένους αιτούντες άσυλο το δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας και το δικαίωμα παραμονής στη χώρα μέχρι να εξεταστεί το αίτημα ασύλου.

Έπειτα από επίσκεψη διάρκειας εννέα ημερών στην Ελλάδα, ο Ειδικός Εισηγητής του ΟΗΕ για τα ανθρώπινα δικαιώματα των μεταναστών δήλωσε τον Δεκέμβριο του 2012 ότι

¹²⁵ Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, *Gusinskiy κατά Ρωσίας*, απόφαση της 19ης Μαΐου 2004, διατίθεται στη διεύθυνση: www.echr.coe.int, παράγραφος 53.

¹²⁶ Εγκύκλιος 7100/22/4α του Αρχηγού της Ελληνικής Αστυνομίας με θέμα «Οι προσαγωγές ατόμων ως προληπτική και κατασταλτική ενέργεια στην άσκηση της αστυνομικής αρμοδιότητας», 17 Ιουνίου 2005, <http://www.sefeaa.gr/oi-prosagwges-atouwn-ws-prolhptikh-kai-katastaltikh-energeia-sthn-askhsh-ths-astynouikh-s-arudiothtas.html> (πρόσβαση στις 21 Μαρτίου 2013), παράγραφος 14(α).

¹²⁷ Ο.π., παράγραφος 14(β).

«λυπά[τ]αι για τις επιχειρήσεις “σκούπα” στο πλαίσιο της επιχείρησης “Ξένιος Ζευς”, που έχουν οδηγήσει σε μια ευρέως διαδεδομένη πρακτική κράτησης μεταναστών σε διάφορα σημεία της χώρας, εκ των οποίων πολλοί ζουν και εργάζονται στην Ελλάδα για χρόνια».¹²⁸ Τον Ιανουάριο του 2013, η Ομάδα Εργασίας του ΟΗΕ για την αυθαίρετη κράτηση εξέφρασε παρόμοιες ανησυχίες, τονίζοντας ότι «οποιαδήποτε κράτηση για λόγους που συνιστούν διάκριση αποτελεί αυθαίρετη κράτηση και, επιπλέον, ότι η κράτηση χωρίς καμία νομική βάση καθιστά επίσης την κράτηση αυθαίρετη».¹²⁹

Η ευρέως διαδεδομένη πρακτική της κράτησης μεταναστών για ώρες, με πρόσχημα τον σκοπό της εξακρίβωσης του νομικού καθεστώτος τους, όπως καταγράφεται στην παρούσα έκθεση, παραβιάζει το δικαίωμα στην ελευθερία. Αξιωματικοί της αστυνομίας ισχυρίζονται ότι η αστυνομία δεν διαθέτει επαρκή τεχνική ικανότητα ούτε κατάλληλο εξοπλισμό για τον έλεγχο της εγκυρότητας των εγγράφων ταυτότητας στον δρόμο, ιδίως κατά τη διάρκεια επιχειρήσεων «σκούπα» μεγάλης κλίμακας. Ωστόσο, οι Αρχές δεν λαμβάνουν μέτρα που θα καθιστούσαν δυνατό τον επιτόπιο έλεγχο της εγκυρότητας των εγγράφων, παρέχοντας, μεταξύ άλλων, τα τεχνικά μέσα που θα επέτρεπαν στην αστυνομία να διεξάγει τις διαδικασίες αυτές εξ αποστάσεως και να αποφεύγει τις επιχειρήσεις «σκούπα» μεγάλης κλίμακας. Επίσης, αρνούνται να δεχτούν επικυρωμένα αντίγραφα εγγράφων. Επιπλέον, κάποιιοι από εκείνους που προσάγονται σε αστυνομικά τμήματα αφήνονται ελεύθεροι σχεδόν αμέσως μόλις φτάσουν εκεί, γεγονός που υποδηλώνει ότι η εξακρίβωση των στοιχείων ταυτότητας δεν είναι ο πραγματικός σκοπός για τον οποίον τους σταματούν. Η συστηματική κράτηση μεταναστών και αιτούντων άσυλο από την Ασία και την Αφρική με βάση την υπόθεση ότι δεν διαθέτουν έγγραφα ή ότι χρησιμοποιούν πλαστά έγγραφα, χωρίς εύλογη και εξατομικευμένη υπόνοια διάπραξης αδικήματος και για λόγους που εισάγουν διακρίσεις, συνιστά αυθαίρετη στέρηση της ελευθερίας και παραβιάζει το εθνικό και το διεθνές δίκαιο ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

¹²⁸ “UN Special Rapporteur on the human rights of migrants concludes the fourth and last country visit in his regional study on the human rights of migrants at the borders of the European Union: Greece” (Ο Ειδικός Εισηγητής του ΟΗΕ για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα των Μεταναστών ολοκληρώνει την τέταρτη και τελευταία επίσκεψη χώρας στο πλαίσιο της περιφερειακής μελέτης του για τα ανθρώπινα δικαιώματα των μεταναστών στα σύνορα της Ευρωπαϊκής Ένωσης; Ελλάδα), Δελτίο Τύπου, 3 Δεκεμβρίου 2012, <http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=12858&LangID=E> (πρόσβαση στις 11 Απριλίου 2013).

¹²⁹ Working Group on Arbitrary Detention statement upon the conclusion of its mission to Greece (21-31 January 2013) [Δήλωση της Ομάδας Εργασίας για την αυθαίρετη κράτηση κατά την ολοκλήρωση της αποστολής της στην Ελλάδα (21-31 Ιανουαρίου 2013)], Δελτίο Τύπου, 31 Ιανουαρίου 2013, <http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=12962&LangID=E> (πρόσβαση στις 30 Μαρτίου 2013). Η τελική έκθεση σχετικά με την επίσκεψη θα παρουσιαστεί στο Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

Συστάσεις

Προς την ελληνική κυβέρνηση

- Να διασφαλίσει ότι όλα τα μέτρα για τον εντοπισμό παράτυπων μεταναστών εφαρμόζονται σε πλαίσιο πλήρους συμμόρφωσης προς το εθνικό και το διεθνές δίκαιο, που απαγορεύουν τις διακρίσεις, συμπεριλαμβανομένης της διακριτικής αντιμετώπισης ατόμων βάσει εθνοτικής καταγωγής, καθώς και την αυθαίρετη στέρηση της ελευθερίας;
- Να καταδικάσει δημοσίως τη διακριτική αντιμετώπιση ατόμων βάσει της εθνοτικής τους καταγωγής, καθώς και άλλες περιπτώσεις διακρίσεων και καταχρηστικών πρακτικών από την αστυνομία, να μεταδώσει ένα σαφές και ξεκάθαρο μήνυμα ότι αυτές οι πράξεις είναι απαράδεκτες, καθώς και να δεσμευτεί ότι θα λάβει συγκεκριμένα μέτρα για την αντιμετώπιση αυτών των προβλημάτων, μεταξύ άλλων και μέσω της λογοδοσίας των υπαιτίων των εν λόγω καταχρηστικών πρακτικών;
- Να αναπτύξει μια εθνική στρατηγική για την καταπολέμηση των φυλετικών διακρίσεων από τα όργανα επιβολής του νόμου, η οποία θα καθορίζει συγκεκριμένα μέτρα και χρονοδιάγραμμα εφαρμογής, καθώς και θα ορίζει τον κρατικό φορέα που είναι αρμόδιος για την παρακολούθηση της εφαρμογής.

Προς το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη

- Να διασφαλίσει ότι όλες οι επιχειρήσεις για τον εντοπισμό, τη σύλληψη και την κράτηση παράτυπων μεταναστών διεξάγονται κατά τρόπο σύμφωνο προς τις διεθνείς υποχρεώσεις που υπέχει η Ελλάδα στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η χρήση βίας στο πλαίσιο τέτοιων επιχειρήσεων θα πρέπει να περιορίζεται αυστηρά στις περιπτώσεις εκείνες όπου είναι αναγκαία και αναλογική. Η υπερβολική χρήση βίας θα πρέπει να επισύρει πειθαρχικές κυρώσεις και, όπου κρίνεται ενδεδειγμένο, ποινική δίωξη;
- Να παράσχει, είτε διά νόμου είτε μέσω δεσμευτικών εγκυκλίων, σαφείς κατευθυντήριες γραμμές προς τα όργανα επιβολής του νόμου σε σχέση με τους ελέγχους για τον εντοπισμό παράτυπων μεταναστών, στις οποίες θα περιλαμβάνονται:
 - Οι επιτρεπόμενοι λόγοι για τη διεξαγωγή ελέγχου για τον εντοπισμό παράτυπων μεταναστών;

- Οι επιτρεπόμενοι λόγοι για τη διεξαγωγή σωματικής έρευνας και έρευνας προσωπικών αντικειμένων;
- Οι περιστάσεις και ο τρόπος με τον οποίο τα όργανα επιβολής του νόμου επιτρέπεται να σταματούν και να διενεργούν έρευνα σε παιδιά;
- Να παράσχει σαφή καθοδήγηση στους αστυνομικούς, ώστε να περιοριστεί η στέρηση της ελευθερίας στο πλαίσιο των ελέγχων για τον εντοπισμό παράτυπων μεταναστών. Στην καθοδήγηση αυτή θα πρέπει να περιλαμβάνονται τουλάχιστον:
 - Οι επιτρεπόμενοι λόγοι προσαγωγής ενός ατόμου στο αστυνομικό τμήμα για περαιτέρω εξέταση των εγγράφων του;
 - Η απαίτηση οποιαδήποτε στέρηση της ελευθερίας, ακόμη και για σύντομο χρονικό διάστημα, στο πλαίσιο εξακρίβωσης στοιχείων, να βασίζεται σε εύλογη και εξατομικευμένη υπόνοια ότι τα έγγραφα ταυτότητας ενός προσώπου δεν είναι γνήσια;
 - Οι περιστάσεις και ο τρόπος με τον οποίο τα όργανα επιβολής του νόμου επιτρέπεται να κρατούν παιδιά στο πλαίσιο ελέγχου για τον εντοπισμό παράτυπων μεταναστών;
 - Κατάλληλες διαδικασίες για τη φροντίδα των παιδιών που συνοδεύουν το άτομο που υπόκειται σε αστυνομικό έλεγχο για τον εντοπισμό παράτυπων μεταναστών;
 - Η υποχρέωση να παρέχονται σε όλα τα άτομα στα οποία επιβάλλεται στέρηση της ελευθερίας τους πληροφορίες σχετικά με τα δικαιώματά τους σε γλώσσα την οποία κατανοούν;
 - Η υποχρέωση ενημέρωσης όλων των ατόμων στα οποία επιβάλλεται στέρηση της ελευθερίας τους για τη νομική βάση της κράτησής τους;
 - Η υποχρέωση να παρέχεται σε όλα τα άτομα που κρατούνται στο πλαίσιο ελέγχου για τον εντοπισμό παράτυπων μεταναστών η δωρεάν συνδρομή διερμηνέα και η δυνατότητα να ζητήσουν τη συνδρομή δικηγόρου ή άλλου ατόμου που μπορεί να συνηγορήσει υπέρ τους;
- Να διασφαλίσει ότι σε κάθε αστυνομική περίπτωση που αναπτύσσεται για μια επιχείρηση ελέγχου της μετανάστευσης υπάρχει τουλάχιστον ένας αστυνομικός με υψηλού επιπέδου εξειδικευμένη εκπαίδευση σε θέματα μετανάστευσης και ασύλου, καθώς και με εκπαίδευση για τους τρόπους εντοπισμού πλαστών εγγράφων;
- Προκειμένου να αποφεύγεται η αδικαιολόγητη στέρηση της ελευθερίας, να αναπτύξει και να θέσει σε εφαρμογή τις απαραίτητες τεχνικές ικανότητες που θα

- παράσχουν στις αστυνομικές περιπόλους τη δυνατότητα να ελέγχουν την εγκυρότητα των εγγράφων ταυτότητας στον δρόμο;
- Να μεριμνήσει ώστε οι αστυνομικοί που διεξάγουν ελέγχους για τον εντοπισμό παράτυπων μεταναστών να δέχονται επικυρωμένα αντίγραφα εγγράφων ταυτότητας;
 - Να διασφαλίσει εμπειριστατωμένη και ανεξάρτητη διερεύνηση και λογοδοσία για όλες τις καταγγελίες περί καταχρηστικών πρακτικών της αστυνομίας.

Προς την Ευρωπαϊκή Ένωση, συμπεριλαμβανομένων της Επιτροπής και του Συμβουλίου (κρατών-μελών)

- Να διαβεβαιώσει, είτε μέσω της θέσπισης μιας νέας νομικής πράξης είτε μέσω ερμηνείας της υφιστάμενης δεσμευτικής νομοθεσίας της ΕΕ, ότι η διακριτική αντιμετώπιση ατόμων βάσει εθνοτικής καταγωγής στο πλαίσιο της αστυνόμευσης είναι παράνομη και δεν έχει καμία θέση στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή οφείλει να διατυπώσει έναν περιεκτικό ορισμό της πρακτικής της χρήσης εθνοτικού προφίλ, με αφετηρία τον ορισμό που υιοθετήθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας, ο οποίος θα καλύπτει τις εσκεμμένες και ακούσιες πτυχές της χρήσης εθνοτικού προφίλ, το πεδίο δραστηριοτήτων επιβολής του νόμου όπου υπάρχει κίνδυνος αθέμιτης χρήσης προφίλ, καθώς και θα υπογραμμίζει την ανάγκη ύπαρξης αντικειμενικής και εξατομικευμένης υπόνοιας;
- Η Γενική Διεύθυνση Δικαιοσύνης και η Γενική Διεύθυνση Εσωτερικών Υποθέσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής οφείλουν να παρακολουθούν προσεκτικά τη συνεχιζόμενη εφαρμογή της επιχείρησης «Ξένιος Ζευς» από τις ελληνικές Αρχές και να επικοινωνούν αποτελεσματικά με την κυβέρνηση σχετικά με τις παραβιάσεις θεμελιωδών δικαιωμάτων κατά τη διάρκεια επιχειρήσεων «σκούπα» κατά των μεταναστών;
- Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή οφείλει να συνδράμει την ελληνική κυβέρνηση στην προσπάθεια να διασφαλίσει ότι οι έλεγχοι για τον εντοπισμό παράτυπων μεταναστών γίνονται με σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων, συμπεριλαμβανομένης της απαγόρευσης των διακρίσεων. Για παράδειγμα, η Επιτροπή οφείλει να διαθέσει κονδύλια και τεχνική υποστήριξη για εξειδικευμένη εκπαίδευση για τα όργανα επιβολής του νόμου σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα σε θέματα μετανάστευσης και ασύλου. Η Επιτροπή οφείλει επίσης να

διαθέσει χρηματοδότηση για τον απαραίτητο τεχνικό εξοπλισμό για τον εξ αποστάσεως έλεγχο των εγγράφων ταυτότητας από τους αστυνομικούς που εκτελούν υπηρεσίες περιπολίας;

- Η Επιτροπή Πολιτικών Ελευθεριών, Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Υποθέσεων (LIBE) οφείλει, στο πλαίσιο των περιοδικών εκθέσεων της σχετικά με τα θεμελιώδη δικαιώματα στην Ευρωπαϊκή Ένωση, καθώς και μέσω άλλων πρωτοβουλιών, να αξιολογήσει τη συμμόρφωση της Ελλάδας προς το δίκαιο και τα πρότυπα της ΕΕ όσον αφορά τα ζητήματα που προκαλούν ανησυχία και τα οποία εγείρονται στην παρούσα έκθεση;
- Ο Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ οφείλει να διερευνήσει διεξοδικά τις παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο πλαίσιο επιχειρήσεων ελέγχου της μετανάστευσης στην Ελλάδα, με σκοπό να παράσχει στα θεσμικά όργανα τα οποία είναι αρμόδια για τη λήψη αποφάσεων, όπως η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, πληροφορίες και αναλύσεις σχετικά με την αξιολόγηση της συμμόρφωσης της Ελλάδας προς τις υποχρεώσεις της όσον αφορά την καταπολέμηση του ρατσισμού και των διακρίσεων.

Προς το Συμβούλιο της Ευρώπης

- Ο Επίτροπος για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου οφείλει να συνεχίσει να ασκεί πίεση στην ελληνική κυβέρνηση, ώστε να αντιμετωπίσει τα ζητήματα τα οποία επισήμανε στην έκθεσή του τον Απρίλιο του 2013 και τα οποία προκαλούν σοβαρή ανησυχία σε σχέση με τις πρακτικές της αστυνομίας που συνιστούν διακρίσεις;
- Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας (ECRI) οφείλει, στο πλαίσιο της παρακολούθησης και των μελλοντικών εκθέσεων της για την Ελλάδα, να δώσει συνέχεια στα ζητήματα τα οποία προκαλούν ανησυχία και τα οποία επισήμανε το 2003 και το 2009 σχετικά με τις διακρίσεις και την κακή συμπεριφορά με ρατσιστικά κίνητρα εκ μέρους της αστυνομίας.

Προς τα Ηνωμένα Έθνη

- Η Ομάδα Εργασίας για την αυθαίρετη κράτηση οφείλει να διασφαλίσει ότι η τελική της έκθεση για την Ελλάδα, κατόπιν της επίσκεψής της στη χώρα τον Ιανουάριο του 2013, θα επισημαίνει τα ζητήματα που προκαλούν ανησυχία όσον αφορά την αυθαίρετη στέρηση της ελευθερίας στο πλαίσιο των επιχειρήσεων «σκούπα» κατά

- των μεταναστών και θα προτείνει κατάλληλα μέτρα για την αντιμετώπιση των ζητημάτων αυτών;
- Ο Ειδικός Εισηγητής για τις σύγχρονες μορφές ρατσισμού οφείλει να πραγματοποιήσει μια επίσκεψη στην Ελλάδα, προκειμένου να παρακολουθήσει εκ του σύνεγγυς και να επιστήσει την προσοχή στον αντίκτυπο των συνεχιζόμενων επιχειρήσεων ελέγχου της μετανάστευσης στους μετανάστες, τους αιτούντες άσυλο και τις ορατές μειονότητες στην Ελλάδα και να κοινοποιήσει εγκαίρως τα ζητήματα που προκαλούν ανησυχία σε σχέση με συγκεκριμένες περιπτώσεις ή γενικές τάσεις;
 - Τα κράτη-μέλη οφείλουν να ζητήσουν ενημέρωση από την ελληνική κυβέρνηση όσον αφορά τα μέτρα που λαμβάνει για την αντιμετώπιση του ρατσισμού, των διακρίσεων, καθώς και άλλων καταχρηστικών πρακτικών από τις Αρχές επιβολής του νόμου, μεταξύ άλλων και μέσω της εφαρμογής των συστάσεων που διατυπώνονται στην παρούσα έκθεση, κατά τη διάρκεια του δεύτερου κύκλου αξιολόγησης της Ελλάδας στο πλαίσιο της Παγκόσμιας Περιοδικής Επιθεώρησης πριν από το Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του 2016.

Ευχαριστίες

Η Eva Cossé, βοηθός ερευνήτρια στο Τμήμα Ευρώπης και Κεντρικής Ασίας της Human Rights Watch, διεξήγαγε την έρευνα και συνέταξε την παρούσα έκθεση.

Την έκθεση επιμελήθηκε η Judith Sunderland, κύρια ερευνήτρια στο Τμήμα Ευρώπης και Κεντρικής Ασίας. Το κείμενο θεώρησαν ο Benjamin Ward, αναπληρωτής διευθυντής του Τμήματος Ευρώπης και Κεντρικής Ασίας· η Veronika Szenté Goldston, προϊσταμένη συνηγορίας στο Τμήμα Ευρώπης και Κεντρικής Ασίας, η οποία συνέβαλε επίσης στη σύνταξη των συστάσεων· η Danielle Haas, επιμελήτρια στο Γραφείο Προγράμματος ο Gerry Simpson, κύριος ερευνητής και συνήγορος του Προγράμματος Προσφύγων· η Alice Farmer, ερευνήτρια στο Τμήμα Δικαιωμάτων του Παιδιού. Η Aisling Reidy, ανώτερη νομική σύμβουλος, παρείχε υπηρεσίες νομικού ελέγχου και ο Tom Porteous, αναπληρωτής διευθυντής προγράμματος, ήταν υπεύθυνος για τον έλεγχο του προγράμματος.

Στην παραγωγή της έκθεσης συνέβαλαν η Annkatrin Tritschoks, συνεργάτιδα στο Τμήμα Ευρώπης και Κεντρικής Ασίας, η Grace Choi, διευθύντρια εκδόσεων, η Kathy Mills, ειδικός σε θέματα εκδόσεων, και ο Fitzroy Herkins, διευθυντής παραγωγής.

Η Human Rights Watch ευχαριστεί θερμά όλους όσους συνέδραμαν στη διεξαγωγή της έρευνας στην Ελλάδα. Ευχαριστούμε ιδιαίτερα όλους τους μετανάστες και τους αιτούντες άσυλο που μίλησαν μαζί μας για τις εμπειρίες τους.

Την Έκθεση μετέφρασε στα ελληνικά η Σοφία Καλαϊδοπούλου και επιμελήθηκε η Eva Cossé.

Ανεπιθύμητοι επισκέπτες

Καταχρηστικές πρακτικές της Ελληνικής Αστυνομίας κατά των μεταναστών στην Αθήνα

Οι αστυνομικές επιχειρήσεις «σκούπα» στην Αθήνα για την καταπολέμηση της παράτυπης μετανάστευσης έχουν οδηγήσει σε καταχρηστικούς αστυνομικούς ελέγχους και σωματικές έρευνες, καθώς και στην αυθαίρετη στέρηση της ελευθερίας δεκάδων χιλιάδων ανθρώπων. Η επιχείρηση «Ξένιος Ζευς», η οποία ξεκίνησε τον Αύγουστο του 2012, ενέτεινε τη χρήση ευρείων εξουσιών από την αστυνομία για τη διεξαγωγή ελέγχων εξακρίβωσης στοιχείων σε άτομα με βάση την υπόθεση ότι είναι παράτυποι μετανάστες.

Οι έλεγχοι συχνά περιλαμβάνουν αδικαιολόγητες έρευνες προσωπικών αντικειμένων, προσβολές και, σε κάποιες περιπτώσεις, σωματική κακοποίηση, και οδηγούν στην κράτηση των ατόμων για ώρες εν αναμονή της εξακρίβωσης του νομικού καθεστώτος τους. Στους πρώτους επτά μήνες της επιχείρησης, η αστυνομία προσήγαγε σχεδόν 85.000 αλλοδαπούς σε αστυνομικά τμήματα στο πλαίσιο αυτής της διαδικασίας. Το ποσοστό των ατόμων για τα οποία διαπιστώθηκε ότι βρίσκονται παράνομα στην Ελλάδα δεν υπερβαίνει το 6%, γεγονός που υποδηλώνει ότι η αστυνομία απλώνει υπερβολικά τα δίκτυα της προσπαθώντας να πιάσει όσο το δυνατόν περισσότερα άτομα και προβαίνει σε παράνομη διακριτική αντιμετώπιση ατόμων λόγω της εθνικής τους καταγωγής – στοχοποιώντας πρόσωπα με βάση την υπόθεση ότι είναι παράτυποι μετανάστες λόγω της εμφάνισης και των χαρακτηριστικών φυλετικής ή εθνικής καταγωγής τους, και όχι βάσει αντικειμενικών στοιχείων ή συμπεριφορών.

Η έκθεση με τίτλο *Ανεπιθύμητοι επισκέπτες*, η οποία βασίζεται σε συνεντεύξεις με δεκάδες άτομα που έχουν υποβληθεί σε έλεγχο στο πλαίσιο της επιχείρησης «Ξένιος Ζευς», καθώς επίσης και με τις ελληνικές αρχές, καταγράφει περιπτώσεις καταχρηστικών ελέγχων και αυθαίρετης στέρησης της ελευθερίας. Η έκθεση επισημαίνει την αποτυχία της ελληνικής κυβέρνησης να διασφαλίσει κατάλληλη εκπαίδευση, καθοδήγηση και εξοπλισμό στους αστυνομικούς προκειμένου να αποφεύγονται οι ευρέως εκτεταμένες παραβιάσεις δικαιωμάτων.

Η έκθεση καλεί τις ελληνικές αρχές να αναθεωρήσουν την επιχείρηση «Ξένιος Ζευς» και να διασφαλίσουν ότι όλα τα μέτρα για τον εντοπισμό παράτυπων μεταναστών εφαρμόζονται σε πλαίσιο πλήρους συμμόρφωσης προς το εθνικό και το διεθνές δίκαιο που απαγορεύουν τις διακρίσεις, συμπεριλαμβανομένης της διακριτικής αντιμετώπισης ατόμων βάσει εθνικής καταγωγής, καθώς και την αυθαίρετη στέρηση της ελευθερίας.

Προσαγωγή ατόμων φερόμενων ως μεταναστών από την αστυνομία στο κέντρο της Αθήνας, την Κυριακή 5 Αυγούστου 2012. Στο διάστημα από τις 4 Αυγούστου 2012 έως τις 22 Φεβρουαρίου 2013, σημειώθηκαν προσαγωγές σχεδόν 85.000 ατόμων αλλοδαπής καταγωγής από την ελληνική αστυνομία στους δρόμους της Αθήνας, για έλεγχο των εγγράφων ταυτότητάς τους και του νομικού καθεστώτος τους.

© 2012 Associated Press/Θανάσης Σταυράκης